

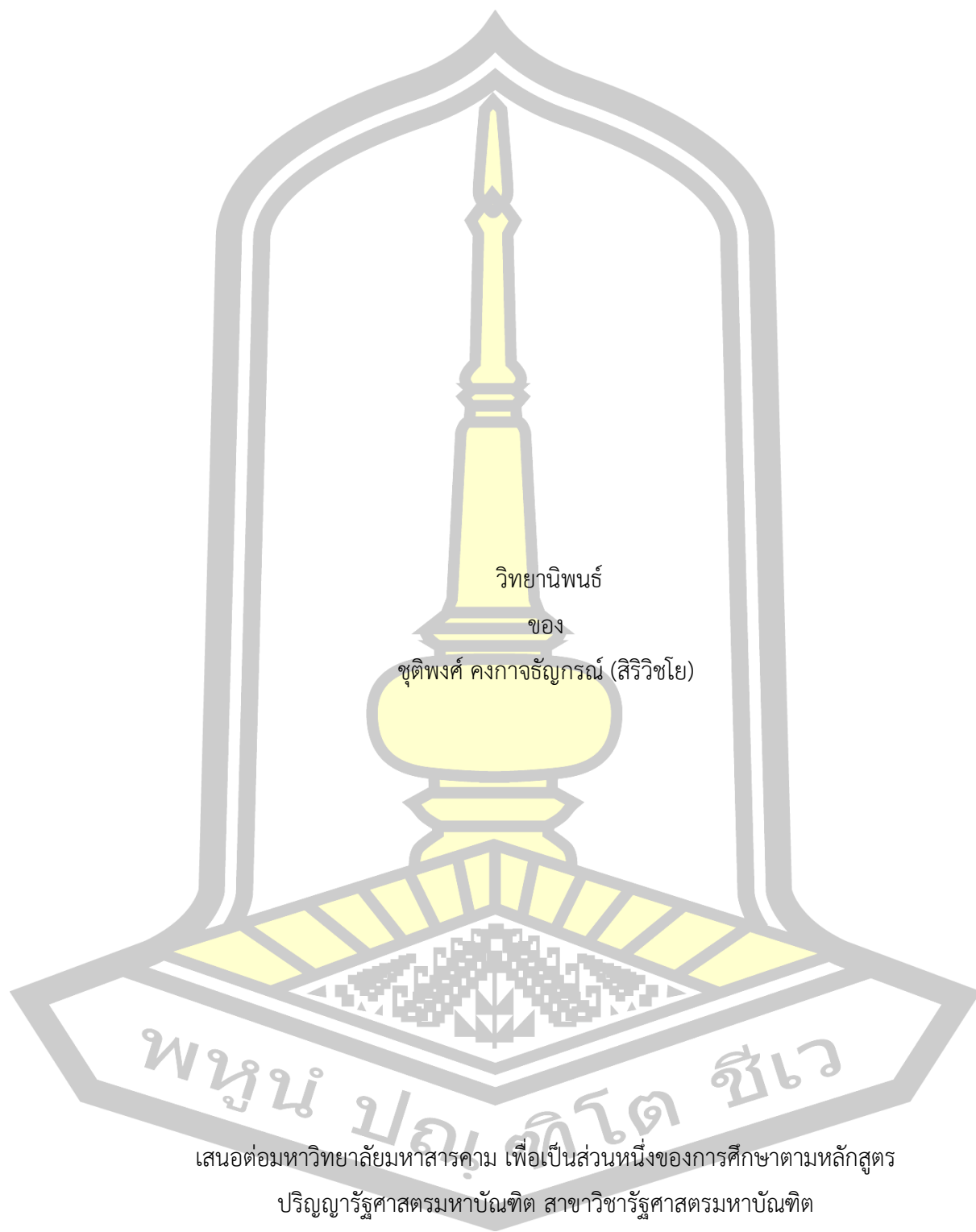
การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

วิทยานิพนธ์
ของ
ชุตินันท์ คงกาจธัญญ์ (สิริวิชัย)

เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต
สิงหาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

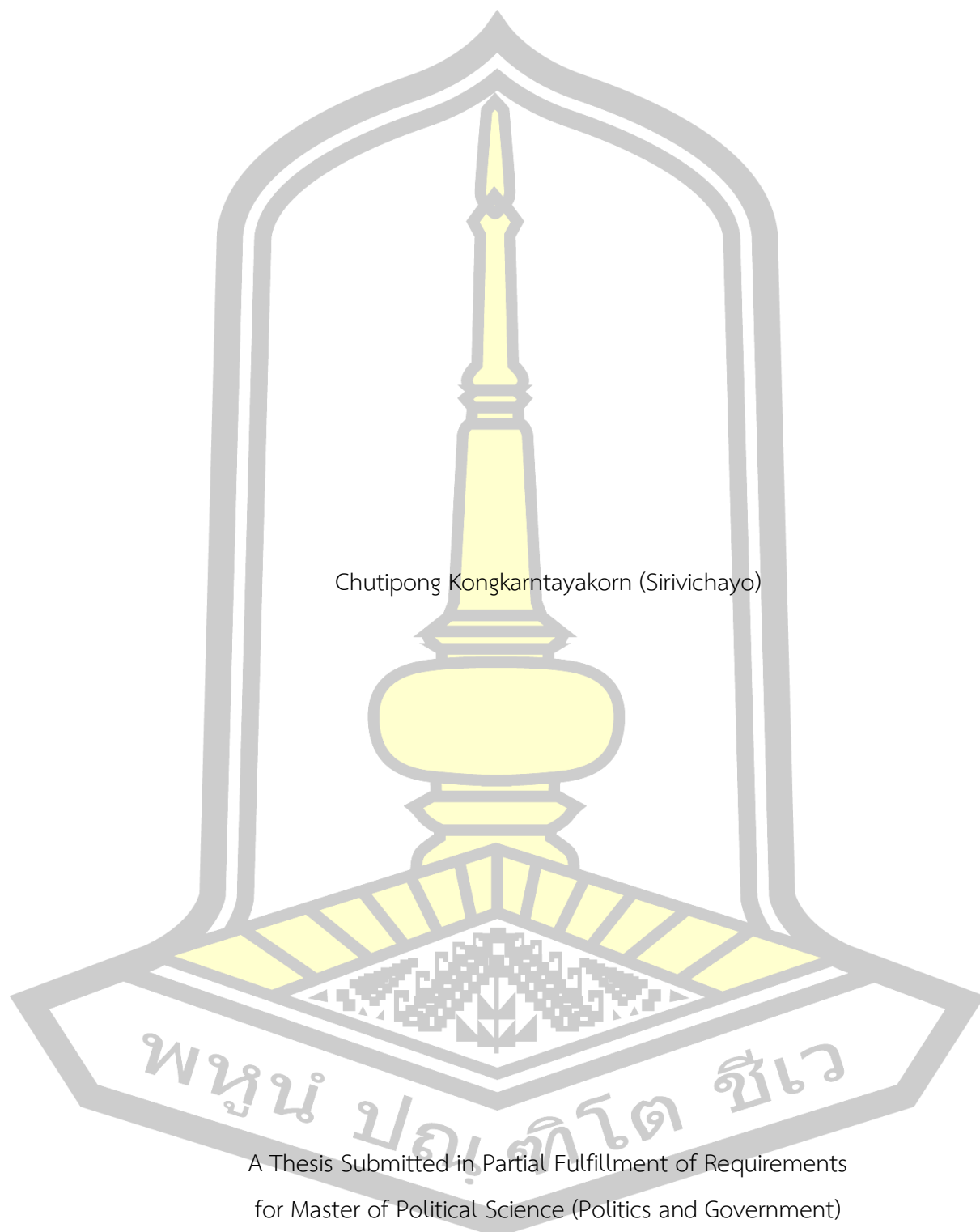
เสนอต่อมหาวิทยาลัยมหาสารคาม เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร

ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สิงหาคม 2564

ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

The Administration of Sangha administrators in Muang District, Khon Kaen Province

Chutipong Kongkamtayakorn (Sirivichayo)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of Requirements
for Master of Political Science (Politics and Government)

August 2021

Copyright of Mahasarakham University

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์ ได้พิจารณาวิทยานิพนธ์ของพระมหาชุติพงศ์ คงกาจัญ
กรณ์ (สิริวิชัย) แล้วเห็นสมควรรับเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาวิทยาศาสตร
มหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ

(รศ. ดร. อลงกรณ์ อรรคแสง)

อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์หลัก

(ผศ. ดร. วินัย ผลเจริญ)

กรรมการ

(ผศ. ดร. วนิดา พรหมล้ำ)

กรรมการผู้ทรงคุณวุฒิภายนอก

(ดร. ทักษวัฒน์ เหล่าสุวรรณ)

มหาวิทยาลัยอนุมัติให้รับวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
ปริญญา วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐศาสตรมหาบัณฑิต ของมหาวิทยาลัยมหาสารคาม

(ผศ. กันตา วิลาชัย)

คณบดีวิทยาลัยการเมืองการปกครอง

(รศ. ดร. กริสน์ ชัยมูล)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

ชื่อเรื่อง	การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น		
ผู้วิจัย	ชุตีพงศ์ คงกาจธัญกรณ์ (สิริวิชัย)		
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร. วินัย ผลเจริญ		
ปริญญา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต	สาขาวิชา	รัฐศาสตรมหาบัณฑิต
มหาวิทยาลัย	มหาวิทยาลัยมหาสารคาม	ปีที่พิมพ์	2564

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ (1) เพื่อศึกษาการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น (2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสมที่มีทั้งวิจัยเชิงปริมาณและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยการวิจัยเชิงปริมาณ กลุ่มตัวอย่าง คือ พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการศึกษาทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล คือ ค่าความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ยและค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานและการวิจัยเชิงคุณภาพโดยรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญได้แก่ เจ้าคณะพระสังฆาธิการ จำนวน 6 รูป วิเคราะห์ข้อมูลการสัมภาษณ์เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน ของพระสังฆาธิการ

ผลการวิจัยพบว่า

กลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จำนวน 265 รูป มีผู้ตอบแบบสอบถาม จำนวน 265 คิดเป็นร้อยละ 100

พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นของพระสงฆ์และสามเณรการดำเนินการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ด้านการสาธารณูปการและด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ด้านการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ด้าน

การศาสนศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

ปัญหาการดำเนินการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น พระสงฆ์และสามเณรเป็นผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาส่วนใหญ่ยังไม่เห็นผู้บริหารหรือผู้ปกครองทำหน้าที่ในการบริหารอย่างเต็มกำลังความสามารถ แต่หากกล่าวโดยภาพรวมถึงหน่วยงานต่างๆต่อการดำเนินการต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นอยู่ในระดับมาก แสดงว่ามีการวางแผน นโยบายและวัตถุประสงค์ ในการบริหารงานได้เป็นอย่างดีตลอดถึงการวางตัวบุคคลในการทำงานได้อย่างเหมาะสม ดังนั้น พระสงฆ์และสามเณรหรือผู้อยู่ภายใต้บังคับบัญชาต้องการให้ผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาทุกระดับชั้นมีภาวะความเป็นผู้นำที่ดีและทำงานอย่างเต็มความสามารถของตนเอง ด้วยความเสียสละ สามัคคี อดทนและเห็นประโยชน์ส่วนรวมเป็นสำคัญ

คำสำคัญ : การบริหารกิจการคณะสงฆ์, พระสังฆาธิการ, คณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

TITLE	The Administration of Sangha administrators in Muang District, Khon Kaen Province		
AUTHOR	Chutipong Kongkarntayakorn (Sirivichayo)		
ADVISORS	Assistant Professor Vinai Poncharoen , Ph.D.		
DEGREE	Master of Political Science	MAJOR	Politics and Government
UNIVERSITY	Maharakham University	YEAR	2021

ABSTRACT

The objectives of this research were (1) to study the operation of Sangha Administration of Ecclesiastical officials in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. (2) to study the problems, obstacles, and recommendations for Sangha Administration of Ecclesiastical officials in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. This research was mixed research that included both quantitative research and qualitative research. By quantitative research, the samples were monks and novices in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. For the tools used to collect questionnaire data, they were analyzed using package programs for social science research. The statistics used to analyze the data were frequency, percentage, mean and standard deviation. For the qualitative research, it was collected from in-depth interviews with key informants including six ecclesiastical officials. Interview data from 6 aspect study of Sangha administration of Ecclesiastical officials were analyzed.

The results indicated as follows:

The samples were 265 monks and novices in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. There were 265 respondents, representing 100%.

The monks and novices had opinions on the sangha administration of ecclesiastical officials in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District.

Overall, it was at a high level, with a mean of 3.71. When it was considered each aspect by sorting the mean from highest to lowest, it was found that the public welfare was at a high level with a mean of 3.87. In the aspect of welfare education, it was at a high level with a mean of 3.73. Next, in terms of public utilities and administration, they were at a high level with a mean of 3.69. In the field of propagation, it was at a high level with a mean of 3.68. Also, in religious education, it was at a high level with a mean of 3.61.

Problems relating to the sangha administration of ecclesiastical officials in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. Most monks and novices were under command, most of them had not seen executives or rulers perform the duties of administration to the fullest extent. However, if it was said by the overall picture including the various agencies to the operation and sangha administration of ecclesiastical officials in the Sangha Administration Area of Mueang khon kaen District. It was at a high level which showed that there was a plan, policy, and objectives in the administration nicely as well as putting the person in the work appropriately. Therefore, monks and novices or those under their command desired executives or supervisors at all levels to have good leadership and work efficiently with full of one's ability with sacrifice, unity, patience, and seeing the common interest as important.

Keyword : Sangha Administration of Ecclesiastical, Sangha, Sangha Administration Area of Mueang Khon kaen District

พหุมนุ ปณฺ ทิโต ชีเว

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการและอาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ ผศ.ดร. วินัย ผลเจริญ ที่ได้กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอกราบขอบพระคุณ พระมหาอิวัฒน์ ภาทรกวี และขอเจริญพรขอบพระคุณ ผศ.ดร. สุรพงษ์ แสงเรณู ดร. เรียงดาว ทวะชาติ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่าช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย อนึ่ง ผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระสงฆ์ และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ที่เป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสอบถามและผู้วิจัยขอกราบขอบพระคุณ พระครูอรุณสารเมธี เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น พระครูสุธีกิตติวรญาณ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น พระปลัดนัฐพงษ์ ขนดีสมปณฺโณ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น พระครูปริยัติมัชฌิมานุกูล เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น พระมหาอิวัฒน์ ภาทรกวี เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการตอบแบบสัมภาษณ์

สุดท้าย ขอขอบพระคุณคณาจารย์หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตทุกท่าน ตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ได้ให้ความรู้ประสิทธิภาพและประสบการณ์รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อถ่ายทอดความรู้และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณความดี คุณค่าและประโยชน์ใดๆ อันพึงจะมีจากวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ ผู้วิจัยขอบูชาเป็นกตเวทิตาคุณ แด่บิดา-มารดา บุรพจารย์ ญาติพี่น้องร่วมสายโลหิต ครอบครัวและผู้มีพระคุณทุกท่าน ซึ่งถือว่าทุกท่านได้ร่วมสรรค์สร้างวิทยานิพนธ์กับผู้วิจัยจนประสบความสำเร็จอย่างดียิ่ง

ชุตีพงศ์ คงกาจธัญกรณ์ (สิริวิชัย)

พูน ปณฺ ภิโต ชีโว

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย.....	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ.....	ฉ
กิตติกรรมประกาศ.....	ช
สารบัญ.....	ฌ
สารบัญตาราง.....	ฎ
สารบัญภาพประกอบ.....	ฐ
บทที่ 1 บทนำ.....	1
1. ความเป็นมาของการวิจัย.....	1
2. ความมุ่งหมายของการวิจัย.....	3
3. ขอบเขตของการวิจัย.....	4
4. ปัญหาที่ต้องทราบ.....	5
5. สมมติฐานในการวิจัย.....	5
6. นิยามศัพท์เฉพาะ.....	5
บทที่ 2 แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา.....	7
1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร.....	7
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์.....	24
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ.....	42
4. บริบทพื้นที่การวิจัย.....	49
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	50
6. กรอบแนวคิดการวิจัย.....	56
บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา.....	57

1. รูปแบบการวิจัย	58
2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ.....	58
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	60
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล	62
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	63
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	65
1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	66
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขต ปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น	69
3. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใน อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน.....	82
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	88
1. สรุปผลการวิจัย.....	88
2. อภิปรายผลการวิจัย.....	90
3. ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย	95
บรรณานุกรม.....	97
ภาคผนวก.....	103
ภาคผนวก ก รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ	104
ภาคผนวก ข เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	106
ภาคผนวก ค ผลการหาดัชนีความสอดคล้องของแบบสอบถาม (ค่า IOC).....	117
ภาคผนวก ง ค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficient).....	122
ประวัติผู้เขียน.....	125

สารบัญตาราง

หน้า

ตาราง 1 แสดงจำนวน (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	66
ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยภาพรวม	69
ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการปกครอง	70
ตาราง 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศาสนศึกษา ...	72
ตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์	74
ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการเผยแผ่	76
ตาราง 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ	78
ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์	80
ตาราง 9 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการปกครอง	82
ตาราง 10 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศาสนศึกษา	83
ตาราง 11 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์	84

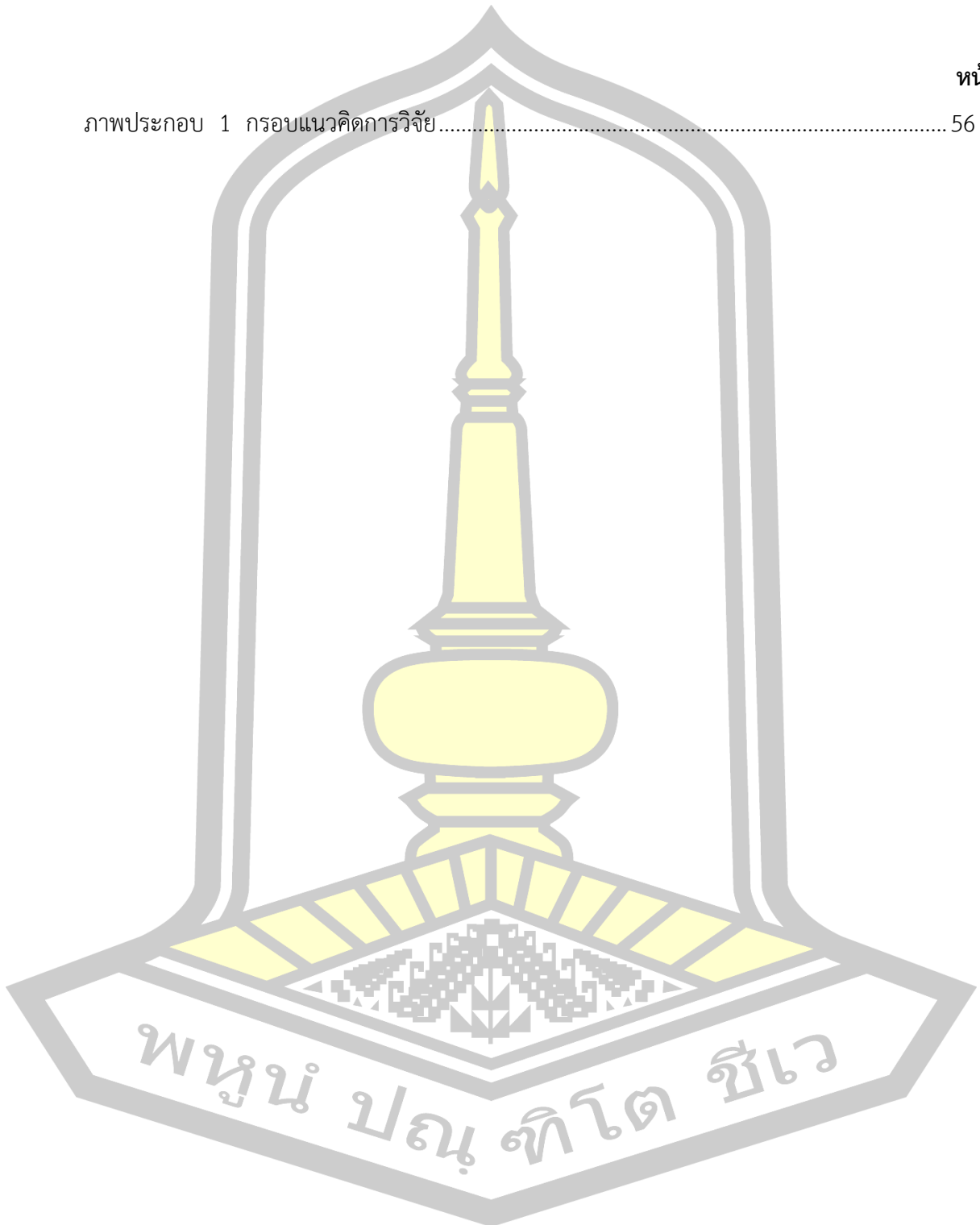
ตาราง 12 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการเผยแผ่.....	85
ตาราง 13 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ.....	86
ตาราง 14 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์.....	87

สารบัญภาพประกอบ

หน้า

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย.....	56
-------------------------------------	----

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาของการวิจัย

ในสมัยพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 พระองค์ได้ทรงจัดให้มีการปฏิรูปการปกครองโดยให้ภูมิภาคขึ้นตรงกับส่วนกลางที่กรุงเทพเมื่อมีพระราชดำริให้มีการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์ พระองค์ก็ทรงใช้หลักการเดียวกันให้คณะสงฆ์ทั้งประเทศอยู่ภายใต้การปกครองและควบคุมจากส่วนกลาง ตามประกาศใช้พระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 โดยกำหนดให้มีมหาเถรสมาคมซึ่งทำหน้าที่เป็นที่ทรงปรึกษาในการพระศาสนาและการปกครองบำรุงสังฆมณฑล แต่เมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองสู่ระบอบประชาธิปไตยในเวลาต่อมารัฐบาลในยุคนั้นจึงมีดำริให้มีการปฏิรูปการปกครองคณะสงฆ์เสียใหม่ให้สอดคล้องกับรูปแบบการปกครองของบ้านเมืองโดยได้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ซึ่งกำหนดให้มีการแบ่งแยกอำนาจเป็น 3 ฝ่าย คือ ฝ่ายนิติบัญญัติ ฝ่ายบริหารและฝ่ายตุลาการ เพื่อการถ่วงดุลอำนาจซึ่งกันและกัน อันเป็นลักษณะเดียวกันกับหลักการการปกครองในระบอบประชาธิปไตย ในฝ่ายอาณาจักรได้มีการตรากฎหมาย พระราชบัญญัติลักษณะปกครองท้องที่ ร.ศ. 116 (พ.ศ. 2440) ส่วนฝ่ายพุทธจักรก็มีพระราชบัญญัติลักษณะปกครองคณะสงฆ์ ร.ศ. 121 (พ.ศ. 2445)

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ 2484 เป็นแบบจำลองที่สะท้อนสังคมไทยได้เป็นอย่างดี พ.ร.บ. ฉบับนี้ อาจนับว่าอยู่ในฐานะเดียวกันกับรัฐธรรมนูญที่ว่ากันว่ามีความเป็น ประชาธิปไตยสูง นั่นคือฉบับปี 2475 และปี 2489 กฎหมายเหล่านี้แม้จะเป็นนวัตกรรมของระบอบประชาธิปไตยที่สถาปนาขึ้นโดยมีความหวังว่าจะอยู่คู่กับสังคมไทยไปจนชั่วนิรันดร์แต่ก็ไม่สามารถอยู่ได้นานเพราะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองหลังการขึ้นมามีอำนาจในการปกครองประเทศของ จอมพล สฤษดิ์ ธนะรัชต์ ผู้นำเผด็จการได้ขึ้นครองอำนาจเขาได้สั่งยกเลิกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับดังกล่าวและประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แทน

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ได้ล้มเลิกแนวคิดแบ่งแยกและตรวจสอบคณาอำนาจเบ็ดเสร็จให้กับสมเด็จพระสังฆราชและมหาเถรสมาคมตามแนวทางเดิมที่ใช้มาตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ 5 โดยอ้างเหตุว่า การจัดดำเนินกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการอันพึงแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วยวัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลแห่งอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยที่ระบบเช่นนั้นเป็นผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินกิจการ ด้วยเหตุนี้คณะสงฆ์ไทยจึงมีการ

ปกครองแบบรวบอำนาจตามแนวทางของ จอมพลสฤษดิ์ มาโดยตลอดแม้จะมีการแก้ไขเพิ่มเติมพระราชบัญญัติในปี พ.ศ. 2535 แต่นั่นก็เป็นเพียงการสร้างภาพชัดเจนและส่งเสริมอำนาจตามพระราชบัญญัติฉบับเดิม

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ตามที่ได้มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 นั้นอาศัยเหตุผลพอสรุปได้ว่า พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 นั้นได้บังคับใช้มาเป็นเวลานานแล้วอีกทั้งบทบัญญัติบางมาตราก็ไม่ชัดเจน ไม่เหมาะสมสอดคล้องกับสภาพการณ์ในปัจจุบันและในบางกรณีมิได้บัญญัติไว้จึงทำให้เกิดปัญหาในทางปฏิบัติ จึงได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ที่ได้ปรับปรุงแก้ไขและเพิ่มเติมบทบัญญัติในส่วนที่ พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ไม่มีเพื่อให้สอดคล้องกับการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน

การปกครองคณะสงฆ์จึงถือได้ว่าเป็นหัวใจหลักในงานบริหารจัดการกิจการของคณะสงฆ์ คือ ด้านการปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่ สาธารณูปการ และ สาธารณสงเคราะห์ เพื่อให้ดำเนินไปตามพระธรรม วินัย กฎหมาย กฎระเบียบ มหาเถรสมาคม ข้อบังคับมติพระบัญชาสมเด็จพระสังฆราชหรือคำสั่งสอนของ ผู้บังคับบัญชาเหนือตน การระงับอธิกรณ์ การวินิจฉัย การลงนิคกรรม การวินิจฉัยข้ออุทธรณ์ต่างๆ ตลอดจนการแต่งตั้งถอดถอนเจ้าคณะพระสังฆาธิการ ควบคุมดูแลให้เป็นไปตามข้อวัตรปฏิบัติของจริยาพระสังฆาธิการและสถาบันคณะสงฆ์ไทยตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันวิทยาการด้านการบริหารและการจัดการก้าวหน้าไปมาก คณะสงฆ์ควรจะได้ใช้วิทยาการเหล่านั้นมาช่วยเสริมการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจต้องอาศัยการบริหารแบบราชการของฝ่ายบ้านเมือง กิจการคณะสงฆ์บางอย่างอาจอาศัยการบริหารที่คล่องตัวแบบภาคเอกชนและกิจการบางอย่างต้องบริหารตามหลักพระธรรมและพระวินัย โดยมีพระสังฆาธิการทำหน้าที่ในการปกครองและบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อยจึงเป็นเงื่อนไขที่สำคัญที่จะบ่งชี้ความสำเร็จในการส่งเสริมกิจการพระพุทธศาสนาให้ยั่งยืนถาวรสืบไปดังคำกล่าวที่ว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะรุ่งเรืองสืบไปก็ด้วยการอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญและเนื่องจากพระสังฆาธิการนั้นเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาสซึ่งเป็นที่เคารพเลื่อมใสของประชาชนและมีบทบาทโดยตรงต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ให้ดำรงสืบไป ดังนั้นพระสังฆาธิการจึงเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนาและสร้างความเข้มแข็งและความมั่นคงของพระพุทธศาสนา

ซึ่งการวิจัยในครั้งนี้เพื่อต้องการหาข้อสมมติฐานในเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้านนั้นว่ายังคงมีปัญหาดีที่เกิดขึ้นแล้วยังคงมีการแก้ไขที่ไม่ตรงประเด็นหรือการแก้ไขยังไม่ลุล่วงจนเกิดข้อผิดพลาดในการบริหารคณะสงฆ์ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นเพราะคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นมีเขตการปกครองขนาดใหญ่กว่าอำเภออื่นๆ ในจังหวัดขอนแก่นซึ่งนั้นก็หมายถึงพระสังฆาธิการในเขตปกครองก็ย่อมมีจำนวนมากเช่นกันการบริหารจัดการจึงต้องไปเป็นด้วยความเรียบร้อยดังตามกฎหมายมหาเถรสมาคมและเพื่อเป็นการเสริมศักยภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตอำเภอเมืองขอนแก่นจึงได้ทำงานวิจัยนี้ขึ้นมาเพื่อสำรวจความรู้ความสามารถในการทำงานของกลุ่มพระสังฆาธิการว่ามีศักยภาพมากน้อยเพียงใดในการบริหารงานด้านต่างๆ ของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน มีด้านใดที่ขาดตกบกพร่องหรือไม่และเพื่อให้เกิดการพัฒนาที่ดีต่อประชาชนทั่วไปและตัวของพระสังฆาธิการเองเพราะตามที่ได้กล่าวไปแล้วว่า พระสังฆาธิการนั้นเป็นผู้ใกล้ชิดประชาชนและเป็นผู้ที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรือง และจะสามารถพัฒนาสังคมความเป็นอยู่ได้เป็นอย่างดีและชุมชนก็จะเกิดการพัฒนาตามเพราะงานทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์นั้นสามารถเกื้อกูลให้แก่ชุมชนได้เป็นอย่างดีมากรวมไปถึงสถาบันทางการศึกษาหรือที่เรียกว่า บวร คือ บ้าน วัด โรงเรียน หากพระสังฆาธิการมีการบริหารจัดการที่ดีสิ่งเหล่านี้ก็จะมีการพัฒนาขึ้นมาและเกิดประโยชน์สูงสุดต่อสังคมก็เพราะด้วยอาศัยความรู้ความสามารถของพระสังฆาธิการนั่นเองเพราะวัดและชุมชนมักจะมีกิจกรรมที่ทำร่วมกันอยู่เสมอ

2. ความมุ่งหมายของการวิจัย

- 1) เพื่อศึกษาการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น
- 2) เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

พนุน ปณ สกิต ชีเว

3. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้มุ่งเน้นในการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นทุกระดับโดยการเลือกสุ่มแจกแบบสอบถามและการสัมภาษณ์แบบเจาะจงบุคคล

3.1 ขอบเขตในด้านเนื้อหา

ผู้วิจัยต้องการศึกษา การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ตามภารกิจการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ซึ่งได้กำหนดกิจการของคณะสงฆ์หรือของพระสังฆาธิการที่ต้องปฏิบัติเป็นรฐะหน้าที่ 6 ด้าน (1) การปกครอง (2) การศาสนศึกษา (3) การศึกษาสงเคราะห์ (4) การเผยแผ่ (5) การสาธารณูปการ (6) การสาธารณสงเคราะห์

3.2 ขอบเขตด้านตัวแปร

ตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคล เป็นข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้สัมภาษณ์ ได้แก่ สถานภาพ, อายุ, พรรษา, วุฒิการศึกษาสามัญ, วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี และวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม

ตัวแปรการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่ การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน คือ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (4) ด้านการเผยแผ่ (5) ด้านการสาธารณูปการ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์

3.1 ขอบเขตด้านประชากร

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดกลุ่มประชากร คือ พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นจำนวน 780 รูป

การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง พระสงฆ์และสามเณรที่อยู่ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยใช้สูตรการคำนวณของ Taro Yamane ได้ขนาดกลุ่มตัวอย่างตามจำนวนประชากร จำนวน 265 รูป

ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (Key Informants) ผู้วิจัยสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interview) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 รูป

3.4 ขอบเขตด้านพื้นที่

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ผู้ศึกษาได้กำหนดพื้นที่ในการศึกษาวิจัยคือ วัด ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นทั้งหมด

4. ปัญหาที่ต้องทราบ

- 1) การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น มีวิธีการบริหารงานอย่างไร
- 2) ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นมีอะไรบ้าง

5. สมมติฐานในการวิจัย

- 1) การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น
- 2) การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

6. นิยามศัพท์เฉพาะ

- 1) การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ หมายถึง การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์ดังนั้นจึงได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ คือรูปแบบของการปกครองสงฆ์ไว้เพื่อเป็นรูปแบบของการดูแลและการปกครองคณะให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม
- 2) การปกครอง หมายถึง มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรในการปกครองให้สงบเรียบร้อย มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรม มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ-สามเณร มีการระงับอธิกรณ์การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่พุทธศาสนิกชน

3) การศาสนศึกษา หมายถึง มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมชั้นภายในวัด มีการกำกับดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักธรรมและบาลีแก่พระภิกษุ-สามเณรอย่างทั่วถึง มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรม และบาลีที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสอนพระภิกษุและสามเณร มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณรที่เรียนหรือสอบนักธรรมบาลีได้ มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณรเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด

4) การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ มีการส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรไปเรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศล มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและเยาวชน

5) การเผยแผ่ หมายถึง มีการจัดโครงการธรรมสัญจร มีการจัดตั้งสถานีวิทูพระพุทธศาสนา มีการจัดรายการธรรมะประจำวันบนสื่อออนไลน์ มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา

6) การสาธารณูปการ หมายถึง การก่อสร้าง และการบูรณะปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนสถานที่มียุคเดิมให้มั่นคงถาวร และการก่อสร้างเพิ่มเติมให้เหมาะสมกับศาสนสมบัติที่จำเป็นต่อการดำรงพระพุทธศาสนาให้มั่นคง

7) การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง มีการก่อสร้างและดูแลถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ มีการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด มีการดูแลเสนาสนะภายในวัด มีการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบ มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่พัสดุ ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน

8) พระสังฆาธิการ หมายถึง พระภิกษุผู้มีตำแหน่งในการปกครองคณะสงฆ์ไทย นับตั้งแต่เจ้าอาวาสขึ้นไปจนถึงเจ้าคณะอำเภอในเขตอำเภอเมืองขอนแก่น

พหุณ ปณ สกิต ชเว

บทที่ 2

แนวคิดทฤษฎีในการศึกษา

การวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารแนวคิด ทฤษฎีและงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับเรื่อง πουผู้วิจัยได้ทำการวิจัยกรอบแนวคิดในการวิจัยประกอบด้วยทฤษฎีและแนวคิดในการศึกษาดังต่อไปนี้

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร
2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์
3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ
4. บริบทพื้นที่การวิจัย
5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
6. กรอบแนวคิดการวิจัย

1. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหาร

1.1 ความหมายของการบริหาร

เมื่อกล่าวถึง คำว่า การบริหารส่วนใหญ่มักจะนึกถึงการบริหารราชการคำศัพท์ที่ใช้มี 2 คำ คือ การบริหาร (Administration) นิยมใช้กับการบริหารราชการหรือการจัดการเกี่ยวกับนโยบายศัพท์อีกคำหนึ่ง คือ การจัดการ (Management) นิยมใช้กับการบริหารธุรกิจเอกชนหรือการดำเนินการตามนโยบายที่กำหนดไว้ อย่างไรก็ตามคำว่า การบริหารกับคำว่า การจัดการใช้แทนกันได้มีความหมายเหมือนกันในเอกสารคำสอนเล่มนี้จะใช้สองคำนี้ปะปนกันตลอดไปตามความเหมาะสมจึงจำเป็นที่จะต้องใช้ความรู้ทั้งที่เป็นศาสตร์และศิลปะเพื่อเอาคนทรัพยากรมารวมกันแล้วอำนวยความสะดวกประสงค์ตามที่ต้องการปัจจัยในการบริหารมีองค์ประกอบที่สำคัญดังต่อไปนี้ (นิตย สัมมาพันธ์, 2529 : 33)

- 1) คนหรือบุคคล (Man) เป็นปัจจัยสำคัญของการบริหารงาน หน่วยงานหรือองค์การต่างๆ จำเป็นต้องมีคนที่ปฏิบัติงาน ผลงานที่ดีจะออกมาได้ต้องประกอบด้วยบุคคลที่มีคุณภาพและมีความรับผิดชอบต่อองค์การหรือหน่วยงานนั้นๆ

2) เงิน (Money) หน่วยงานจำเป็นที่จะต้องมีงบประมาณเพื่อการบริหารงานหากขาดงบประมาณ การบริหารงานของหน่วยงานก็ยากที่จะบรรลุเป้าหมาย

3) ทรัพยากรหรือวัสดุ (Material) การบริหารจำเป็นต้องมีวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหาร หากหน่วยงานขาดวัสดุอุปกรณ์หรือทรัพยากรในการบริหารแล้วก็จะย่อมจะเป็นอุปสรรคหรือทำให้เกิดปัญหาในการบริหารงาน

4) การบริหารจัดการ (Management) เป็นภารกิจของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาโดยตรงคือเป็นกลไกและตัวประสานที่สำคัญที่สุดในการประมวลผลกีดกันและกำกับปัจจัยต่างๆ ทั้งประการให้สามารถดำเนินไปได้โดยมีประสิทธิภาพจนบรรลุเป้าหมายของหน่วยงานตามที่ต้องการ นักบริหารและนักวิชาการให้คำจำกัดความของคำว่า การบริหารหรือการจัดการไว้ต่างๆ กันตามทัศนะของแต่ละบุคคลที่สำคัญไว้ดังนี้

Newman, W. H., & Charles (1964 : 9) อธิบายว่า การบริหารเป็นกระบวนการทางสังคมที่ประกอบด้วยชุดของกิจกรรมอันจะนำไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายและกิจกรรมต่างๆ นั้นมักจะเกี่ยวข้องกับการติดต่อสัมพันธ์

ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ (2542 : 2) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง ศิลปะในการทำให้สิ่งต่างๆ ที่ได้รับการกระทำจนเป็นผลสำเร็จ กล่าวคือ ผู้บริหารไม่ใช่เป็นผู้ปฏิบัติ แต่เป็นผู้ใช้ศิลปะทำให้ผู้ปฏิบัติทำงานจนสำเร็จตามจุดมุ่งหมายที่ผู้บริหารตัดสินใจเลือกแล้ว และการบริหารและการดำเนินการอาศัยปัจจัยต่างๆ อันได้แก่ คน เงิน วัสดุสิ่งของที่เป็นอุปกรณ์ในการปฏิบัติงาน ส่วนผู้บริหารคือการทำให้คนตั้งแต่ 2 คนขึ้นไป มาร่วมกันทำงานและให้งานสำเร็จลุล่วงตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้และเนื่องจากผู้บริหารเป็นที่พึ่งมอง เป็นแบบอย่างของผู้ใต้บังคับตลอดจนบุคคลทั่วไป ระบบที่ประกอบไปด้วย กระบวนการในการนำทรัพยากรทางการบริหารทั้งทางวัตถุและคนมาดำเนินการเพื่อบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการใช้ศาสตร์และศิลป์นำเอาทรัพยากรบริหารมาประกอบเป็นกระบวนการบริหารให้บรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้อย่างมีประสิทธิภาพ

สมคิด บางโม (2545 : 61) ได้กล่าวว่า การบริหารหรือการจัดการ หมายถึง ศิลปะ ในการใช้คน เงิน วัสดุอุปกรณ์ในองค์กรและนอกองค์กร เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างมีประสิทธิภาพการบริหารจึงถือว่าเป็นกิจกรรมที่คณะบุคคลร่วมกันทำ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดที่วางไว้ร่วมกันและในการกระทำกิจกรรมดังกล่าวนั้นมีการใช้ทรัพยากรการบริหารให้เหมาะสมและเกิดประโยชน์สูงสุด

สมศักดิ์ คงเที่ยง (2542 : 1) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่บุคคลตั้งแต่สองคนขึ้นไปร่วมมือกันดำเนินการ เพื่อให้บรรลุวัตถุประสงค์อย่างหนึ่งอย่างใดหรือหลายๆ อย่างที่บุคคลร่วมกันกำหนดโดยใช้กระบวนการอย่างมีระบบและให้ทรัพยากรตลอดจน

เทคนิคต่างๆ อย่างเหมาะสมซึ่งทำให้มองเห็นลักษณะของการบริหารได้ดังนี้ การบริหารย่อมมีวัตถุประสงค์ การบริหารอาศัยปัจจัยบุคคลเป็นสำคัญการบริหารต้องใช้ทรัพยากร

สมาน รังสียกฤษฎ์ (2537 : 1) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การดำเนินงาน ให้บรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ โดยอาศัยปัจจัยต่างๆ ได้แก่ เงิน วัสดุสิ่งของ และวิธีปฏิบัติงานเป็นอุปกรณ์ในการดำเนินงาน

มัลลิกา ต้นสอน (2545 : 57-58) การบริหาร หมายถึง การจัดกิจการต่างๆ จำเป็นต้องมีทรัพยากรอันเป็นปัจจัยพื้นฐาน 4 ประการ คือ บุคคล เงินทุน วัสดุอุปกรณ์ และการบริหารจัดการ เพราะประสิทธิภาพและประสิทธิผลของการบริหารขึ้นอยู่กับความสมบูรณ์และคุณภาพปัจจัย

Bartol, K.M. and Martin (1991 : 6) ได้ให้ความหมายการบริหารว่าเป็นกระบวนการที่ทำให้เป้าหมายขององค์กรประสบผลสำเร็จ โดยการวางแผนการจัดการองค์การการใช้ภาวะผู้นำและการควบคุม

1.2 ทฤษฎีการบริหาร

การบริหารเป็นองค์ประกอบพื้นฐานมีลักษณะการดำเนินการที่เป็นกระบวนการดำเนินงานร่วมกันของกลุ่มคน การบริหารอาศัยความร่วมมือร่วมใจของบุคคลและของกลุ่มคน และการบริหารมีลักษณะเป็นการร่วมมือดำเนินการอย่างมีเหตุผลและเป็นระบบคือมีหลักเกณฑ์และทฤษฎีที่เชื่อถือได้

นักทฤษฎีที่อยู่ในกลุ่มการศึกษาการจัดการตามหลักการบริหารได้เสนอหลักที่เกี่ยวข้องกับการบริหาร ซึ่งคนที่เป็นผู้บริหารจะต้องทำมีหน้าที่สำคัญอยู่ 7 ประการคือการวางแผนการจัดการ องค์การ การจัดคนเข้าทำงาน การสั่งการ การประสานงานการรายงานและการงบประมาณหรือเรียกสั้นๆ ว่า “POSDCORB” ซึ่งประกอบด้วย รายละเอียดดังต่อไปนี้ (Gulick & Lydall, 1973 อ้างถึงใน พิมลจรรย นามวัฒน์, 2544 : 22)

P = Planning หมายถึงการวางแผนงานซึ่งจะต้องคำนึงถึงนโยบาย (Policy) ทั้งนี้เพื่อให้แผนงานที่กำหนดขึ้นไว้มีความสอดคล้องกันในการดำเนินงานแผนเป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการใช้ความรู้ในทางวิทยาการและวิจารณ์ญาณวินิจฉัยเหตุการณ์ในอนาคตแล้วกำหนดวิธีการโดยถูกต้องอย่างมีเหตุผลเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปโดยถูกต้องและสมบูรณ์

O = Organizing หมายถึงการจัดส่วนราชการหรือองค์การ ซึ่งในการศึกษาบางแห่งก็พิจารณารวมไปกับการปฏิบัติงานหรือวิธีการจัดการ (Management) ด้วยเรื่องการจัดแบ่งส่วนงานนี้จะต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับการปฏิบัติงาน เช่น การจัดแบ่งงาน (Division of Work) เป็นกรมกองแผนก โดยอาศัยปริมาณงานคุณภาพของงานหรือจัดตามลักษณะของงานเฉพาะอย่าง

(Specialization) ก็ได้ นอกจากนี้อาจพิจารณาในแง่ของการควบคุม (Control) และหรือพิจารณาในแง่หน่วยงาน (Organization) เช่นหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยงานที่ปรึกษา (Staff) หรือบ้างก็เรียกเป็นหน่วยงานหลัก (Line) หน่วยแนะนำหรือที่ปรึกษา (Staff) และหน่วยงานช่วยเหลือหน่วยงานอนุกร (Auxiliary) เป็นต้น

S = Staffing หมายถึง การจัดหาบุคคลและเจ้าหน้าที่มาปฏิบัติงานให้สอดคล้องกับการจัดแบ่งหน่วยงานที่แบ่งไว้หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งหมายถึงการจัดเกี่ยวกับการบริหารงานบุคคล (Personnel Administration) เพื่อให้ได้บุคคลที่มีความสามารถมาปฏิบัติงานให้เหมาะสม (Competent Man for Competent Job) หรือ Put the Right Man on the Right Jobกับรวมถึงการที่จะเสริมสร้างและธำรงไว้ ซึ่งสัมพันธภาพในการทำงานของคนงานและพนักงานด้วย

D = Directing หมายถึง การศึกษาวิธีการอำนวยการรวมทั้งการควบคุมงานและนิเทศงานตลอดจนศิลปะในการบริหารงาน เช่น ภาวะผู้นำ (Leadership) มนุษยสัมพันธ์ (Human relations) และการจูงใจ (Motivation) เป็นต้น การอำนวยการในที่นี้รวมถึงการวินิจฉัย สั่งการ (Decision Making) ซึ่งเป็นหลักอันสำคัญอย่างหนึ่งของการบริหารงานและขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บังคับบัญชาหรือหัวหน้างานมากเหตุเพราะว่าการที่จะอำนวยการให้ภารกิจดำเนินไปด้วยดีได้ จำเป็นต้องมีการตัดสินใจที่ดีและมีการสั่งการที่ถูกต้องเหมาะสมกับแต่ละลักษณะของการตัดสินใจ

Co = Coordinating หมายถึง ความร่วมมือประสานงานเพื่อให้การดำเนินงานเป็นไปด้วยความเรียบร้อยและราบรื่นศึกษาหลักเกณฑ์และวิธีการที่จะช่วยให้การประสานงานดีขึ้นเพื่อช่วยแก้ปัญหาข้อขัดข้องในการปฏิบัติงานความร่วมมือประสานงานเป็นเรื่องที่มีความสำคัญมากในการบริหารเพราะเป็นกิจวัตรประจำวันที่จะต้องพึงกระทำในการปฏิบัติงานและเป็นสิ่งที่มีอยู่ทุกระดับของงานความร่วมมือประสานงานเป็นหน้าที่ของผู้บังคับบัญชาที่จะต้องจัดให้มีขึ้นในหน่วยงานของตน เพราะเป็นปัจจัยสำคัญในอันที่จะช่วยให้เกิดความสำเร็จบรรลุวัตถุประสงค์ขององค์การ

R = Reporting หมายถึง การรายงานผลการปฏิบัติงานตลอดรวมถึงการประชาสัมพันธ์ (Public Relations) ที่จะต้องแจ้งให้ประชาชนทราบด้วยอันที่จริงการรายงานนี้มีความสัมพันธ์กับการติดต่อสื่อสาร (Communication) อยู่มากการรายงานโดยทั่วไปหมายถึงวิธีการของสถาบันในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ข้อเท็จจริงหรือข้อมูลแก่ผู้สนใจมาติดต่อสอบถามผู้บังคับบัญชาและหรือผู้ร่วมงานและความสำคัญของรายงานนั้นจะต้องอยู่บนรากฐานของความจริง

B = Budgeting หมายถึง การงบประมาณโดยศึกษาให้ทราบถึงระบบและกรรมวิธีในการบริหารเกี่ยวกับงบประมาณและการเงินตลอดจนการใช้วิธีการงบประมาณและแผนงานเป็น

เครื่องมือในการควบคุมงานวิธีการบริหารงบประมาณโดยทั่วไป มักมีวงจรที่คล้ายคลึงกันอย่างที่เราเรียกว่า “วงจรงบประมาณ” (Budget Cycle) ซึ่งประกอบด้วยขั้นตอน ดังนี้

(1) การเตรียมงบประมาณและการเสนอขออนุมัติ (Executive Preparation and Submission)

(2) การพิจารณาให้ความเห็นชอบของฝ่ายนิติบัญญัติ (Legislation Authority)

(3) การดำเนินการ (Execution)

(4) การตรวจสอบ (Audit)

Brown, W.B. & Moberg (1980 : 273) ได้แบ่งองค์ประกอบที่สนับสนุนทางการบริหารไว้ 8 ด้าน ดังนี้

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง กระบวนการระบุปัญหาขององค์การความต้องการของชุมชนและทรัพยากรการกำหนดลำดับความสำคัญของวัตถุประสงค์และการกำหนดแนวทางสำหรับการบริหารเพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์เหล่านั้น

2) การบริหารงานบุคคล (Personnel management) หมายถึง การดำเนินงานเกี่ยวกับการคัดเลือกการบรรจุการกำหนดหน้าที่รวมถึงการให้ค่าจ้างและค่าตอบแทนตลอดจนสิทธิต่างๆ

3) การฝึกอบรม (Training) หมายถึง กระบวนการพัฒนาความรู้ทักษะและความสามารถของผู้ปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง

4) การนิเทศติดตาม (Supervision) หมายถึง การแนะนำการสนับสนุน การช่วยเหลือให้การปฏิบัติงานตามหน้าที่ดำเนินไปอย่างมีประสิทธิภาพ

5) การจัดสิ่งสนับสนุน (Logistics management) หมายถึง การจัดการการเก็บรักษา และการสนับสนุนเครื่องมืออุปกรณ์ในการทำงาน

6) การจัดการงบประมาณ (Financial management) หมายถึง การจัดการเกี่ยวกับการเงินการบัญชีสำหรับแผนปฏิบัติการและแผนงาน

7) การจัดการข้อมูลข่าวสาร (Information management) หมายถึง การรวบรวมรายงานและการใช้ข้อมูลเพื่อเป็นตัวบ่งชี้มาตรฐานและความสำเร็จของการดำเนินงาน

8) การจัดองค์กรชุมชน (Communication organization) หมายถึง การเปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการออกความคิดเห็น การวางแผน การจัดกิจกรรมการให้บริการ

Stoner, James A.F. & Freeman (1989 : 3) กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการวางแผน การจัดการองค์การ ภาวะผู้นำการควบคุมการทำงานของสมาชิกขององค์การ และการใช้ประโยชน์จากทรัพยากรเพื่อให้บรรลุเป้าหมายขององค์การ

ทฤษฎีการจัดการการปฏิบัติการ (Operational management theory) หรือบางท่านก็ถือกันว่าเป็นบิดาของการบริหารจัดการสมัยใหม่เขาเชื่อว่าการบริหารนั้นเป็นเรื่องของทักษะและเขาสนใจที่จะศึกษาองค์การโดยรวมและมุ่งเน้นที่กิจกรรมการจัดการ (Managerial activities) ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรม 5 อย่าง ได้แก่ (ธงชัย สันติวงษ์, 2543)

1) การวางแผน (Planning) หมายถึง ภาระหน้าที่ของผู้บริหารที่จะต้องทำการคาดการณ์ล่วงหน้าถึงเหตุการณ์ต่างๆ ที่จะมีผลกระทบต่อธุรกิจและกำหนดขึ้นเป็นแผนปฏิบัติงานหรือวิถีทางที่จะปฏิบัติเอาไว้เพื่อเป็นแนวทางของการทำงานในอนาคตและเพื่อไม่ให้เกิดข้อผิดพลาดต่อธุรกิจหรืองานที่จะทำ

2) การจัดองค์การ (Organizing) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่ผู้บริหารจะต้องจัดให้มีโครงสร้างของงานต่างๆ และอำนาจหน้าที่ ทั้งนี้เพื่อให้เครื่องจักร สิ่งของ และตัวคนอยู่ในส่วนประกอบที่เหมาะสมในที่อื่นจะช่วยให้งานขององค์กรบรรลุผลสำเร็จได้

3) การบังคับบัญชาสั่งการ (Commanding) หมายถึง หน้าที่ในการสั่งการงานต่างๆ ของผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา ซึ่งจะทำให้เกิดผลสำเร็จด้วยดี ก็ด้วยที่ผู้บริหารจะต้องกระทำให้เป็นแบบอย่างที่ดี และจะต้องเข้าใจคนของตนและจะต้องเข้าใจถึงข้อตกลงในการทำงานของคนทำงานและองค์กรที่มีอยู่รวมถึงจะต้องมีการติดต่อสื่อสารกับผู้ใต้บังคับบัญชาอย่างใกล้ชิดอยู่เสมอ

4) การประสานงาน (Coordinating) หมายถึง ภาระหน้าที่ที่จะต้องเชื่อมโยงงานของทุกคนให้เข้ากันได้และคอยกำกับดูแลเพื่อให้งานไปสู่จุดมุ่งหมายเดียวกัน

5) การควบคุม (Controlling) หมายถึง ภาระหน้าที่ในการที่จะต้องกำกับและรับผิดชอบดูแลให้สามารถรับประกันได้ว่ากิจกรรมหรืองานต่างๆ ที่ทำไปนั้นสามารถเข้ากันได้กับแผนที่ได้วางไว้

พนัส หัสนาคินทร์ (2524) ได้จำกัดความไว้ในหนังสือ “หลักการบริหารโรงเรียน” ว่า “การบริหารนั้นหมายถึง การที่ผู้บริหารใช้อำนาจที่มีอยู่ จัดการดำเนินงานให้งานของสถานบันนั้นๆ ดำเนินไปสู่จุดหมายที่ต้องการ” ดังนั้น การบริหารจะต้องประกอบด้วย แผนงาน ผู้บริหาร และอำนาจของผู้บริหาร เพื่อจัดการให้งานดำเนินไปตามแผนงานที่วางไว้

วิโรจน์ สารรัตนะ (2555 : 3-5) ได้กล่าวว่า การบริหารเป็นกระบวนการดำเนินงานเพื่อให้บรรลุจุดหมายขององค์การ โดยอาศัยหน้าที่หลักทางการบริหารอย่างน้อย 4 ประการ คือ การวางแผน การจัดองค์การ การนำและการควบคุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวมีผู้บริหารเป็นผู้รับผิดชอบที่จะให้มีการปฏิบัติงานเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

1) การวางแผน (Planning) เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สำคัญประการหนึ่งซึ่งนักวิชาการทั้งหลายกำหนดขึ้น จะเริ่มต้นด้วยหน้าที่ทางการวางแผนเป็นอันดับแรกจึงแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของการวางแผนเป็นอย่างดี โดยที่องค์ประกอบของกระบวนการวางแผนองค์การหนึ่งๆ

ประกอบด้วย ภารกิจจุดหมายและแผน โดยภารกิจเป็นข้อประกาศอย่างกว้างๆ เกี่ยวกับจุดหมายหรือเหตุผลพื้นฐานในการดำรงอยู่ขององค์การและขอบข่ายงานเฉพาะขององค์การหรือที่ทำให้้องค์การแตกต่างจากองค์การอื่น สำหรับจุดหมายเป็นเป้าหมายแห่งอนาคต หรือผลลัพธ์สุดท้ายที่้องค์การต้องการให้บรรลุผล ขณะเดียวกันแผนงานหมายถึงวิถีทางที่จะก่อให้เกิดการกระทำเพื่อให้บรรลุผลลัพธ์สุดท้ายที่ต้องการให้เกิดขึ้นกับ้องค์การ

2) การจัดตั้ง้องค์การ (Organizing) เป็นหน้าที่ทางการบริหารที่สืบเนื่องจากการวางแผนกล่าวคือเมื่อ้องค์การจัดทำจุดหมายและแผนเชิงยุทธศาสตร์แล้ว ผู้บริหารควรต้องออกแบบโครงสร้าง้องค์การเพื่อให้การบริหารงานบรรลุจุดหมายแผนเชิงยุทธศาสตร์ของ้องค์การนั้นการออกแบบ โครงสร้าง้องค์การเป็นกิจกรรมที่ควรได้รับการตรวจสอบอยู่เสมอเนื่องจากปัจจัยที่ก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงรูปแบบโครงสร้าง้องค์การเกิดขึ้นมากมาย

3) การนำ (Leading) เป็นสถานะที่ผู้นำใช้ความพยายามที่จะให้มีอิทธิพลต่อผู้อื่น เพื่อให้การปฏิบัติงานบรรลุจุดหมายของ้องค์การได้อย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลการที่ผู้นำจะเป็นผู้นำที่มีศักยภาพดังกล่าวได้พึงทำความเข้าใจทฤษฎีการจูงใจ (Motivation) ภาวะผู้นำ (Leadership) การติดต่อสื่อสาร (Communication) และการบริหารกลุ่ม (Group) เพื่อนำไปประยุกต์ใช้ให้เหมาะสม

4) การควบคุม (Controlling) เป็นกระบวนการวางระเบียบกฎเกณฑ์เพื่อให้การปฏิบัติงานของ้องค์การบรรลุผลตามจุดหมายที่กำหนดไว้มุ่งให้เกิดความมั่นใจว่าสมาชิกใน้องค์การได้ประพฤติปฏิบัติไปในทิศทางที่จะทำให้บรรลุผลตามมาตรฐานการทำงานที่กำหนดไว้เป็นเครื่องมือในการวิเคราะห์จุดอ่อนจุดแข็งของ้องค์การ การเสริมสร้างพฤติกรรมที่พึงประสงค์และพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของสมาชิกใน้องค์กร

สมยศ นาวิกร (2544 : 24-25) กล่าวว่า กระบวนการบริหารควรประกอบด้วย 4 ประการคือ

1) การวางแผน หมายถึง การกำหนดเป้าหมายที่ต้องการพิจารณาถึงความพร้อมของ้องค์การตลอดจนปัจจัยที่ช่วยให้องค์การหรือหน่วยงานบรรลุเป้าหมายและจัดทำแผนงานขึ้นมาเพื่อดำเนินงาน

2) การจัดตั้ง้องค์การ หมายถึงการให้รายละเอียดงานทุกอย่างที่ต้องกระทำเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายของ้องค์การการแบ่งปริมาณงานทั้งหมดเป็นกิจกรรมต่างๆ ที่สามารถปฏิบัติได้โดยบุคคลคนเดียวและการกำหนดกลไกของการประสานงานของสมาชิกของ้องค์การเพื่อทำให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

3) การสั่งการ หมายถึง กระบวนการของการสั่งการและการใช้อิทธิพลต่อกิจกรรมต่างๆ ของสมาชิกของกลุ่ม

4) การควบคุม หมายถึง ความพยายามอย่างมีระบบเพื่อกำหนดมาตรฐานของการปฏิบัติงานการออกแบบระบบข้อมูลย้อนกลับการเปรียบเทียบผลการปฏิบัติงานที่เกิดขึ้นจริงกับมาตรฐานที่กำหนดไว้ล่วงหน้า พิจารณามีข้อแตกต่างหรือไม่และทำการแก้ไขใดๆ ที่ต้องการเพื่อเป็นหลักประกันว่าทรัพยากรทุกอย่างขององค์การได้ถูกใช้อย่างมีประสิทธิภาพมากที่สุดเพื่อความสำเร็จของเป้าหมายขององค์การ

สุรัสวดี ราชกุลชัย (2547) กล่าวว่า คำว่า “การบริหาร” (Administration) และ “การจัดการ” (Management) มีความหมายแตกต่างกันเล็กน้อย โดยการบริหารจะสนใจและสัมพันธ์กับการกำหนดนโยบายไปลงมือปฏิบัติ นักวิชาการบางท่านให้ความเห็นว่าการบริหารใช้ในภาครัฐ ส่วนการจัดการใช้ในภาคเอกชน อย่างไรก็ตามในตำราหรือหนังสือส่วนใหญ่ทั้ง 2 คำนี้มีความหมายไม่แตกต่างกัน สามารถใช้แทนกันได้และเป็นที่ยอมรับโดยทั่วไป

การบริหาร คือ ศิลปะในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายร่วมกับผู้อื่น การทำงานต่างๆ ให้ลุล่วงไปโดยอาศัยคนอื่นเป็นผู้ทำภายในสภาพองค์การที่กล่าวนั้น ทรัพยากรด้านบุคคลจะเป็นทรัพยากรหลักขององค์การที่เข้ามาร่วมกันทำงานในองค์การ ซึ่งคนเหล่านี้จะเป็นผู้ใช้ทรัพยากรด้านวัตถุอื่นๆ เครื่องจักรอุปกรณ์ วัตถุดิบ เงินทุน รวมทั้งข้อมูลสนเทศต่างๆ เพื่อผลิตสินค้าหรือบริการออกจำหน่ายและตอบสนองความพอใจให้กับสังคม (Peter F. Drucker, 1995 อ้างถึงใน สมพงษ์ เกษมสิน, 2523 : 6)

1.3 วิวัฒนาการของการบริหาร

1.3.1 ยุคการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (The Scientific Management Era, ค.ศ. 1900-1930)

การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์ (Scientific Management) เป็นการบริหารจัดการโดยอาศัยแนวความคิดเชิงวิทยาศาสตร์ ซึ่งต้องอาศัยระเบียบวิธีทางวิทยาศาสตร์ในการรวบรวม สังเกต บันทึก วิเคราะห์ สรุป และประเมินผลข้อมูลต่างๆ โดยยึดหลักของความน่าเชื่อถือ (Reliability) และความสมเหตุสมผล (Validity) จุดกำเนิดของการบริหารตามแนวคิดนี้เริ่มต้นเมื่อเกิดการปฏิวัติอุตสาหกรรมตั้งแต่ปี ค.ศ. 1800 เป็นต้นมา เนื่องจาก ในยุคนั้นเริ่มมีการนำเอาเครื่องจักรขนาดใหญ่เข้ามาใช้ในกระบวนการผลิต เป็นการขยายตัวอย่างเห็นได้ชัดในวงการอุตสาหกรรมที่แต่เดิมจะเป็นอุตสาหกรรมในครัวเรือนหรืออุตสาหกรรมขนาดเล็ก การเปลี่ยนแปลงดังกล่าว ทำให้มีความต้องการกำลังคนเข้าสู่การผลิตเป็นจำนวนมาก เพื่อผลิตสินค้าจำนวนมากให้ได้ทันตามความต้องการ มีการอพยพเคลื่อนย้ายแรงงานเข้าสู่เมืองใหญ่ที่มีการพัฒนาด้านอุตสาหกรรมเกิดขึ้นแนวคิดเพื่อให้มีการบริหารจัดการที่เป็นระบบนั้น เกิดขึ้นตั้งแต่ราวๆ ปี ค.ศ. 1779 เมื่อได้กล่าวถึงแนวคิดสำคัญ

เรื่องการแบ่งงานกันทำตามความเชี่ยวชาญว่ามีประโยชน์ดังนี้ (Adam Smith, 1991 อ้างถึงใน จอมพงศ์ มงคลนิช, 2554)

1) เป็นการเพิ่มทักษะในการทำงาน เพราะคนยังมีโอกาสทำงานที่ตนเองมีความถนัดมากเท่าไร ทักษะก็จะยิ่งเพิ่มพูนมากขึ้นเท่านั้น

2) การแบ่งงานเป็นส่วนๆ ช่วยประหยัดเวลาอันเนื่องมาจากการส่งงานต่อกันที่มีความล่าช้า

3) การมีเครื่องจักรจำนวนมาก ช่วยให้คนทำงานได้เร็ว

นอกจาก Smith แล้ว Charles Babbage (ศึกษาเรื่อง การใช้เวลาในการทำงาน, การทำงานแต่ละอย่างใช้เวลาเท่าไร) ยังเป็นบุคคลแรกที่ได้เริ่มศึกษา เรื่อง การใช้เวลาในการทำงาน (Time Study) ในปี ค.ศ. 1832 เนื่องจากพบว่า คนยังใช้เวลาในการทำงานไม่สอดคล้องกับผลผลิตที่ได้ซึ่ง Babbage เชื่อว่าหากมีการจัดระบบการทำงานที่ดีโดยนำหลักของความชำนาญและความแตกต่างของทักษะมาใช้ให้เหมาะสม เวลาที่ใช้ในการทำงานก็จะเป็นเวลาที่มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น แนวคิดของเขาจึงเป็นที่มาของการเกิดกระบวนการผลิตในลักษณะ Assembly Line ในยุคนั้น บุคคลที่ได้รับการยกย่องให้เป็นบิดาแห่งการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ คือ Frederick W. Taylor (1991 อ้างถึงใน สมพงศ์ เกษมสิน, 2523 : 27) การบริหารงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุด โดยการแสวงหาวิธีการทำงานที่ดีและเหมาะสมที่สุด (One Best Way) ดังนั้น เขาจึงได้นำหลักการสำคัญหลายข้อที่เขาได้ทำการศึกษา มาใช้ในการบริหารจัดการแบบวิทยาศาสตร์ หลักการดังกล่าว คือ

1) หลักของการใช้เวลาที่เหมาะสม (Time-study principle) เวลาเป็นมาตรฐานในการผลิตงานแต่ละอย่างจะถูกกำหนดออกมาอย่างชัดเจน

2) หลักของการจ่ายค่าจ้างเป็นรายชิ้น (Piece-rate principle) คนงานจะได้รับค่าตอบแทนตามจำนวนชิ้นงานที่สามารถทำได้ตามมาตรฐานความยากง่าย

3) หลักของการแยกงานวางแผนออกจากงานปฏิบัติ (Separation of planning from performance principle) ฝ่ายบริหารจะต้องทำหน้าที่รับผิดชอบในการวางแผน ด้วยการใช้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการผลิต นำมากำหนดหลักเกณฑ์ วิธีการและเครื่องมือที่เป็นมาตรฐานมาใช้ในกระบวนการผลิตอย่างเป็นระบบ

4) หลักการกำหนดวิธีการทำงานอย่างเป็นวิทยาศาสตร์ (Scientific methods of work principle) แสวงหาวิธีการทำงานที่ดีที่สุดและกำหนดเป็นวิธีการปฏิบัติ ตลอดจนมีการฝึกฝนพนักงานให้สามารถทำงานได้ตามวิธีที่กำหนดไว้

5) หลักของการควบคุมโดยฝ่ายจัดการ (Managerial control principle) ฝ่ายบริหารต้องได้รับการสอนและการฝึกฝนให้สามารถประยุกต์ใช้หลักการบริหารที่เป็นวิทยาศาสตร์ มาใช้ในการบริหารและการควบคุมคนงาน

6) หลักของการจัดการโดยยึดหน้าที่ภารกิจ (Functional management principle) ต่างฝ่ายต่างก็ทำงานตามความเชี่ยวชาญของตน ในขณะที่มีการปรับปรุงการประสานงานกิจกรรมระหว่างกลุ่มผู้เชี่ยวชาญเพื่อตอบสนองเป้าหมายขององค์การให้มากที่สุด ด้วยหลักการดังกล่าว สิ่งที่สำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้เป้าหมายในการผลิตบรรลุความต้องการ จะต้องมีการวิเคราะห์งาน (Job Analysis) คัดเลือกบุคลากร (Selection of Personnel) และฝึกฝนพนักงานอย่างจริงจัง เพื่อให้สามารถทำงานได้ตามที่กำหนด

1.3.2 ยุคมนุษยสัมพันธ์ในการบริหาร (The Human Relations Era, ค.ศ. 1930-1950)

แนวคิดการบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ (Human Relations Approach) ได้รับความสนใจอย่างมากในช่วงปลายศตวรรษที่ 19 เป็นยุคที่การจัดการเชิงวิทยาศาสตร์เริ่มได้รับการต่อต้าน เนื่องจากคนทั่วไปเห็นว่าการจัดการเชิงวิทยาศาสตร์นั้นมีแนวโน้มในการบีบบังคับให้คนต้องทำงานมากเกินไปโดยไม่สนใจในความเป็นมนุษย์เท่าที่ควร ทั้งๆ ที่องค์ประกอบด้านบุคคลมีความสัมพันธ์ต่อระบบการผลิตอย่างยิ่ง ดังนั้น แนวคิดของนักทฤษฎีเชิงมนุษยสัมพันธ์จึงมุ่งพิจารณาความสำคัญกับบุคคลในฐานะที่เป็นองค์ประกอบทางกายภาพที่สำคัญขององค์การ ซึ่งมีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลา นักทฤษฎีคนสำคัญในกลุ่มนี้ ได้แก่ Hugo Munsterberg นับได้ว่าเขาเป็นบุคคลแรกๆ ที่เริ่มต้นให้มีการสอนวิชาจิตวิทยาอุตสาหกรรม หนังสือของเขาชื่อ Psychology and Industrial Efficiency ได้พยายามเชื่อมโยงการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์และมนุษยสัมพันธ์เข้าด้วยกัน

Munsterberg ได้รับยกย่องผลงานของนักทฤษฎีการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ เขาพูดถึง Taylor ในฐานะที่เป็นผู้เริ่มต้นกระบวนการบริหารแบบวิทยาศาสตร์ ที่มีความละเอียดลออยิ่ง เขาพยายามที่จะทำการศึกษาว่าเราจะหาบุคคลที่ดีที่สุดได้อย่างไร และจะทำงานให้ดีที่สุดได้อย่างไร ตามวิธีการเชิงวิทยาศาสตร์ มีการพูดถึงการคัดเลือก การฝึกอบรม การสอนและการพัฒนาคนงานในทำนองเดียวกัน Munsterberg ก็ได้ชี้ให้เห็นว่า เทคนิคทางจิตวิทยาในการวัดความแตกต่างระหว่างบุคคล สามารถนำมาใช้ในการแก้ปัญหาทางด้านอุตสาหกรรมได้ เขาได้พัฒนาวิธีการทดสอบทางจิตวิทยาเพื่อใช้ในการคัดเลือกบุคคลที่มีความเหมาะสมกับงาน ซึ่งเป็นการปฏิบัติตามข้อเสนอแนะของ Taylor ในการคัดเลือกคนงานตามวิธีการทางวิทยาศาสตร์ อาจกล่าวได้ว่าทั้ง Taylor และ Munsterberg ต่างมีเป้าหมายอย่างเดียวกัน เพียงแต่จุดเน้นของ Taylor มีรากฐานทางความคิดที่สะท้อนให้เห็นความสำคัญของสาขาวิชาวิศวกรรม ในขณะที่ Munsterberg

นั้นได้ให้ความสำคัญและยอมรับในเรื่องความแตกต่างระหว่างบุคคลภายในองค์การ ซึ่งสะท้อนให้เห็นแนวคิดทางสาขาวิชาจิตวิทยา

การบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ ปัญหาพื้นฐานใดๆ ขององค์การ คือ การรักษาความสัมพันธ์ที่ดีของบุคลากรและที่มาของความขัดแย้งมักเกิดจากค่านิยมทางสังคมที่แตกต่างกันของบุคคลที่เกี่ยวข้องเขาจึงได้พยายามแสวงหาวิธีการทำให้สมาชิกในองค์การเข้าใจและยอมรับความคิดเห็นของกันและกันและพยายามบูรณาการความคิดเห็นเหล่านั้นให้กลายเป็นจุดมุ่งหมายในการทำงานร่วมกัน แนวความคิดในการจัดองค์การที่เธอได้นำเสนอไว้มีประโยชน์ต่อการบริหารเป็นอย่างดี ซึ่งรายละเอียดแนวคิดเหล่านั้น คือ

1) ในการบริหารงานความขัดแย้งเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ ซึ่งปรากฏให้เห็นได้เสมอในสังคมมนุษย์ ความขัดแย้งไม่ใช่ความเลวร้าย หากอยู่ในระดับที่สามารถจัดการได้ จะนำไปสู่ความก้าวหน้าในการแก้ปัญหาความขัดแย้งนั้น สามารถกระทำได้ 3 วิธี คือ (1) การประสาน (Integration) (2) การประนีประนอม (Compromise) และ (3) การครอบงำ (Domination)

2) การแก้ปัญหาจะนำไปสู่ความก้าวหน้ามากที่สุด ควรเป็นการแก้ปัญหาความขัดแย้งโดยการประสาน ซึ่งจะทำให้เกิดการค้นหาแนวทางใหม่ ในขณะที่การประนีประนอมอาจไม่ได้ทำให้ปัญหาได้รับการแก้ไขและอาจทำให้มีผู้ได้ผู้เสีย สำหรับการครอบงำโดยผู้บริหารเป็นสิ่งที่ไม่ควรทำอย่างยิ่งเพราะเป็นการมองปัญหาเพียงด้านเดียว

3) การออกคำสั่งภายในองค์การ มักก่อให้เกิดความขัดแย้งเสมอๆ ระหว่างผู้บังคับบัญชาและผู้ใต้บังคับบัญชา การแก้ไขข้อขัดแย้งเหล่านี้สามารถทำได้โดยใช้ กฎของสถานการณ์ (Law of the situation) ซึ่งเป็นการให้ทั้งสองฝ่ายพยายามศึกษาสถานการณ์และปัจจัยแวดล้อม แล้วนำมาพิจารณาหาเหตุและผลในสถานการณ์ที่เกิดขึ้น เมื่อต่างฝ่ายต่างพบข้อเท็จจริง ความขัดแย้งจะบรรเทาเบาบางลงหรืออาจหายไป

4) ผู้นำควรเป็นบุคคลที่มีความสามารถในการคิดล่วงหน้า แต่ไม่จำเป็นต้องเป็นผู้ตัดสินใจเร็ว ผู้นำยังควรมีความสามารถในการบูรณาการ จัดความขัดแย้งภายในกลุ่มและสามารถเชื่อมโยงกิจกรรมต่างๆ ภายในองค์การ ผู้นำต้องมีความสามารถในการควบคุมผู้ใต้บังคับบัญชา แต่ต้องไม่ใช้วิธีการออกคำสั่งแต่เพียงอย่างเดียว ตลอดจนต้องมีความสามารถในการประสานงานเป็นอย่างดี (Mary Parker Follett, 1977 อ้างถึงใน การดี อนันต์นาวิ, 2551)

1.3.3 ยุคสังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์ (The Social Science or Behavioral Science Era, ค.ศ. 1950-ปัจจุบัน)

สังคมศาสตร์หรือพฤติกรรมศาสตร์ (The Social Science or Behavioral Science) นับเป็นศาสตร์การผสมผสานระหว่างรูปแบบการบริหารเชิงวิทยาศาสตร์ กับ รูปแบบ

การบริหารเชิงมนุษยสัมพันธ์ เข้าด้วยกัน เพราะได้ให้ความสนใจในตัวบุคคลและองค์การควบคู่กันไป นอกจากนั้นการที่นักบริหารเชิงวิทยาศาสตร์และมนุษยสัมพันธ์ได้ละเลยผลกระทบของความสัมพันธ์เชิงสังคมและโครงสร้างที่เป็นทางการ ทำให้นักทฤษฎีเชิงพฤติกรรมศาสตร์ได้เห็นความสำคัญในเรื่องดังกล่าวและยังได้เพิ่มแนวคิดทางจิตวิทยา สังคมวิทยา รัฐศาสตร์ และเศรษฐศาสตร์เข้าไป จุดเน้นของการบริหารเชิงพฤติกรรมศาสตร์อยู่ที่ พฤติกรรมการทำงานในองค์การรูปนัย (Formal organization) นักคิดคนสำคัญในกลุ่มนี้ซึ่งได้ยกตัวอย่างมาไว้ 2 คนคือ

ได้พัฒนาทฤษฎีลำดับขั้นของความต้องการของมนุษย์ขึ้นมา ซึ่งผู้บริหารควรทำความเข้าใจกับเรื่องดังกล่าว และควรจัดให้พนักงานมีความพอใจและบรรลุนสิ่งที่เขาต้องการ ซึ่งจะช่วยให้องค์การบรรลุเป้าหมาย ในขณะที่เดียวกันก็จะเป็นการจัดข้อขัดข้องใจ ลดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาและสร้างทัศนคติที่ดีต่อองค์การ ทฤษฎีลำดับขั้นความต้องการ (Need Hierarchy Model) ได้กล่าวถึงลำดับขั้นความต้องการของมนุษย์ว่ามีอยู่ด้วยกัน 5 ขั้น ความต้องการขั้นต่ำกว่าจะเป็นพื้นฐานให้มนุษย์แสวงหาความต้องการขั้นสูงขึ้นไป ลำดับขั้นทั้ง 5 เริ่มจากต่ำสุดไปสูงสุด ดังนี้

ขั้นที่ 1 ความต้องการทางร่างกาย (Physiological) เป็นความต้องการพื้นฐานที่สำคัญที่สุดเพื่อให้ชีวิตดำรงอยู่ได้

ขั้นที่ 2 ความต้องการความปลอดภัยและความมั่นคง (Safety and Security) เป็นความต้องการที่จะได้รับความคุ้มครอง ปราศจากภัยอันตราย ความกลัว ความวิตกกังวล รวมทั้งความมั่นคงในชีวิตทรัพย์สินและหน้าที่การงาน

ขั้นที่ 3 ความต้องการความรักและการมีส่วนร่วมในสังคม (Belonging Love and Social Activities) เนื่องจากมนุษย์ไม่ต้องการอยู่โดดเดี่ยวจึงต้องการแสวงหาความรักและการเป็นส่วนหนึ่งของสังคมที่ตนดำรงชีวิตอยู่

ขั้นที่ 4 ความต้องการการยอมรับนับถือ (Esteem) เป็นความต้องการชื่อเสียงเกียรติยศ และการยอมรับนับถือ ซึ่งมีทั้งการยอมรับนับถือตนเองและการยอมรับนับถืออันเกิดจากบุคคลอื่น

ขั้นที่ 5 ความต้องการความสำเร็จสูงสุดแห่งตน (Self-Actualization) เป็นความต้องการพัฒนาศักยภาพของตนเองให้สูงสุด ในบางสิ่งบางอย่างที่ตนเองมีอยู่ซึ่งเกี่ยวข้องกับการพัฒนาตนเองไปสู่จุดหมายปลายทางสุดท้าย (Abraham Maslow, 1970 อ้างถึงใน จันทราณี สงวนนาม, 2553)

นักบริหารอุตสาหกรรมมีชีวิตอยู่ในช่วงปี 1906-1964 เขาได้เสนอทฤษฎี X หรือทฤษฎี Y โดยมีสมมุติฐานเกี่ยวกับทัศนะของผู้บริหารที่มีคนงาน ให้ผู้บริหารมีทัศนะแบบใดแบบ

หนึ่งจะส่งผลต่อพฤติกรรมของผู้บริหารที่สอดคล้องกับทัศนะนั้นๆ ด้วย โดยเสนอสมมติฐานในทฤษฎี X ไว้ดังนี้

1) ธรรมชาติของมนุษย์โดยทั่วไปไม่ชอบทำงาน พยายามเลี่ยงงาน หลบหลีกบิตพลั่ว เมื่อมีโอกาส

2) มนุษย์มีนิสัยเกียจคร้าน จึงต้องใช้วิธีการข่มขู่ ควบคุม สั่งการหรือบังคับให้ทำงานตามจุดประสงค์ขององค์การให้สำเร็จ

3) โดยทั่วไปนิยมนุษย์ชอบทำงานตามคำสั่ง ต้องการที่จะหลีกเลี่ยงความรับผิดชอบ แต่ต้องการความมั่นคง อบอุ่นและปลอดภัยมากกว่าสิ่งอื่น

และเสนอสมมติฐานในทฤษฎี Y ไว้ดังนี้

1) การที่ร่างกายและจิตใจได้พยายามทำงานนั้น เป็นการตอบสนองความพอใจ อย่างหนึ่งเช่นเดียวกับการเล่นและพักผ่อน

2) มนุษย์ชอบนำตนเอง ควบคุมตนเอง เพื่อดำเนินงานที่ตนรับผิดชอบให้บรรลุจุดประสงค์อยู่แล้ว ดังนั้นการบังคับควบคุม ข่มขู่ ลงโทษ จึงไม่ใช่วิธีการเพียงอย่างเดียวที่จะทำให้มนุษย์ดำเนินงานจนบรรลุจุดประสงค์ขององค์การ

3) มนุษย์ผูกพันตนเองกับงานองค์การก็เพื่อหวังรางวัลหรือสิ่งตอบแทน เมื่อองค์การประสบความสำเร็จ

4) เมื่อสถานการณ์เหมาะสม มนุษย์โดยทั่วไปจะเกิดการเรียนรู้ทั้งด้านการยอมรับความรับผิดชอบ และแสวงหาความรับผิดชอบควบคู่กันไปด้วย

5) มนุษย์ทั้งหลายย่อมมีคุณสมบัติที่ดีกระจายอยู่ทั่วไปทุกคน เช่น มินโนภาพ มีความฉลาดเฉลียวและว่องไว มีความสามารถในการแก้ปัญหาต่างๆ ขององค์การ

6) สถานการณ์ของการดำรงชีวิตในระบบอุตสาหกรรมยุคใหม่ มนุษย์ยังไม่มีโอกาสใช้สติปัญญาได้เต็มที่

Theory x มองว่าคนงานมีหน้าที่ต้องทำงาน แต่เนื่องจากธรรมชาติมนุษย์มักไม่ชอบทำงานคอยหลีกเลี่ยงจึงต้องใช้การบริหารโดยยึดเกณฑ์การทำงานเป็นหลัก

Theory y มองว่าคนงานจะทำงานได้อย่างมีความสุข หากมีความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน และโดยธรรมชาติมนุษย์มีความรับผิดชอบต่อการงานดีอยู่แล้ว การบริหารเพื่อให้เกิดบรรยากาศแห่งความมีมิตรภาพจึงเป็นสิ่งที่มีความจำเป็นอย่างยิ่ง (Douglas McGregor, 1960 อ้างถึงใน ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ, 2545)

1.3.4 ยุควิธีเชิงระบบหรือวิทยาการจัดการ (The Quantitative Systems Approach or Management Science Era, หลังสงครามโลกครั้งที่ 2-ปัจจุบัน)

เป็นความพยายามของนักวิชาการในการแสวงหาทฤษฎีที่จะเป็นคำตอบเพื่อนำมาอธิบายปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งในสังคมได้เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง เดิมทีเดียวการหาคำตอบเหล่านั้นมักอาศัยความรู้จากศาสตร์หรือวิทยาการในสาขาใดสาขาหนึ่งเป็นการเฉพาะทำให้ข้อค้นพบที่ได้มีลักษณะแยกส่วน แต่ละศาสตร์ต่างก็มีคำอธิบายในส่วนของตนทำให้บางครั้งไม่สามารถเข้าใจภาพรวมของการเกิดปรากฏการณ์เหล่านั้นได้ ความคิดในการทำความเข้าใจปรากฏการณ์ที่มีลักษณะกว้างและครอบคลุมสิ่งต่างๆ ได้เริ่มต้นขึ้นอย่างจริงจังเมื่อนักชีววิทยาชื่อ Ludwig von Bertalanffy เป็นบุคคลแรกที่ได้นำเสนอแนวคิดเกี่ยวกับทฤษฎีระบบ (System Theory) ขึ้นในปี ค.ศ. 1950 ด้วยการนำศาสตร์ในด้านชีววิทยาในการอธิบายโดยเสนอแนวความคิดว่า สิ่งมีชีวิตใดๆ ก็ตามเกิดขึ้นจากการรวมตัวของระบบต่างๆ ซึ่งมีโครงสร้างและการทำหน้าที่ประสานสัมพันธ์กัน แนวความคิดดังกล่าวได้กลายเป็นรากฐานทางความคิดที่สำคัญที่นักวิชาการในยุคต่อมาได้มีการนำไปพัฒนาและประยุกต์ใช้อย่างกว้างขวางภายใต้กรอบความคิดเดียวกัน คือ ทฤษฎีระบบทั่วไป (General System Theory)

แนวคิดและทฤษฎีระบบพัฒนาโดยนักชีววิทยา Ludwig van Beethoven ชาวออสเตรีย เป็นลักษณะของทฤษฎีระบบทั่วไป (general theory system) โดยสังเกตปรากฏการณ์ต่างๆ บนโลกนี้ เกิดขึ้นอย่างมีความซับซ้อนสัมพันธ์กันในลักษณะเดียวกัน เรียกว่า ความเป็นระบบ เมื่อนำมาประยุกต์ใช้กับองค์การ จึงสรุปเป็นความคิดว่า องค์การหนึ่งๆ สามารถมองเป็นระบบหนึ่งได้ โดยระบบหนึ่งๆ หมายถึง ชุดขององค์ประกอบที่สัมพันธ์กันอย่างเป็นเอกภาพ ที่มุ่งสู่เป้าหมายองค์การร่วมกัน ดังนี้

- 1) ปัจจัยนำเข้า (Input) ประกอบด้วย ทรัพยากรมนุษย์ วัตถุดิบ ข้อมูลที่ใช้เพื่อการผลิตสินค้าและบริการ
- 2) กระบวนการแปรรูป (Transformation Process) ประกอบด้วย การจัดการเทคโนโลยีและการปฏิบัติการผลิตเพื่อเปลี่ยนปัจจัยนำเข้าเป็นผลผลิต
- 3) ผลผลิต (Outputs) ประกอบด้วย สินค้าและบริการ กำไร ขาดทุน พฤติกรรมพนักงานและผลลัพธ์อื่นๆ ที่คาดหวัง
- 4) ข้อมูลป้อนกลับ (Feedback) เป็นข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและผลลัพธ์เกี่ยวกับกิจกรรมขององค์การเพื่อนำมาปรับปรุงปัจจัยนำเข้ากระบวนการแปรรูปเพื่อให้ได้ผลลัพธ์ที่พึงพอใจมากขึ้น
- 5) สิ่งแวดล้อม (Environment) คือ สภาพต่างๆ ที่อยู่แวดล้อมองค์การ ทั้ง เศรษฐกิจ สังคม การเมือง และเทคโนโลยีที่มีผลกระทบต่อองค์การ

การบริหารเชิงระบบ เป็นการบริหารจัดการที่มององค์การในฐานะที่เป็นระบบที่มีความมุ่งหมายเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ซึ่งระบบจะประกอบด้วยส่วนต่างๆ ที่เกี่ยวพันกันตามหน้าที่และมีความสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม ทั้งนี้ เพื่อให้การจัดการแต่ละส่วนที่องค์ประกอบประสานเชื่อมโยงซึ่งกันและกัน มิใช่การแยกส่วนปฏิบัติการแต่ละส่วนออกจากกัน ดังนั้นการปรับเปลี่ยนแต่เพียงบางส่วนของระบบก็จะกระทบไปถึงส่วนต่างๆ ของระบบ รวมทั้งผลรวมและประสิทธิภาพของระบบ

การบริหารเชิงระบบแบ่งเป็น 2 อย่าง คือระบบเปิดและระบบปิด (open and closed system) ความเป็นระบบเปิดหรือเป็นระบบปิดขึ้นอยู่กับระดับของการดำรงอยู่หรือเป็นอยู่ว่ามีลักษณะใดมากกว่าใน 9 ลักษณะข้างล่างนี้หากระบบใดมีลักษณะดังกล่าวมาก ก็จะเป็นระบบเปิดมากและหากมีน้อยก็จะเป็นระบบปิดน้อย

- 1) แนวคิดเกี่ยวกับระบบปิด ซึ่งเน้นความสำคัญในการศึกษาโครงสร้างองค์การ
- 2) แนวคิดเกี่ยวกับระบบเปิด ซึ่งเน้นการศึกษาปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อม และการแปรเปลี่ยนพลังของสภาพแวดล้อมให้กลายเป็นผลผลิตกลับสู่สภาพแวดล้อมอีกครั้ง นอกจากนั้นการให้ข้อมูลป้อนกลับยังเป็นการช่วยรักษาระบบให้คงอยู่ (วิโรจน์ สารรัตน์, 2555 : 25)

แนวคิดพื้นฐานของการบริหารจัดการตามแนวนี้ คือ ในการจะจัดองค์การหรือการบริหารงานโดยใช้รูปแบบใดให้ประสบความสำเร็จนั้นจะต้องคำนึงถึงสถานการณ์และสภาพแวดล้อมขององค์การเป็นสำคัญ ดังนั้น หน้าที่สำคัญของผู้บริหาร คือ จะต้องสามารถแยกแยะให้ได้ว่าภายใต้สถานการณ์อย่างหนึ่งอย่างใดและช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งหากจะต้องดำเนินการเพื่อให้เกิดประโยชน์สูงสุดตามเป้าหมายขององค์การ เขาควรเลือกใช้เทคนิควิธีในการบริหารอย่างไร การบริหารเชิงสถานการณ์จึงเป็นการประยุกต์ใช้แนวคิดทางการบริหารทั้งหลายที่ปรากฏอยู่ให้สามารถนำมาใช้ได้อย่างลงตัว เรียกว่าสามารถใช้อย่างถูกที่ถูกเวลานั่นเองทฤษฎีทางการบริหารเชิงสถานการณ์ เกิดขึ้นเนื่องจากอิทธิพลทางสังคมที่ทำให้องค์กรต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปสู่การเป็นองค์การแบบระบบเปิด ดังนั้น จึงไม่สามารถที่จะหลีกเลี่ยงการที่จะต้องปฏิสัมพันธ์กับสภาพแวดล้อมภายนอกองค์กรได้ โดยเฉพาะผลกระทบทางด้านเทคโนโลยี ที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างมากทำให้ผู้บริหารไม่สามารถใช้แนวทางเพียงอย่างเดียวหนึ่งในการบริหารงานได้อีกต่อไป (วีรพจน์ ลือประสิทธิ์สกุล, 2541 : 105)

จักรกริช หมอประกอบ (2547 : 17-18) สรุปไว้ว่า การบริหารมีความสำคัญมากต่อการทำงานที่มีประสิทธิภาพมากหากขาดเสียซึ่งการบริหาร 4M ที่ดีในข้อหนึ่งข้อใด ก็จะทำให้งานนั้นเกิดอุปสรรคในการปฏิบัติงานส่งผลกระทบต่อการปฏิบัติงานในด้านอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องต่อกัน และจะทำให้การทำงานนั้นไม่ตรงตามวัตถุประสงค์ของหน่วยงานนั้นๆ และการทำงานของปฏิบัติงานเพื่อให้เกิดประสิทธิภาพนั้น ย่อมขึ้นอยู่กับความสามารถของผู้บริหารหรือผู้บังคับบัญชาในหน่วยงานที่มีกระบวนการบริหารหรือการจัดการที่ดีจากความหมายดังกล่าวข้างต้นการบริหาร

จัดการจึงเป็นกระบวนการของกิจกรรมที่ต่อเนื่องและประสานงานกัน ซึ่งผู้บริหารต้องเข้ามาช่วย เพื่อให้บรรลุจุดมุ่งหมายขององค์การ ประเด็นสำคัญของการบริหารจัดการจะเกี่ยวข้องกับการเพิ่มผลผลิตโดยมุ่งสู่ประสิทธิภาพและประสิทธิผลการนำกระบวนการบริหารมาใช้ในโลกยุคโลกาภิวัตน์นี้ เป็นการเปิดกว้างอย่างยิ่ง สำหรับผู้บริหารในการบริหารไม่จำเป็นจะต้องกำหนดตายตัวว่าจะใช้เทคนิคใดใช้กระบวนการใด เพราะมันขึ้นอยู่กับสถานการณ์และเป้าหมายของงานเป็นสำคัญ สถานภาพของผู้บริหารเองก็จะเปลี่ยนแปลงไปตามสถานการณ์และโอกาสเช่นกันผู้บริหารเองจะต้องมีความรู้จริงในทุกกระบวนการแต่การที่จะนำมาใช้นั้นขึ้นอยู่กับความเหมาะสมดังกล่าว

สรุปหลักการของการบริหารโดยสถานการณ์ (1) การบริหารจะดีหรือไม่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์ (2) ผู้บริหารจะต้องพยายามวิเคราะห์สถานการณ์ให้ดีที่สุด (3) เป็นการผสมผสานแนวคิดระหว่างระบบปิดและระบบเปิด และยอมรับหลักการของทฤษฎีระหว่างทุกส่วนของระบบ จะต้องสัมพันธ์และมีผลกระทบซึ่งกันและกัน (4) สถานการณ์จะเป็นตัวกำหนดการตัดสินใจ และรูปแบบการบริหารที่เหมาะสม (5) คำนึงถึงสิ่งแวดล้อมและความต้องการของบุคคลในหน่วยงานเป็นหลักมากกว่าที่จะแสวงหาวิธีการอันดีเลิศมาใช้ในการทำงาน โดยใช้ปัจจัยทางด้านจิตวิทยาในการพิจารณาด้วย (6) เน้นให้ผู้บริหารรู้จักใช้การพิจารณาความแตกต่างที่มีอยู่ในหน่วยงาน เช่น ความแตกต่างระหว่างบุคคล ความแตกต่างระหว่างระเบียบกฎเกณฑ์ วิธีการ กระบวนการ และการควบคุมงาน ความแตกต่างระหว่างความสัมพันธ์ของบุคคลในองค์กร ความแตกต่างระหว่างเป้าหมายการดำเนินงานขององค์การ เป็นต้น

1.4 การบริหารในทางพุทธศาสนา

การบริหารในพุทธศาสนา ความหมายของคำว่า “การบริหาร” (Administration) คำว่า บริหาร ตรงกับภาษาบาลีว่า “ปริหร” เป็นคำแสดงความหมายถึง ลักษณะของการปกครองว่าเป็นการนำสังคมหรือหมู่คณะให้ดำเนินไปโดยสมบูรณ์ นำหมู่คณะให้พัฒนาไป พร้อมกัน “ปริหร” อาจบ่งถึงความหมายที่ว่า การแบ่งงาน การกระจายอำนาจ หรือการที่สมาชิกในสังคมมีส่วนร่วมในการปกครองหมู่คณะก็ได้ ในพระไตรปิฎกมักจะใช้คำว่า “ปริหร” กับกลุ่มสังคม

พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2549) ได้กล่าวว่า การบริหาร หมายถึง การทำงานให้สำเร็จโดยอาศัยคนอื่น (Getting things done through other people) เมื่อว่าตามคำนิยามนี้การบริหารในพระพุทธศาสนาเริ่มมีขึ้นเป็นรูปธรรมสองเดือนนับจากวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงพระธรรมเทศนาเป็นครั้งแรกแก่พระปัญจวัคคีย์ซึ่งทำให้เกิดพระสังฆรัตนะขึ้น เมื่อมีพระสังฆรัตนะเป็นสมาชิกใหม่เกิดขึ้นในพระพุทธศาสนาอย่างนี้ พระพุทธเจ้าก็ต้องบริหารคณะสงฆ์ การศึกษาพุทธวิธีบริหารในครั้งนี้ขอใช้หน้าที่ของนักบริหารเป็นกรอบในการพิจารณา หน้าที่ (Function) ของนักบริหารมีอยู่ 5 ประการตามคำย่อในภาษาอังกฤษว่า POSDC

P คือ Planning หมายถึง การวางแผน เป็นการกำหนดแนวทางดำเนินงานในปัจจุบัน เพื่อความสำเร็จที่จะตามมาในอนาคต ผู้บริหารที่ดีต้องมีวิสัยทัศน์เพื่อกำหนดทิศทางขององค์กร

O คือ Organization หมายถึง การจัดองค์กร เป็นการกำหนดโครงสร้าง ความสัมพันธ์ของสมาชิกและสายบังคับบัญชาภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจภายในองค์กร มีการแบ่งงานกันทำและการกระจายอำนาจ

S คือ Staffing หมายถึง งานบุคลากร เป็นการสรรหาบุคลากรใหม่ การพัฒนา บุคลากรและการใช้คนให้เหมาะกับงาน

D คือ Directing หมายถึง การอำนวยการ เป็นการสื่อสารเพื่อให้เกิดการดำเนินการ ตามแผน ผู้บริหารต้องมีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีและมีภาวะผู้นำ

C คือ Controlling หมายถึง การกำกับดูแล เป็นการควบคุมคุณภาพของการ ปฏิบัติงานภายในองค์กรรวมทั้งกระบวนการแก้ปัญหาภายในองค์กร

ในพุทธวิธีเกี่ยวกับวางแผนนี้ สิ่งที่สำคัญมากคือผู้บริหารต้องมีวิสัยทัศน์ พระพุทธเจ้า ตรัสว่าผู้บริหารต้องมีจักขุมตา แปลว่า มีสายตาวีไกลไกล คือมองการณ์ไกล วิสัยทัศน์ช่วยให้ ผู้บริหารสามารถวาดภาพจุดหมายปลายทางได้ชัดเจนและใช้สื่อสารให้สมาชิกภายในองค์กรยอมรับ และดำเนินไปสู่จุดหมายปลายทางนั้นองค์กรทั้งหมดก็就会被ขับเคลื่อนไปด้วยวิสัยทัศน์นี้ พระพุทธเจ้า ทรงกำหนดจุดหมายปลายทางในพระพุทธศาสนาไว้ว่า การประพฤติปฏิบัติธรรมทุกอย่างมีเป้าหมาย สูงสุดที่จุดเดียวคือวิมุตติ

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์ (2550) ได้กล่าวถึง การบริหาร ว่า การบริหารจัดการแนวพุทธเป็นความพยายามในการนำเอาหลักธรรมของพระพุทธศาสนาประยุกต์ กับวิชาสมัยใหม่ทั้งนี้ เพราะพุทธธรรมเป็นนามธรรมสูงกว่าความรู้สมัยใหม่ใดๆ พุทธธรรมจึง สามารถครอบคลุมทั้งวิทยาศาสตร์และสังคมศาสตร์ได้ทั้งหมด ธรรมะสำหรับการบริหาร แบ่งได้ 4 ข้อ ดังนี้

- 1) หลักธรรมาธิปไตย คือ การมีหลักยึดเป็นมาตรฐาน และดำเนินการตามหลักการ อย่างมั่นคง
- 2) หลักพรหมวิหาร คือ การใช้ความเมตตา กรุณา มุทิตา อุเบกขา
- 3) การเลียงความลำเอียงหรืออคติ
- 4) การเลียงการทำงานที่มีโทษ เช่น เว้นจากการคบคนชั่วเป็นมิตร

สรุปได้ว่า การบริหาร หมายถึง กระบวนการดำเนินงานอย่างมีศิลปะในการใช้คน และทรัพยากรต่างๆ เพื่อให้งานบรรลุวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้ระดับและหน้าที่ของผู้บริหาร มี 3 ระดับ ดังนี้ ผู้บริหารระดับสูงมีหน้าที่กำหนดนโยบายและตัดสินใจแก้ปัญหาที่สำคัญ ส่วนผู้บริหาร

ระดับกลางมีหน้าที่รับนโยบายจากผู้บริหารระดับสูงมาปฏิบัติในฝ่ายที่รับผิดชอบ และผู้บริหารระดับต้น มีหน้าที่กำกับดูแลและสั่งการโดยตรงต่อพนักงาน

2. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์

การบริหารกิจการคณะสงฆ์เป็นการวางแผนการปกครองคณะให้เป็นอยู่ด้วยความเรียบร้อยมีระเบียบแบบแผนที่มีการปกครองเป็นคณะให้คณะสงฆ์ได้อยู่อย่างความเป็นระเบียบเรียบร้อย จึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องมีการบริหารกิจการคณะสงฆ์เพื่อดูแลในด้านต่างๆ ด้วยความเรียบร้อยจึงได้มีนักวิชาการได้ให้ความหมายของการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไว้ ดังนี้

พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2541 : 78) ได้กล่าวถึงความหมายของการปกครองคณะสงฆ์ หรือการบริหารคณะสงฆ์ ตามทัศนะของพระพุทธศาสนาว่า การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษาการปกครองและความสงบเรียบร้อยที่เกิดจากการปกครองนั้นมีใช้เป็นจุดหมายในตัวแต่เป็นปัจจัยคือสภาพเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดหมายแห่งการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันของการศึกษาทั้งสิ้นถ้าไม่ปกครองด้วยการศึกษา ก็ต้องปกครองด้วยอำนาจเมื่อปกครองด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติที่เอียงไปในทางที่ขัดแย้งกัน ด้วยเหตุนี้การปกครองแบบใช้อำนาจใช้อำนาจและจะเน้นการลงโทษมากยิ่งขึ้นตามลำดับไม่ใช่การปกครองแบบพยายามสร้างคนดีแต่เป็นการปกครองแบบกำจัดคนเลวนั่นเอง

สมเด็จพระมหาธีรราชเจ้า (ช่วง วรปุณฺณ) (2550 : 26-27) ได้กล่าวถึงแนวคิดการบริหารวัดว่าต้องปฏิบัติให้ได้ตามหลัก สะอาด สว่างและสงบ ดังนี้

สะอาด หมายถึง การดูแลและการจัดการวัดที่ดีไม่สกปรกรกรุงรังจัดเสนาสนะเป็นระเบียบเรียบร้อยเป็นที่เกิดศรัทธาประสาทะแก่ผู้มาพบเห็นไม่สร้างความขุ่นข้องใจแก่ผู้มาเยือน

สว่าง หมายถึง การจัดวัดที่ดีโปร่งสบายตามไม่รกทึบหรือมีความสลับซับซ้อน เน้นความเรียบง่ายและประโยชน์ให้สอยสูงสุด

สงบ หมายถึง วัดเป็นสถานที่ที่สงบจากอบายมุขไม่มีเสียงอึกทึกครึกโครมรุ่มเย็นเป็นสุข ด้วยสภาพแวดล้อมที่เป็นธรรมชาติ

พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุตติเมธี) (2546 : 73) ได้กล่าวถึงบทบาทของวัดหรือพระสงฆ์ที่ต้องบริหาร ดังนี้

- 1) ทำวัดให้สะอาด ร่มรื่นสบายใจ
- 2) ทำตัวให้เป็นตัวอย่างแห่งความดีความสงบ ดับความเร่าร้อนทางจิตใจเป็นที่พึ่งสุดท้ายให้ชุมชน

- 3) ทำประโยชน์ให้ชุมชนเต็มขีดความสามารถ
- 4) จัดหาวัสดุอุปกรณ์การทำบุญเอาไว้ใช้ให้หยิบยืมหรือให้เช่าแล้วแต่กรณี
- 5) จัดให้มีกิจกรรมวันพระ วันอาทิตย์วันสำคัญของชาติวันสำคัญของศาสนาวันสำคัญ

ของพระมหากษัตริย์และกิจกรรมประจำวันตามความเหมาะสม

6) จัดวัดให้เป็นแหล่งค้ำจุนภูมิปัญญาสู่ท้องถิ่น เช่น เป็นอุทยานการศึกษา เป็นพิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นที่ย่านหนังสือหรือห้องสมุดประชาชนเป็นศูนย์วิทยาศาสตร์เทคโนโลยีและสิ่งแวดล้อม ให้มีห้องน้ำห้องสุขาลานจอดรถหอกระจายข่าวเพื่อบริการประชาชนตามสมควรแก่สถานะ

พระพิพิธธรรมสุนทร (2543) ได้กล่าวโดยสรุปว่าการบริหารวัดให้เป็น 7 โรงคือ

1) วัดเป็นโรงธรรม ได้แก่ต้องพัฒนาวัดให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวให้เป็นสถานที่เทศน์วัดใดไม่มีการสอนธรรมประชาชน ไม่มีการเทศน์ตลอดจนการไหว้พระสวดมนต์ร่วมกับประชาชน วัดนั้นจะค่อยๆ เสื่อมไป

2) วัดเป็นโรงทีม คือเป็นที่สวดศพเป็นที่เก็บศพเป็นที่ฝังศพนี้เป็นผลประโยชน์ที่วัดจะต้องมีอยู่และอย่าไปรังเกียจศพเพราะคนบ้านไหนก็อยากตายอยู่บ้านนั้นอยากเผาอยู่วัดนั้น

3) วัดเป็นโรงละคร คือ เป็นโรงหนังโรงละครต้องจัดที่ส่วนหนึ่งไว้ประจำอย่าไปรังเกียจหนังละครเพราะนั่นเป็นการแสดงพื้นบ้านเท่ากับว่าเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ ได้ศิลปไว้ใช้งานในงานต่างๆ

4) วัดเป็นโรงพยาบาล วัดจะต้องให้การดูแลเอาใจใส่ประชาชนในเรื่องสุขภาพพลานามัยแต่ก่อนแต่ไรมาพระสงฆ์นอกจากมีความรู้ในทางธรรมะแล้วท่านมักจะเรียนเรื่องสมุนไพรต่างๆ ให้การสงเคราะห์ประชาชนด้วยการบำบัดรักษา

5) วัดเป็นโรงเรียน ปัจจุบันแม้ไม่ได้สอนในศาลาวัดแต่เจ้าอาวาสจะต้องมีบทบาทในโรงเรียนด้วยการให้เห็นว่าโรงเรียนเป็นโรงเรียนวัด

6) วัดเป็นโรงแรม หมายถึง การทำวัดให้เป็นที่ยึดเหนี่ยวประชาชนเป็นที่ปฏิสังขรณ์เป็นที่พึ่งพิงสำหรับพระอาคันตุกะหรือเป็นที่พึ่งพิงอาศัยของประชาชนเมื่อเกิดภัยพิบัติ

7) วัดเป็นโรงงาน คือวัดต้องมีการก่อสร้าง พระสังฆาธิการแห่งวัดนั้นๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสหรือพระในวัดต้องมีฝีมือและเนื่องจากวัดมีการก่อสร้างนั่นเองการพัฒนาฝีมือของพระเถระในการส่งไปคุมงานไปดูงานไปศึกษางานกับช่างหรือการผลิตช่างมีความสำคัญ

การปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบันนี้ได้ยึดหลักพระธรรมวินัยเป็นธรรมนูญการปกครองได้อำนาจอำนาจรัฐและจารีตเป็นหลักอุดหนุนเมื่อเกิดความไม่เรียบร้อยในคณะสงฆ์จนเป็นเหตุขัดข้องและจำเป็นต้องพึ่งรัฐก็ได้อำนาจอำนาจรัฐช่วยแก้ไขปัญหาก็ได้เกิดขึ้นเพราะการบริหารกิจการคณะสงฆ์ปัจจุบันนี้มีอำนาจรัฐและจารีตประเพณีเข้ามาเกี่ยวข้องเมื่อมีอธิกรณ์เกิดขึ้นต้องอาศัยพระราชบัญญัติ

คณะสงฆ์ เป็นเกณฑ์จัดระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ การบริหารกิจการคณะสงฆ์หรือการปกครองคณะสงฆ์โดยหลัก คือ การปกครอง ตามธรรมวินัย และให้กฎหมายหรืออำนาจรัฐเป็นหลักสนับสนุน โดยเฉพาะเมื่อกล่าวถึงประเทศไทยโดยเฉพาะในรัชกาลปัจจุบันได้ทรงลงพระปรมาภิไธยได้มีการประกาศใช้พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 และต่อมา ในปี พ.ศ. 2535 ได้ทรงลงพระปรมาภิไธยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 ซึ่งเป็นการแก้ไข เพิ่มเติมฉบับที่ใช้อยู่ให้เหมาะสมยิ่งขึ้น พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ทั้งสองฉบับนี้ เป็นฉบับที่ใช้อยู่ในปัจจุบันที่ถือว่าเป็นรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ และเป็นหลักในการจัดระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ด้วยและต่อมาก็ได้กำหนดให้มหาเถรสมาคมออกข้อบังคับวางระเบียบออก คำสั่ง มีมติ และออกประกาศโดยไม่ขัดหรือแย้งกับกฎหมายและพระธรรมวินัยการบริหารงานเป็นกิจการของคณะสงฆ์ที่จะต้องทำหรือที่จะต้องถือเป็นธุระหน้าที่และเป็นภารกิจของพระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติอันเป็นภารกิจของคณะสงฆ์และการพระศาสนา มี 6 ประการ ดังนี้

2.1 ด้านการปกครอง

พระธรรมปรียัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญฺโญ) (2550 : 8-10) การปกครองตามความหมายในพระพุทธศาสนาเป็นการปกครองเพื่อการศึกษา การปกครองและความสงบเรียบร้อยส่วนมากที่เกิดจากการปกครองนั้น ไม่ได้เป็นจุดมุ่งหมายในตัวแต่เป็นแค่เพียงปัจจัยเอื้อเพื่อช่วยให้แต่ละบุคคลบรรลุจุดมุ่งหมายในการศึกษาหรือเพื่อเป็นหลักประกันทางการศึกษาทั้งสิ้น ถ้าหากไม่ปกครองกันด้วยการศึกษาก็ต้องปกครองกันด้วยอำนาจเมื่อปกครองกันด้วยอำนาจก็เกิดความรู้สึกในเชิงปฏิบัติ ที่เอียงไปในทางที่จะขัดแย้งกัน ดังนั้นแล้วคณะสงฆ์จึงต้องมีการกำกับดูแลเพื่อไม่ให้เกิดความขัดแย้งขึ้นภายในจึงได้มีองค์กรที่ชื่อว่า มหาเถรสมาคม เกิดขึ้นเพื่อที่จะได้ควบคุมและดูแลเรื่องต่างๆ ของคณะสงฆ์ในเรื่องการปกครองก็เช่นกัน รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์มีรูปแบบที่แบ่งออกเป็นสามอย่างชัดเจนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์

การจัดโครงสร้างการบริหารและการปกครองคณะสงฆ์ในปัจจุบัน เป็นไปตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 การตราพระราชบัญญัติฉบับนี้เกิดจากความต้องการของรัฐบาลซึ่งในสมัยนั้นมีจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์เป็นนายกรัฐมนตรีที่มุ่งปรับเปลี่ยนรูปแบบการปกครองคณะสงฆ์ให้สอดคล้องกับนโยบายการปกครองประเทศ ที่นิยมการรวบอำนาจการตัดสินใจเด็ดขาดไว้กับผู้นำ ซึ่งความล่าช้า และความขาดประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน ดังนั้น จึงเห็นว่าการแยกอำนาจบัญชาการคณะสงฆ์ออกเป็น 3 ทาง คือ สังฆสภาคณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธร ตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 ด้วยเหตุผลดังกล่าว คณะรัฐมนตรีจึงได้ลงมติแต่งตั้งคณะกรรมการร่างพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับใหม่ขึ้นใน พ.ศ. 2530 เมื่อคณะกรรมการ

ทำงานสำเร็จรัฐบาลจึงได้ตราพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 โดยคำแนะนำและยินยอมของ สภาวาระรัฐธรรมนูญในฐานะรัฐสภาเหตุผลในการประกาศใช้พระราชบัญญัติ

โดยที่การจัดดำเนินการกิจการคณะสงฆ์มิใช่เป็นกิจการซึ่งแบ่งแยกอำนาจดำเนินการด้วย วัตถุประสงค์เพื่อการถ่วงดุลอำนาจเช่นที่เป็นอยู่ตามกฎหมายในปัจจุบัน และโดยระบบเช่นว่านั้นเป็น ผลบั่นทอนประสิทธิภาพแห่งการดำเนินการ จึงสมควรแก้ไขปรับปรุงเสียใหม่ ให้สมเด็จพระสังฆราชสกลมหาสังฆปริณายก ทรงบัญชาการคณะสงฆ์มหาเถรสมาคมตามอำนาจกฎหมายและ พระธรรมวินัยทั้งนี้เพื่อความเจริญรุ่งเรืองแห่งพระพุทธศาสนาโดยการปกครองคณะสงฆ์ในยุคนี้อำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมมีความหมายกว้างขวางมากเพราะถ้าพิจารณาเทียบเคียงกับอำนาจหน้าที่ของสังฆสภาคณะสังฆมนตรีและคณะวินัยธรรมตามที่บัญญัติแยกอำนาจกันไว้ในพระราชบัญญัติ คณะสงฆ์ พ.ศ. 2484 แล้วจะพบว่าอำนาจหน้าที่ต่างๆ ทั้งสามส่วนนั้นได้รวมกันเป็นอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณฺโญ) (2540 : 87) ได้กล่าวว่า พระภิกษุทุกรูป อยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคม ซึ่งได้วางกฎหมายมหาเถรสมาคมว่าด้วยระเบียบการปกครอง คณะสงฆ์ไว้เป็นลำดับขั้นการปกครองและการปกครองคณะสงฆ์ทุกส่วนทุกชั้นมีเจ้าคณะมหานิกาย และเจ้าคณะธรรมยุตปกครองบังคับบัญชาวัดและพระภิกษุสามเณรในนิกายนั้น เช่น คณะธรรมยุตมี เจ้าคณะใหญ่ธรรมยุตปกครอง ส่วนคณะมหานิกายแบ่งการปกครองออกเป็น 4 หน คือ เจ้าคณะ ใหญ่หนกลาง เจ้าคณะใหญ่หนเหนือ เจ้าคณะใหญ่หนตะวันออก เจ้าคณะใหญ่หนใต้

ระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ แบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ส่วนกลาง และส่วน ภูมิภาค ซึ่งได้กระจายอำนาจการปกครองออกเป็นส่วนๆ ดังนี้

ส่วนที่ 1 ภาค มีเจ้าคณะภาคดำเนินการปกครองคณะสงฆ์ในเขตภาคของตนให้ เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช

ส่วนที่ 2 จังหวัด มีเจ้าคณะจังหวัดปกครอง (เจ้าคณะกรุงเทพมหานคร และเจ้า คณะจังหวัดทั่วประเทศ)

ส่วนที่ 3 อำเภอ มีเจ้าคณะอำเภอปกครอง (เจ้าคณะเขตในกรุงเทพมหานครและเจ้า คณะอำเภอทั่วประเทศ)

ส่วนที่ 4 ตำบล มีเจ้าคณะตำบลปกครอง (เจ้าคณะแขวงในกรุงเทพมหานครและเจ้า คณะตำบลทั่วประเทศ)

อำนาจหน้าที่สำคัญของเจ้าคณะตำบล นอกจากการปกครองคณะสงฆ์ให้เป็นไปโดย เรียบร้อยดีงามแล้ว ยังมีหน้าที่ระงับอธิกรณ์ วินิจฉัยการลงนิคหกรรม วินิจฉัยข้ออุทธรณ์คำสั่งหรือ คำวินิจฉัยชั้นเจ้าอาวาส แก้ไขข้อขัดข้องของเจ้าอาวาสให้เป็นไปโดยชอบควบคุมบังคับบัญชาเจ้า

อาวาสและพระภิกษุสามเณรผู้อยู่ในบังคับบัญชาหรือผู้อยู่ในปกครองของตน ตรวจการและประชุม พระสังฆาธิการ ในเขตการปกครองของตนหากเราเรียงลำดับการปกครองคณะสงฆ์ จากล่างขึ้นบน เป็นดังนี้

- (1) ตำบล ปกครองดูแลวัด (เจ้าคณะตำบลดูแลหลายๆ วัด)
- (2) อำเภอ ปกครองดูแล ตำบล (เจ้าคณะอำเภอดูแลหลายๆ ตำบล)
- (3) จังหวัด ปกครองดูแล อำเภอ (เจ้าคณะจังหวัดดูแลหลายๆ อำเภอ)
- (4) ภาค ปกครองดูแลจังหวัด (เจ้าคณะภาคดูแลหลายๆ จังหวัด)
- (5) หน ปกครองดูแลภาค (เจ้าคณะใหญ่ดูแลภาคหลายๆ ภาค)
- (6) มหาเถรสมาคม ปกครองดูแลคณะสงฆ์ในภาพรวม

หันกลับมาที่สถานการณ์ปัจจุบันมักตั้งคำถามกันว่าปัญหาเกิดขึ้นกับวัดกับความประพฤติของเจ้าอาวาสที่ผิดกฎหมายผิดพระธรรมวินัยทำไมมหาเถรสมาคมไม่ลงมาจัดการเรื่องนี้หากพิจารณาถึงสภาพปัจจุบัน ประเทศไทยมีวัดจำนวน 41,310 วัด ถ้านำเรื่องเกี่ยวกับวัดทุกเรื่องเข้าสู่ มหาเถรสมาคมอาจจะผิดขั้นตอนการปกครองคณะสงฆ์และไม่เป็นไปตามระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ที่กำหนดไว้แล้วในกฎหมายมหาเถรสมาคม

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปณโณ) (2540) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การปกครอง หมายถึง การกิจที่วัดโดยภิกษุผู้เป็นเจ้าอาวาสหรือคณะเจ้าปกครองดำเนินการสอดส่องดูแลรักษา ความเรียบร้อยดีงาม เพื่อให้พระภิกษุสามเณรและคฤหัสถ์ที่อยู่ในวัดหรือในการปกครองปฏิบัติตาม พระธรรมวินัย กฎหมาย กฎ ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่งประกาศของมหาเถรสมาคมหรือพระบัญชา ของสมเด็จพระสังฆราช การกิจด้านนี้ครอบคลุมไปถึงการที่พระภิกษุได้ทำหน้าที่ปกครองทุกระดับ นับตั้งแต่ผู้ช่วยเจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบล เจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะ จังหวัด เจ้าคณะภาค เจ้าคณะใหญ่ (หน) นอกจากนี้ยังรวมถึงการที่ภิกษุทำหน้าที่พระกรรมวาจาจารย์เป็นพระอุปัชฌาย์ในการอุปสมบทกุลบุตรหรือ การจัดระบบการเป็นอยู่ในสังฆมณฑล เน้นการบำบัดทุกข์บำรุงสุขเป็นหลักภายใต้วิธีการ 3 วิธีคือ

- 1) นิคคหวิธี คือ การชมคนที่ควรชมหรือตำหนิคนที่ควรตำหนิ
- 2) ปัคคหวิธี คือ การยกย่องคนที่ควรยกย่อง
- 3) ปวารณวิธี คือ เปิดโอกาสให้ผู้อื่นว่ากล่าวตักเตือนสั่งสอนตนได้คือให้ตักเตือนซึ่ง

กันและกัน

สรุปได้ว่า การปกครองของทางคณะสงฆ์มีรูปแบบการปกครองแบ่งออกเป็นส่วนๆ และเป็นฝ่ายมีทั้งฝ่ายธรรมยุตและฝ่ายมหานิกายโดยทั้ง 2 ฝ่ายนี้จะอยู่ภายใต้การดูแลของมหาเถรสมาคมที่เปรียบเสมือนคณะรัฐมนตรีโดยมีสมเด็จพระสังฆราชเป็นองค์ประธานที่คอยมอบนโยบาย แบบแผนการบริหารและการปกครองสงฆ์เพื่อให้อยู่ในข้อวัตรปฏิบัติอันดีงามที่ทางมหาเถรสมาคมได้

วางกฎและระเบียบเอาไว้ตามพระธรรมวินัยซึ่งพระสงฆ์ทุกรูปต้องปฏิบัติตามเพื่อให้เกิดความเรียบร้อยและง่ายต่อการปกครองของพระสงฆ์

2.2 ด้านการศาสนศึกษา

ศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณสาธูป ได้แก่ การศึกษาพระปริยัติธรรมหรือการศึกษารธรรมบาลี ปัจจุบันได้จำแนกเป็นสองส่วน คือ การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาเป็นการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่รัฐกำหนดให้มีขึ้นตามความประสงค์ของคณะสงฆ์ เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ทั้งทางโลกและทางธรรมควบคู่กันไปเป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้พระภิกษุสามเณรเป็นศาสนทายาทที่ดี มีความรู้ตามมาตรฐานการศึกษาของชาติและมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องถ่องแท้ปลูกฝังความศรัทธามั่นคงต่อพระพุทธศาสนาน้อมนำหลักธรรมและพระวินัยไปประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตเกิดปัญญาสามารถดำรงอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขและช่วยเผยแผ่ ปกป้อง รักษาพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและส่งเสริมสันติสุขแก่สังคมไทยและสังคมโลกสืบไป ด้วยเหตุนี้สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติจึงส่งเสริมให้วัดที่มีความพร้อม ในทุกๆ ด้านจัดตั้งโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาและขยายชั้นเรียนในระดับสูงขึ้นเพื่อสร้างประโยชน์แก่สังคมพระพุทธศาสนา

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรปัญญา) (2559) ได้กล่าวว่า ศาสนศึกษา หมายถึง กิจกรรมจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ เช่น แผนกธรรมหรือบาลีรวมทั้งการส่งเสริมการศึกษาพระปริยัติธรรม เช่น การอบรมก่อนสอบ, การสอบนักธรรม-บาลี, การมอบวัสดุอุปกรณ์ทางการศึกษาและการจัดตั้งมูลนิธิหรือกองทุนเพื่อการศึกษาศาสนศึกษาเป็นสาขาที่น่าสนใจและมีหลากหลายหลักสูตรให้ได้ศึกษาเกี่ยวกับระบบศาสนาและความเชื่อในการที่จะเลือกเรียนศาสนศึกษานั้นคุณจำเป็นต้องมีทัศนคติที่เหมาะสมและมีความสนใจให้หัวข้อนี้เสียก่อน การจัดการศึกษาด้านศาสนาจะต้องมีบุคลากรที่มีคุณภาพผู้สอนก็ต้องมีความรู้ความสามารถโดยเฉพาะเพราะวิชาการด้านศาสนาเป็นวิชาเฉพาะทาง มิใช่สอนกันได้ทุกคนที่กล่าวนี้มีใช้ดูแลครูที่สอนวิชาศาสนาอยู่ที่บางท่านสอนไม่ได้ดีหรือสอนให้เด็กรู้เรื่องไม่ได้ ทำให้เด็กไม่อยากจะเรียนมิใช่อยู่ที่หลักสูตรมีเนื้อหามากเกินไปแต่เนื่องมาจากครูผู้สอนไม่มีพื้นฐานวิชาด้านศาสนาหรือวิชาศีลธรรมมากนักทำให้ผู้เรียนและผู้สอนมีความรู้พอๆ กัน

ราชบัณฑิตยสถาน (2555 : 456) ได้กล่าวว่า ศาสนศึกษาคือสาขาวิชาที่ศึกษาความเชื่อ พฤติกรรม และสถาบันทางศาสนา โดยการบรรยาย ตีความ และอธิบายศาสนาอย่างเป็นระบบอิงกับข้อเท็จจริงทางประวัติศาสตร์และมุมมองจากวัฒนธรรมที่หลากหลาย เพื่อให้เกิดความเชื่อและเข้าใจอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น เทวดา พระเจ้า แต่ศาสนศึกษาจะศึกษาจากมุมมองของคน

นอกจากนี้มีการใช้หลายสาขาวิชามาเป็นเครื่องมือในการศึกษาด้วย เช่น มานุษยวิทยา สังคมวิทยา จิตวิทยา ปรัชญา และประวัติศาสตร์ศาสนา

กรมการศาสนา (2539 : 1) ได้ให้ความหมายไว้ว่า การศาสนศึกษา หมายถึง การจัดการศึกษาพระปริยัติธรรมของคณะสงฆ์ทั้งแผนกธรรมบาลีแผนกสามัญศึกษา รวมทั้งการส่งเสริมพระภิกษุสงฆ์สามเณรศึกษาพระปริยัติธรรมทุกๆ วิธีที่ไม่ขัดแย้งต่อพระธรรมวินัย

พระครูปลัดอาทิตย์ อดุลเวที (2546 : 77) การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยของบรรพชิตและคฤหัสถ์หรือการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมซึ่งเป็นหนึ่งในสัทธิธรรม 2 ประการของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในปัจจุบันจัดการศึกษาของสงฆ์เป็น 2 ส่วนคือการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลี ทั้งนี้การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญ การศาสนศึกษา หมายถึง ปริยัติปฏิบัติปฏิเวธและมุ่งให้ศึกษาตามหลักไตรสิกขาคือศีลสิกขาการอบรมกาย วาจา จิตสิกขาการอบรมใจ ปัญญาสิกขาการอบรมกายวาจาใจด้วยปัญญา

พระยุพธนา รมณียธมโม (2547 : 101) การศึกษาตามหลักพุทธศาสนา หมายถึง กระบวนการเรียนรู้เพื่อสร้างความรู้ระดับต่างๆ ให้เกิดขึ้นรู้สัจจะธรรม เมื่อรู้แล้วจะได้เกิดการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีและสร้างสรรค์ในตัวเองในคนอื่นและสังคม การศึกษาในทางพระพุทธศาสนานั้น เป็นการศึกษาพระปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันสมควรแก่สมณะ การบวชเรียน คือ การศึกษาโดยการบรรพชาเป็นสามเณรอุปสมบทเป็นพระภิกษุ เพื่อศึกษาและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยของพระพุทธเจ้าเนื้อหาของการศึกษาของพระภิกษุสามเณร ก็คือพระพุทธศาสนานั้นเอง สภาพการศึกษาของคณะสงฆ์ไทยในสมัยปัจจุบัน การศึกษาปริยัติธรรมและการศึกษาอื่นๆ อันควรแก่สมณะเป็นกิจการสำคัญอย่างหนึ่งที่คณะสงฆ์จัดให้มีการดำเนินการดังที่กำหนดไว้ในอำนาจหน้าที่ของมหาเถรสมาคมตอนหนึ่งว่า “ควบคุมและส่งเสริมการศาสนศึกษาของคณะสงฆ์และในระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลางก็ได้กำหนดวิธีดำเนินการควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาว่าให้เป็นไปตามที่กำหนดในระเบียบมหาเถรสมาคม และในส่วนของการปกครองคณะสงฆ์ส่วนภูมิภาคได้กำหนดอำนาจหน้าที่เจ้าคณะทุกส่วนทุกชั้นว่าควบคุมและส่งเสริมศาสนศึกษาให้ดำเนินไปด้วยดี” การจัดการศึกษาของคณะสงฆ์ในปัจจุบันได้จัดการศึกษาออกเป็น 2 ส่วน ได้แก่

1) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมและแผนกบาลีการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกธรรมตามหลักสูตร แบ่งเป็น 3 ชั้น คือ นกัธรรมชั้นตรีนักระมชั้นโท นักระมชั้นเอกถ้าเป็นฆราวาสมีอุปาสกอุปาสิกา หรือแม่ชีที่ศึกษาเล่าเรียนเรียกว่าธรรมศึกษาแบ่งออกเป็นธรรมศึกษาชั้นตรีธรรมศึกษาชั้นโทและธรรมศึกษาชั้นเอกการศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีตามหลักสูตร

2) การศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาการจัดการเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการโดยกระทรวงประกาศให้เป็นระเบียบว่าด้วยโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม 2514 และฉบับปรับปรุงใหม่เมื่อวันที่ 29 กันยายน 2535 มีทั้ง

ระดับมัธยมศึกษาตอนต้น และมัธยมศึกษาตอนปลายเพื่อการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ทั้งวิชาสามัญและการศึกษาพระปริยัติธรรมควบคู่กันไปเพื่อให้พระภิกษุและสามเณร มีความรู้ในหลักธรรม หากพระภิกษุและเณรเหล่านี้มีความประสงค์จะลาสิกขาก็สามารถนำวุฒิการศึกษาที่ได้รับไปใช้เพื่อการศึกษาต่อในสถานศึกษา หรือใช้สมัครงานเพื่อประกอบอาชีพได้การศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรม ทั้งแผนกธรรมและบาลีนอกจากจะเป็นการศึกษาหลักธรรมคำสั่งสอนแล้ว ยังได้ชื่อว่าเป็นการสืบต่ออายุพระพุทธศาสนาไว้อีกด้วยโดยเฉพาะอย่างยิ่งการศึกษาภาษาบาลีเพราะถ้าไม่รู้ภาษาบาลีแล้วก็จะไม่มีผู้ใดสามารถรู้และเข้าใจพระพุทธวจนะในพระไตรปิฎก ถ้าขาดความรู้เรื่องพระไตรปิฎกแล้ว พระพุทธศาสนาก็จะต้องเสื่อมสูญไปด้วยเหตุนี้เพื่อปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าเพื่อพัฒนาชีวิตโดยดำเนินตามองค์ประกอบของการศึกษาพระพุทธศาสนาที่สำคัญ 3 ประการคือ

(1) ปริยัติ ได้แก่ การศึกษาเล่าเรียนพระธรรมวินัยนับเป็นองค์ประกอบสำคัญโดยความเป็นพื้นฐานของการปฏิบัติและการศึกษาเล่าเรียนปริยัติธรรมนั้นเป็นการศึกษาภาคทฤษฎีคือการศึกษาระบบวินัยให้มีความรู้พื้นฐานอย่างแจ่มแจ้งเพื่อให้เกิดความกระจำแจ้งว่าคำสอนของพระพุทธองค์ที่จัดเป็นธรรมบทนั้นบทนี้ว่าด้วยเรื่องอะไรถ้าผู้เรียนจะน้อมนำเอาธรรมคำสั่งสอนมาปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางหรือแสงประทีปแห่งชีวิตทำอย่างไรและเมื่อปฏิบัติตามแล้วจะได้ผลอย่างไรเรียกว่า ปริยัติ

(2) ปฏิบัติ ได้แก่ การน้อมนำเอาหลักธรรมคำสอนที่ได้เรียนรู้ในทางภาคทฤษฎีนั้นมาสู่ภาคปฏิบัติคือนำมาประพฤติปฏิบัติจริงๆ เพื่อเป็นการอบรมกายวาจาและใจ

(3) ปฏิเวธ ได้แก่ ผลของการปฏิบัติธรรมนั้น เช่น พระพุทธเจ้า พระปัจเจกพุทธเจ้า พระอรหันต์สาวก พระอรหันตสาวิกและพระอริยบุคคลเป็นต้น ผู้ได้รับผลแห่งการปฏิบัติซึ่งทำให้อภิญญาจากปุถุชนธรรมดาขึ้นมาเป็นพระอริยบุคคลการบรรลุธรรมขั้นนั้นๆ ตามภูมิธรรมที่ตนปฏิบัตินั้นไม่มีใครมายกย่อง หรือแต่งตั้งให้แต่การยกฐานะดังกล่าวเป็นโดยอัตโนมัติ

พระปลัดเกียรติกศักดิ์ สันทวีวรกุล (2548 : 23) ได้กล่าวว่า ด้านการศาสนศึกษา วัดต้องเป็นแหล่งเรียนรู้ที่ดีมีการจัดตั้งสถานที่เรียนและส่งเสริมการเรียนการสอนต่อพระภิกษุสามเณร ที่สนใจในการเรียนทั้งด้านบาลีและนิกายธรรม บทบาทที่วัดและพระสงฆ์จะทำได้ คือ การศึกษา การเผยแผ่ และการสงเคราะห์ซึ่งในส่วนการศึกษานั้น เป็นการให้บริการด้านการศึกษาแก่พระสงฆ์ คือ การมีโรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ นับเป็นทางหนึ่งในการสร้างอุบาสกและอุบาสิกาให้ได้ พุทธศาสนิกชนที่มีคุณภาพและเป็นกำลังของศาสนาอีกประการหนึ่ง คือการสอนวิชาศีลธรรมในโรงเรียนต่างๆ เป็นการอนุเคราะห์สังคมด้วยธรรมทาน การที่ให้พระสงฆ์ได้เข้าไปมีบทบาทในการศึกษาของชาติ ดังกล่าวนี้อาจจะทำให้เยาวชน และสังคมเห็นความสำคัญของวัดและพระสงฆ์ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม คือ

- 1) วัดต้องพัฒนาให้เป็นหน่วยปฏิบัติในการเผยแผ่ศาสนาธรรมที่เข้มแข็ง

2) พระสงฆ์ควรเอาใจใส่ในการศึกษาธรรมะและเพิ่มศักยภาพในการเผยแผ่ศาสนาธรรม

3) พระสงฆ์ควรเป็นผู้ให้คำสอนและหลักศาสนาธรรมทั้งโดยตรงและโดยทางอ้อม โดยตรงคือเป็นผู้ให้การฝึกอบรมแก่ศาสนิกชน โดยทางอ้อม คือการครองตนตามหลักธรรมวินัย ซึ่งจะก่อศรัทธาแก่บุคคลทั่วไป และการให้การอบรมพัฒนาศักยภาพด้านการอบรมพัฒนาจิตและหลักปรีชาญาณศาสนาแก่คณาจารย์และวิทยากรผู้ให้การอบรมแก่เยาวชนอีกส่วนหนึ่ง

พระสงฆ์ควรมีบทบาทเชิงรุกในการสั่งสอนเยาวชนด้านศีลธรรม เช่น เป็นวิทยากรอบรมในสถานศึกษา หรือจัดโครงการและกิจกรรมต่างๆ นำศาสนิกชนและเยาวชนเข้ามามีส่วนร่วมในการอบรมศาสนาธรรม ซึ่งอาจทำโดยวัด กลุ่มบุคคลโดยมีวัดเป็นแกนนำกลุ่มพระสงฆ์และสื่อบุคคล เป็นต้น หากร่วมมือกันหลายจุดและประสานเครือข่ายเป็นร่างแหทั่วประเทศจะช่วยเหลือสังคมไทยได้อย่างดียิ่งพระสงฆ์ควรให้การอบรมแก่ผู้ต้องขังและพนักงานตามโรงงานที่ไม่มีโอกาสไปฟังเทศน์ที่วัด

สรุปได้ว่า ศาสนศึกษา คือการศึกษาตามหลักคำสอนของศาสนาต่างๆ ศาสนศึกษา คือสาขาวิชาที่ศึกษาความเชื่อ พฤติกรรม และสถาบันทางศาสนานั้นๆ เพื่อให้เกิดความเชื่อและเข้าใจอำนาจเหนือมนุษย์ เช่น เทวดา พระผู้เป็นเจ้า โดยทางคณะสงฆ์ศาสนาศึกษาคือการศึกษาในเรื่องต่างๆ ของหลักพระพุทธศาสนาเช่นการศึกษาบาลีและนิกายธรรมซึ่งผู้ที่มาบวชเรียนจำเป็นต้องศึกษาทั้ง 2 อย่างนี้เพื่อให้พระภิกษุสามเณรมีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาได้อย่างถูกต้องและสามารถประพฤติปฏิบัติเพื่อให้เกิดประโยชน์สุขแก่ชีวิตศาสนศึกษาจึงเป็นเรื่องสำคัญของพระภิกษุสามเณรที่เข้ามาบวชเรียน

2.3 ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การศึกษาสงเคราะห์ หมายถึง การจัดการศึกษาสงเคราะห์ให้แก่ประชาชนคนทั่วไป ปัจจุบันมีการดำเนินการดังนี้ มีการจัดตั้งศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนราษฎร์สงเคราะห์ที่วัดสนับสนุนนอกจากนี้ การจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลการศึกษาหรือสถาบันทางการศึกษาอื่นนอกจากการสาธารณะศึกษาหรือบุคคลผู้ที่กำลังศึกษาหรือกระบวนการศึกษาสงเคราะห์ประชาชนทั้งก่อนวัยเรียนและกำลังอยู่ในวัยเรียนให้ได้รับการศึกษาอย่างต่อเนื่องในเรื่องต่างๆ ตามสมควรที่จะได้รับการศึกษาสงเคราะห์นั้นเป็นการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน จึงได้แบ่งการศึกษาออกเป็น 2 แบบดังนี้

1) การศึกษานอกเหนือจากการศาสนาศึกษาที่พระสงฆ์ดำเนินการเพื่อการสงเคราะห์ประชาชน และพระภิกษุสามเณร

2) การสงเคราะห์เกื้อกูลแก่การศึกษาสถาบันการศึกษาหรือบุคคลผู้ที่กำลังศึกษาอยู่

พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2540 : 48-49) ได้กล่าวว่า การศึกษา สงเคราะห์ที่พระสงฆ์ดำเนินการในลักษณะนี้เป็นการจัดการศึกษาซึ่งแบ่งได้เป็น 4 ประเภท คือ

1) โรงเรียนภายในวัดเป็นโรงเรียนการกุศลที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อสงเคราะห์เด็กด้อยโอกาส ได้มีสิทธิได้เรียนตามกฎและข้อบังคับของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีวัตถุประสงค์ให้พระภิกษุที่อยู่ใน วัดได้จัดการเรียนการสอนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการที่ได้กำหนดออกมาเพื่อ อนุเคราะห์และสงเคราะห์ให้เด็กด้อยโอกาสและเยาวชนของชาติและพระภิกษุสามเณรส่วนหนึ่งที่ไม่ มีโอกาสได้ศึกษาอย่างคนปกติทั่วไปได้เข้ารับการศึกษาย่างคนอื่น ๆ และยังเป็นเหตุให้เด็กและ เยาวชนได้เข้าใกล้ชิดพร้อมทั้งได้ศึกษาหลักธรรมทางศาสนาและวิชาการทางโลกอย่างเท่าเทียมกับ คนอื่น

2) ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์มีจุดประสงค์ให้พระสงฆ์ภายในวัดได้จัดการ ฝึกอบรมปลูกฝังศีลธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีและวัฒนธรรมอันดีงามแก่เด็กและเยาวชนเป็น โอกาสให้พระสงฆ์ได้ใช้วิชาการศาสนศึกษาเพื่อพัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติด้วยหลักธรรมของพระ ศาสนา

3) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัดมีจุดประสงค์เพื่อให้วัดได้ช่วยอบรมบ่มนิสัยเด็กก่อน วัยเรียนเพื่อปลูกฝังคุณธรรมและศีลธรรมแต่ยังเด็กอีกทั้งเป็นการให้โอกาสวัดและพระสงฆ์ได้ร่วม พัฒนาทรัพยากรบุคคลของชาติแต่วัยเด็ก

4) โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาจัดตั้งขึ้นเพื่อให้พระภิกษุสามเณรศึกษา เล่าเรียนตามหลักสูตรของกระทรวงศึกษาธิการแผนกสามัญศึกษาและมีการศึกษาวิชาพระปริยัติธรรม หมวดภาษาบาลี หมวดพระธรรมวินัยและศาสนปฏิบัติอีกส่วนหนึ่งโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษามีการจัดตั้งขึ้นตามระเบียบกระทรวงศึกษาธิการว่าด้วยโรงเรียน พระปริยัติธรรมแผนก สามัญศึกษา พ.ศ. 2537 และอยู่ในสังกัดกรมการศาสนาขณะนี้วัดต่างๆ จำนวนมากจัดตั้งแต่โดย โรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาแต่ยังมิได้จัดเป็นการศาสนศึกษาหรือการศึกษาสงเคราะห์ โดยรูปการนั้นน่าจะจัดเป็น “การศึกษาสงเคราะห์” มากกว่าเพราะเป็นการศึกษาเพื่อสงเคราะห์ พระภิกษุสามเณรให้มีการศึกษาเล่าเรียนวิชาสามัญ ศึกษาทั้งผู้เรียนและผู้สอนก็นับหนักทางวิชา สามัญศึกษา

กรมการศาสนา (2539 : 5-6) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัด การศึกษาที่มุ่งเน้นการปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนให้มีความรู้ความเข้าใจ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความพร้อมแก่เด็กปฐมวัยได้แก่ ศูนย์พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด โรงเรียนเอกชนการกุศล ของวัด การมอบทุนการศึกษาแก่นักเรียนนักศึกษา เป็นต้น

พระเทพโสมถ์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) (2539 : 77) ได้กล่าวว่า การศึกษาสงเคราะห์เป็นการจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไป เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่เด็กและเยาวชนของชาติทั้งด้านการศึกษาการอบรมสั่งสอนการ ให้ที่อยู่อาศัย อาหารรวมทั้งการทำให้เด็กมีความอบอุ่นและมีความสุขทั้งร่างกายและจิตใจการศึกษาเป็นกระบวนการพัฒนาประชากรของประเทศให้เป็นกำลังคนที่มีคุณภาพประสิทธิภาพในการรักษาความมั่นคงของชาติอย่างยิ่งและสร้างความเจริญให้แก่ประเทศชาติอย่างยิ่ง ซึ่งบทบาทพระสงฆ์ไทยได้ทำหน้าที่จัดการศึกษาและให้การศึกษาแก่คนไทยตั้งแต่อดีตมาแล้วเมื่อบ้านเมืองเจริญขึ้นสภาพการณ์ต่างๆ เปลี่ยนแปลงไปทำให้บทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ลดลงก็คงเหลือแต่การศึกษาสงเคราะห์เท่านั้น ดังนั้นการศึกษาสงเคราะห์คือการให้การสงเคราะห์แก่รัฐในการจัดการศึกษาให้แก่ประชาชน อนึ่งมหาเถรสมาคมยังได้ให้ความสำคัญของการศึกษาสงเคราะห์โดยประกาศ เรื่องการตั้งทุนสงเคราะห์แก่นักเรียนนักศึกษา โดยกำหนดข้อบัญญัติในเรื่องการตั้งทุนว่าการตั้งทุนสงเคราะห์นักเรียนชั้นประถมศึกษาให้เป็นไปตามกุศลเจตนาของวัดทั้งหลายที่มีกำลังและสามารถจะจัดทำได้พระสงฆ์เห็นความจำเป็นที่บุตรหลานของประชาชนในท้องที่ของวัดนั้นจะต้องมีโรงเรียนให้เรียนก็ช่วยกันชักชวนนำประชาชนช่วยสร้างโรงเรียนขึ้นในวัดเพื่อให้บุตรหลานของชาวบ้านได้เล่าเรียนรัฐบาลก็ให้สงฆ์ให้ช่วยรับภาระจัดโรงเรียนและเป็นครูสอน นับเป็นการศึกษาสงเคราะห์ของวัดและพระสงฆ์ตั้งแต่แรกทีรัฐเริ่มจัดการศึกษาเป็นต้น

สรุปได้ว่า การศึกษาสงเคราะห์ คือ การจัดการศึกษาสงเคราะห์แก่ประชาชนทั่วไรมีโอกาสในการเรียนมากขึ้นเช่นการตั้งโรงเรียนผู้สูงอายุหรือการมีศูนย์ศึกษาพุทธศาสนาวินิจฉัยและโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนาและโรงเรียนสงเคราะห์เด็กยากจนที่มีฐานะทางบ้านไม่ค่อยดีสิ่งเหล่านี้ก็คือการศึกษาสงเคราะห์ที่ทางคณะสงฆ์ได้จัดขึ้นเพื่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน

2.4 ด้านการเผยแผ่

พระพุทธศาสนานับว่าเป็นศาสนาที่มีอายุเก่าแก่เป็นอันดับสอง รองจากศาสนาพราหมณ์ที่ดำรงอยู่ในรูปของศาสนาฮินดู พระพุทธศาสนาอุบัติขึ้นในโลกเมื่อ 45 ปีก่อนพุทธศักราช (พุทธศักราชเริ่มนับ 1 ถัดจากปีที่พระพุทธเจ้าเสด็จดับขันธปรินิพพาน) ในดินแดนชมพูทวีปซึ่งในปัจจุบันได้แก่ประเทศอินเดียและเนปาลโดยเริ่มขึ้นในวันที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงปฐมเทศนาแก่พวกปัญจวัคคีย์ ซึ่งตรงกับวันเพ็ญ เดือนอาสาฬหะ (ขึ้น 15 ค่ำเดือน 8) จากวันนั้นเป็นต้นมาพระพุทธเจ้าได้เสด็จจาริกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาไปทั่วชมพูทวีปโดยในระยะแรกพระองค์เสด็จออกเผยแผ่พระองค์เดียวเมื่อมีสาวกมากขึ้นก็ให้พุทธสาวกออกเผยแผ่พระพุทธศาสนาด้วย ทำให้พระพุทธศาสนามีความเจริญรุ่งเรืองและแผ่ขยายไปในชมพูทวีปอย่างรวดเร็ว ชาวชมพูทวีปพากันละทิ้งลัทธิเดิมแล้วหันมานับถือเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธศาสนามากขึ้น เป็นลำดับ

การเผยแผ่พระพุทธศาสนา คือ การทำให้หลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าแพร่หลายออกไป ทำให้มีผู้เคารพเลื่อมใสในพระรัตนตรัย น้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปปฏิบัติเพื่อก่อให้เกิดการศึกษาและการพัฒนาตนเองไปในทางที่ถูกต้องและเหมาะสม เป็นหน้าที่ของพุทธบริษัททุกฝ่ายที่จะต้องดำเนินการร่วมกันให้งานสำเร็จลุล่วงไปด้วยดีโดยเฉพาะพระภิกษุสงฆ์ที่มีหน้าที่ในการศึกษาและปฏิบัติตามหลักธรรมคำสั่งสอนจะต้องตระหนักในการะหน้าที่เหล่านี้อย่างแท้จริง

กรมการศาสนา (2542) การเผยแผ่ศาสนาธรรม หมายถึง การดำเนินการประกาศพระพุทธศาสนาให้แก่ศาสนทายาทและประชาชนทั่วไปได้รับทราบในทุกๆ วิธีการที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยโดยมุ่งเน้นให้ประชาชนได้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรม แล้วน้อมนำเอาหลักธรรมคำสั่งสอนไปใช้ในชีวิตประจำวันการเผยแผ่พระพุทธธรรมคำสั่งสอน ถือว่าเป็นหน้าที่โดยตรงของพระสงฆ์เพื่อปลูกฝังอบรมให้พุทธศาสนิกชนเป็นคนดีมีศีลธรรมและประพฤติปฏิบัติชอบนั้นอบรม สั่งสอนประชาชนให้เกิดศรัทธาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนาและตั้งอยู่ในสัมมาปฏิบัติเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติสั่งสอนให้ผู้เรียนบังเกิดความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมก่อให้เกิดความเลื่อมใส ศรัทธาและตั้งตนอยู่ในสัมมาปฏิบัติเพราะว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาที่ยังประโยชน์สุข ให้เกิดขึ้นกับมวลมนุษยชาติการพัฒนาศักยภาพของคณะสงฆ์เพื่อให้องค์กรคณะสงฆ์เข้มแข็งมีประสิทธิภาพในการเผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นพระสงฆ์ควรตระหนักในการเผยแผ่คำสั่งสอนของพระพุทธศาสนาโดยยึดหลักวัตถุประสงค์ 3 ประการ

- 1) ทัศนธรรมิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาตินี้
- 2) สัมปรายิกกัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์ในชาติหน้า
- 3) ปรมัตถประโยชน์ คือ ประโยชน์อย่างยิ่ง คือ พระนิพพาน

ในส่วนงานการเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับ พ.ศ. 2484 ที่กำหนดหน้าที่ของเจ้าคณะพระสังฆาธิการและพระสงฆ์เกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ คือ อบรมภิกษุสามเณร ให้มีสมณะสัญญาและอบรมในเรื่องจรรยา มารยาท ตลอดถึงการปฏิบัติอันเกี่ยวกับพิธีหรือแบบอย่างต่างๆ อบรมการทำวัตรสวดมนต์ให้เป็นไปโดยมีระเบียบเรียบร้อย หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาทคำสั่งสอนหรือคำแนะนำที่เป็นประโยชน์ แนะนำสั่งสอนอบรมประชาชนให้เข้าใจในศาสนา พิธีและการปฏิบัติ เทศนาสั่งสอนประชาชนให้ตั้งอยู่ในศีลธรรมและให้ได้ยินได้ฟังเรื่องเกี่ยวกับพระศาสนาโดยถูกต้อง หาอุบายวิธีสักระหว่างกันสัทธิธรรมปฏิรูปมิให้เกิดขึ้นหรือบำบัดที่เกิดขึ้นให้หมดไปโดยชอบ ขวนขวายเพื่อให้ศิษย์วัดมีความรู้ในเรื่องพระศาสนาและอบรมในทางศีลธรรมมีการไหว้พระสวดมนต์เป็นต้น ขวนขวายจัดตั้งห้องสมุด เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาธรรมบาลีหรือเพื่อประโยชน์แก่ประชาชน หรือขวนขวายจัดหาหนังสือเกี่ยวกับความรู้ทั่วไปบ้าง เกี่ยวกับการไหว้พระสวดมนต์บ้าง

เกี่ยวกับศีลธรรมบ้างที่เกี่ยวกับประวัติพระบ้างเพื่อให้ผู้รักาศิลปวัฒนธรรมตามวัดต่างๆ ได้ท่องได้อ่านตามสมควรแก่สถานที่และโอกาส

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ) (2540 : 148-155) ได้กล่าวว่ารูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมจากอดีตจนถึงปัจจุบัน มี 7 รูปแบบ ได้แก่ การสอนธรรมแก่คนที่เข้ามาเฝ้าตั้งแต่หนึ่งและหลายคนตามโอกาส การสอนธรรมโดยทรงยกหัวข้อธรรมข้อใดข้อหนึ่งซึ่งเป็นข้อควรรู้ ควรปฏิบัติ การสอนธรรมแบบอบรม แนะนำ ตักเตือนให้รู้สึกผิดชอบชั่วดี การสอนธรรมแบบสั่งสอนหรือแบบพร่ำสอน การสอนแบบสนทนาธรรม คือ พูดคุยแลกเปลี่ยนความรู้ทางธรรมแก่กันและกัน การสอนแบบถามตอบกันและกัน คือ ฝ่ายหนึ่งถาม ฝ่ายหนึ่งตอบ และการสอนธรรมด้วยการแสดงชี้แจงธรรมให้แจ่มแจ้งชัดเจน ทั้งนี้ ในปัจจุบันพระสงฆ์ได้ปรับปรุงรูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป เช่น การปรับเป็นรูปแบบการเทศน์ การปาฐกถาธรรม การอภิปรายธรรม การสนทนาธรรม การสอนสมถกรรมฐานหรือวิปัสสนากรรมฐาน การใช้สื่อและอุปกรณ์ประกอบการสอนธรรม การเทศน์มหาชาติหรือการเทศน์แหล่ การเทศน์ปฐกาวีลีนา การสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน การเป็นพิธีกรรายการ การเขียนบทความทางวิทยุและโทรทัศน์การเขียนบทความลงวารสารหรือหนังสือพิมพ์ การเป็นมัคคุเทศก์ การเป็นครู อาจารย์หรือวิทยากร การจัดรายการวิทยุและโทรทัศน์ และการสอนธรรมผ่านกิจกรรม หน้าที่หรือบทบาทที่วัดต่างๆ ของพระสังฆาธิการระดับเจ้าคณะตำบล คณะสงฆ์อำเภอและคณะสงฆ์จังหวัดเกี่ยวกับการเผยแผ่ไว้ดังนี้

- 1) หาอุบายวิธีให้ได้ยินได้ฟังโอวาท คำสั่งสอนหรือข้อแนะนำที่เป็นประโยชน์
- 2) แนะนำสั่งสอน อบรม ประชาชนให้เข้าใจในศาสนพิธีและการปฏิบัติ

บุญศรี พานะจิตต์ (2545 : 21) ได้กล่าวถึง บทบาทที่สำคัญของสถาบันสงฆ์การเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเป็นการช่วยเหลือผู้อื่นให้พ้นจากความทุกข์ด้วยอาศัยความเมตตาและกรุณาของภิกษุสงฆ์งานเผยแผ่ที่ภิกษุสงฆ์ทำกันอยู่ทั่วไปในปัจจุบัน มีดังนี้

- 1) งานพระธรรมทูตดำเนินการโดยใช้มติมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการแต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินงานพระธรรมทูตภายในประเทศ พ.ศ. 2508 โดยจัดพระสงฆ์ผู้สมัครบำเพ็ญประโยชน์แก่พระศาสนาออกไปจาริกเผยแผ่หลักธรรมแก่ประชาชนทั่วประเทศเป็นงานที่นำพุทธบริษัทและประชาชนทั่วไปให้เกิดความคิดถึงคุณค่าของธรรมและความจำเป็นที่จะต้องปฏิบัติธรรมะสามารถนำธรรมะไปใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกวิธีและถูกต้องรวมทั้งสามารถใช้ธรรมะแก้ปัญหาต่างๆ ในด้านเศรษฐกิจ สังคม การปกครองและสิ่งแวดล้อมงานพระธรรมทูต เป็นงานพัฒนาทรัพยากรบุคคลและเป็นงานที่เป็นรากฐานแห่งความมั่นคงของประเทศชาติแนวการปฏิบัติงานของพระธรรมทูต ได้แก่การเทศน์การบรรยาย การสนทนาธรรมกถา นำฝึกสมาธิ นำเป็นพุทธมามกะ

เยี่ยมเยียนนำพัฒนาท้องถิ่นสาธิตและนำจัดกิจกรรมวัตถุประสงค์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา มี 4 ประการคือ

(1) เพื่อเสริมสร้างความมั่นคงและความอยู่รอดปลอดภัยของประเทศชาติศาสนา และพระมหากษัตริย์

(2) เพื่อส่งเสริมและปลูกฝังศีลธรรม วัฒนธรรม และให้คำแนะนำทางจิตใจแก่ประชาชน

(3) เพื่อส่งเสริมความเข้าใจอันดีและความร่วมมือซึ่งกันและกันระหว่างข้าราชการ ประชาชนพระสงฆ์และผู้นำทางศาสนาในการพัฒนาประเทศและความเป็นอยู่ของประชาชน

(4) เพื่อให้พระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาได้มีโอกาสบำเพ็ญสาธารณประโยชน์แก่ประเทศชาติและพรศาสนาตามสมควรแก่สมณวิสัย

2) หน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล (อบต.) เป็นกิจกรรมของคณะสงฆ์ไทยตามระเบียบมหาเถรสมาคม ว่าด้วยการตั้งหน่วยอบรมประชาชนประจำตำบล พ.ศ. 2518 มีความมุ่งหมายที่จะพัฒนาท้องถิ่นระดับตำบลลงสู่หมู่บ้านโดยให้ภิกษุสงฆ์ในชนบทได้มีบทบาทและเป็นแกนนำในการส่งเสริมวัด ให้เป็นศูนย์กลางการพัฒนาท้องถิ่นให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

3) งานอบรมจริยธรรมนักเรียนข้าราชการและประชาชน เพื่อให้ผู้เข้ารับการอบรม มีทัศนคติที่ดีต่อสถาบันพระพุทธศาสนาสามารถปฏิบัติตามหน้าที่ของชาวพุทธได้อย่างถูกต้องเหมาะสมและน้อมนำหลักพุทธธรรม ไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิตประจำวันเพื่อพัฒนาตนเองและสังคม

4) การบรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อนเป็นการจัดบรรพชาเยาวชนชายอายุตั้งแต่ 10 ปี เพื่อใช้เวลาว่างให้เกิดประโยชน์ในการศึกษาธรรมในช่วงปิดภาคฤดูร้อนประมาณเดือนเมษายน

5) การส่งเสริมหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์เป็นหน่วยสงเคราะห์ที่วัดและประชาชนจัดให้มีขึ้นในวัด ในหมู่บ้านเพื่อจัดฝึกอบรมด้านความรู้ความประพฤติและจิตใจโดยมีพระสงฆ์ทำหน้าที่ฝึกอบรมสั่งสอนและบริหารงานทั่วไปของหน่วยสงเคราะห์พุทธมามกะผู้เยาว์

6) การเผยแผ่ทางสื่อสารมวลชนเป็นการดำเนินการโดยเผยแผ่ทางวิทยุโทรทัศน์ วารสาร นิตยสารเผยแผ่ธรรม และการเผยแผ่ ในต่างประเทศอาจมีการตั้งวัดในต่างประเทศ

7) การเผยแผ่ตามศักยภาพของวัดเป็นโครงการที่จัด ขึ้นมาเพื่อพัฒนาคุณภาพชุมชนตามศักยภาพของวัดได้แก่โครงการอุทยานการศึกษาการจัดสวนสมุนไพรในวัด โครงการลานวัดลานใจลานกีฬา เป็นต้น

สรุปได้ว่า การเผยแผ่ คือ วิธีที่ภิกษุสงฆ์ ใช้ในการเผยแผ่ธรรมะในปัจจุบันมีหลายวิธี ได้แก่การเทศนาธรรมปาฐกถาธรรมอภิปรายธรรมสนทนาธรรมการสอนวิปัสสนากรรมฐานและการใช้สื่อประกอบการสอนธรรมะจะเลือกใช้วิธีใด ขึ้นอยู่กับลักษณะของผู้รับการเทศนาสั่งสอนประชาชน

เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่พระสงฆ์และคณะสงฆ์ถือเป็นกิจการที่สำคัญที่สุด จุดหมายของการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมประการหนึ่งคือความรู้ความสามารถในการที่จะนำพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าไปสู่ประชาชนภิกษุสงฆ์ที่เทศน์ดีจะได้รับการยกย่องมาก และการเผยแผ่พระพุทธศาสนาถือว่าเป็นหน้าที่อันสำคัญของพระสงฆ์เพราะว่าพระสงฆ์ทำหน้าที่เผยแผ่พระพุทธศาสนานั้นจะต้องมีความรู้ความสามารถและเทคนิควิธีการนอกเหนือจากความรู้ด้านหลักพุทธธรรม จึงจะสามารถทำการเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลและมีประสิทธิภาพ

2.5 ด้านการสาธารณสงเคราะห์

สาธารณสงเคราะห์ คือ การดำเนินกิจการเพื่อให้เป็นสาธารณประโยชน์ของหน่วยงาน บุคคลหรือคณะบุคคลเว้นแต่การนั้นอยู่ในขอบข่ายแห่งการสงเคราะห์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลอุดหนุนจนเจือกิจการของรัฐหรือของเอกชนที่ดำเนินการเพื่อสาธารณประโยชน์หรือการช่วยเหลือเกื้อกูลสถานที่ซึ่งจะเป็นสาธารณสมบัติหรือประชาชนทั่วไปและการเกื้อกูลทำประโยชน์ร่วมกันทั้งให้คำแนะนำคำสอนความคิดและวัตถุสิ่งของตามแนวคิดทางพระพุทธศาสนา ถือว่าการให้ธรรมเป็นทาน ย่อมชนะการให้ทานทั้งปวงฉะนั้นการสอนหนังสือก็ถือการแนะนำที่เกี่ยวกับความรู้ที่ดีจัดเป็นสาธารณประโยชน์ทั้งนั้น การสาธารณสงเคราะห์แยกโดยลักษณะคือการดำเนินกิจการเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลเช่นหน่วยอบรม อบรม. ห้องสมุดเพื่อประชาชน มูลนิธิเพื่อคนยากจน

พระราชรัตนมูณี (ชัยวัฒน์ ปญฺญาสิริ) (2548) ได้ให้ความหมาย สาธารณสงเคราะห์ ไว้ว่า การช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของผู้อื่นซึ่งเป็นไปเพื่อการสาธารณประโยชน์เช่น การพัฒนาหมู่บ้าน การพัฒนาวัด เป็นต้น การสาธารณสงเคราะห์เป็นการแสดงบทบาทของภิกษุสงฆ์ในด้านสังคมสงเคราะห์ทั้งการสงเคราะห์บุคคลและสาธารณสงเคราะห์โดยมีภิกษุสงฆ์เป็นผู้นำชุมชนในการบริจาคช่วยเหลือผู้ประสบภัยพิบัติต่างๆ เพราะภิกษุสงฆ์เป็นศูนย์กลางเชื่อมประสานระหว่างคนยากจนกับคนร่ำรวย ปัจจัยที่ได้รับบริจาคมา ภิกษุสงฆ์ก็ใช้ทำประโยชน์เป็นสาธารณกุศลและช่วยเหลือบุคคลผู้ขาดแคลนและด้อยโอกาสดังกล่าวแล้วการสาธารณสงเคราะห์เป็นการจัดให้การสงเคราะห์ในด้านต่างๆ แก่ประชาชนผู้อุปถัมภ์บำรุงวัดทายกหรือทายิกาของวัดหรือประชาชนทั่วไป วัดเป็นส่วนหนึ่งของสังคม วัดอยู่ได้ก็ต้องพึ่งบ้าน และบ้านอยู่ได้ก็ต้องพึ่งวัด วัดเป็นศูนย์กลางของสังคม พระสงฆ์เป็นที่พึ่งทางใจของประชาชนเมื่อประชาชนเดือดร้อนในเรื่องใดเรื่องหนึ่งก็เป็นหน้าที่ของวัดจะต้องจัดการสงเคราะห์ช่วยเหลือการสาธารณสงเคราะห์จึงเป็นหน้าที่ของวัดและเจ้าอาวาสจะต้องดำเนินการบริหารงานทุกด้านการสงเคราะห์ประชาชนในขอบเขตที่วัดจะสามารถจัดได้ ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติที่ว่า วัดเป็นของประชาชนเป็นที่ทำบุญบำเพ็ญกุศลตามประเพณีของชาวบ้านของวัดภิกษุสงฆ์และสามเณรในวัดซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นหัวหน้าปกครองดูแลรักษาวัดมีหน้าที่ให้ความสะดวกแก่ประชาชนในการทำบุญบำเพ็ญกุศลทั้งที่บ้าน

และวัดหรือที่อื่นใดในหมู่บ้านตำบลที่ตั้งวัดนั้นและหน้าที่จัดการสาธารณสงเคราะห์อื่นๆ แก่ประชาชนในส่วนที่อยู่ในสมณวิสัยที่น่าจะจัดได้

พระครูโสภณปริยัติสุธี (2555) ได้กล่าวว่า การสาธารณสงเคราะห์ หมายถึง เป็นการ จัดสร้างเพื่อประโยชน์อันก่อให้เกิดผลต่อสาธารณะ เช่น การสร้างโรงพยาบาล การสร้างถนน การสร้างศาลา การสร้างอาคารเรียน การสร้างสถานีดารวจ เป็นต้น นอกจากนั้นแล้วยังเป็นการ จัดหาสิ่งของ หรือวัสดุอุปกรณ์ เครื่องใช้สำหรับสถานศึกษา หรือสถานที่อื่นใดที่เป็นของสาธารณะ การที่พระสงฆ์ได้พยายามคิดทำงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา เป็นเรื่องสำคัญอย่างยิ่งต่อพุทธ ศาสนาเชิงรุก เพราะจะทำให้พุทธศาสนามีพลังในการขับเคลื่อนสู่สังคมในระดับกว้างต่อไป โดยเฉพาะอย่างยิ่งการไปจับยุทธศาสตร์การขจัดทุกข์ เพราะยุทธศาสตร์นี้จะนำไปสู่ปัญญา ซึ่งต่าง จากยุทธศาสตร์สร้างความสุขซึ่งจะนำไปสู่ความโลภและการแย่งชิง

สรุปได้ว่า สาธารณสงเคราะห์ คือ การที่พระสงฆ์ออกมาให้ความช่วยเหลือแก่บุคคล ที่เดือดร้อนในเรื่องต่างๆ และมีส่วนร่วมในการสร้างสิ่งต่างๆ ที่จำเป็นต่อการใช้งาน พระสงฆ์ยัง ทำงานสงเคราะห์ เกื้อกูล พัฒนา และบูรณาการและอื่นๆ อีกมากมาย เช่น โรงเรียน โรงพยาบาล ที่พักอาศัย ที่พักผ่อน ที่สร้างอาชีพรายได้ เป็นต้นโดยพระสงฆ์เป็นผู้ดำเนินการบริหารจัดการกับชุมชนการดำเนินการช่วยเหลือสังคมทางวัตถุในรูปแบบต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัย ได้แก่การสงเคราะห์ภิกษุสงฆ์สามเณรการสร้างถนนเข้าหมู่บ้าน การให้สถานที่เป็นแหล่งประปา หมู่บ้าน การสนับสนุนทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนการช่วยเหลือผู้ป่วยผู้ยากไร้การสร้างห้องสมุด โรงเรียนเป็นต้นการสาธารณสงเคราะห์นอกจากจะเป็นการช่วยเหลือชาวบ้านในสิ่งที่พวกเขาต้องการ และมีความจำเป็นแล้วยังเป็นการสร้างความผูกพันระหว่างวัดกับบ้านอีกทางหนึ่งด้วย

2.6 ด้านการสาธารณูปการ

สาธารณูปการ (Public Facilities) หมายถึง บริการสาธารณะที่จัดทำเพื่ออำนวยความสะดวกแก่ประชาชนในสิ่งอุปโภคที่จำเป็นต่อการดำเนินชีวิต เพื่อสาธารณะซึ่งดำเนินการโดย องค์การของรัฐหรือเอกชนโดยการควบคุมของรัฐบาล ซึ่งได้แก่บริการในเรื่องเคหะการ การศึกษา ศาสนา วัฒนธรรม การอนามัยความปลอดภัย และบริการอื่นๆ ตามความต้องการของประชาชน และเป็นกิจการที่ไม่หวังผลกำไรแต่อย่างใดเป็นงานที่เกี่ยวกับการพัฒนาวัด ด้านอาคารสถานที่และ สิ่งแวดล้อม เพื่อให้วัดเอื้อประโยชน์ตามภารกิจของวัดในด้านอื่นๆ การพัฒนาเหล่านี้ ได้แก่การดูแล ทะนุบำรุงรักษาสาธารณสมบัติของวัด การดูแลรักษาและก่อสร้างอาคารสถานที่

แนวทางในการจัดการด้านสาธารณูปการวัดจะต้องมีแผนผังกำหนดการปลูกสร้าง ภายในวัดบริเวณวัดมีการปลูกไม้ดอกไม้ประดับ ไม่เกี่ยวกับพุทธประวัติทำให้วัดเป็นแหล่งศึกษา สถานที่ที่ร่มรื่นลานวัดสะอาด ปราศจากมูลฝอย สิ่งปฏิกูล มีถังรองรับขยะมีถนนทางเดินเท้า วัด

ควรมีประตูเปิดตามวันเวลาเพื่อความปลอดภัยในทรัพย์สินมีป้ายแสดงสิ่งสำคัญๆ เพื่อดึงดูดความศรัทธาของประชาชนตามสมควรการทาสีเสนาสนะก็ตีแผ่นป้ายก็ทำให้ใช้ทาเรียบๆ ไม่ฉูดฉาดการปลูกสร้างเสนาสนะภายในวัดให้รักษาไว้ซึ่งศิลปกรรมของไทยมีการจัดระบบน้ำดื่ม น้ำใช้ ไฟฟ้าที่อยู่อาศัยมีระบบกำจัดสิ่งปฏิกูลห้องน้ำห้องส้วมจัดสวัสดิการภิกษุสามเณร ได้รับความผาสุก ในการบำเพ็ญสมณธรรมวัดควรจัดบริเวณและอาคารสถานที่ให้ร่มรื่นสวยงามสะอาดสงบและมีสภาพเป็นอุทยานหรือสวนป่าที่มีความร่มรื่นและเป็นธรรมชาติมากที่สุดจัดวางแผนผังที่เป็นสัดส่วนโดยแบ่งเขตพุทธาวาสสังฆาวาสและเขตฌาปนสงเคราะห์ให้เป็นระเบียบจัดให้มีหอกระจายข่าวเพื่อสอดแทรกความรู้และบริการข่าวสารต่างๆ ให้แก่ชุมชน อีกทั้งจัดธรรมสถานหรือสวนธรรมเพื่อเป็นสถานที่ฝึกอบรมศีลธรรมจริยธรรมแก่ประชาชนหรือคนในท้องถิ่นความมุ่งหมายของสาธารณูปการก็เพื่อบำรุงรักษาวัดและส่งเสริมสร้างวัดให้เป็นที่ยอานวยประโยชน์แก่ประชาชนหรือสังคมผู้เป็นเจ้าของวัดให้วัฒนาสถาพรสืบไป การบริหารกิจการคณะสงฆ์และพระศาสนา ในด้านสาธารณูปการของวัดในปัจจุบันแบ่งได้ 3 เรื่อง

- 1) การบูรณะและพัฒนาวัด
- 2) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์เสนาสนะ
- 3) การดูแลรักษาและจัดการศาสนสมบัติของวัดและการบริหารงานสาธารณูปการของ

เจ้าอาวาสหรือวัดตามพระธรรมวินัยควรให้เกิดความสุข (สปปายะ) 4 อย่างคือ

(1) อาวาสสปปายะที่อยู่เป็นที่สบายคือทำให้วัดเป็นอารามเป็นที่ร่มรื่นร่มเย็นเป็นรมณีสถานเจริญตาสบายใจแก่ผู้พบเห็นเป็นศูนย์กลางของชุมชนทั้งทางด้านวัตถุและจิตใจ

(2) อาหารสปปายะอาหารเป็นที่สบายตามปกติเมื่อมีที่อยู่แล้วต้องคำนึงถึงการกินอาหาร การจัดสวัสดิการเรื่องอาหาร

(3) บุคคลสปปายะบุคคลเป็นที่สบายบางแห่งไม่คำนึงถึงเรื่องบุคคลภายในวัดหรือบุคคลที่เกี่ยวข้องกับวัด คนวัดแบ่งออกเป็น 4 ประเภท คือ ภิกษุสงฆ์สามเณรอุบาสกอุบาสิกาและเด็กวัด วัดใดดีหรือไม่ดีดูได้จากบุคคล 4 ประเภทนี้สาธารณูปการจึงควรคำนึงถึงบุคคล 4 ประเภทนี้โดยการจัดที่อยู่อาศัยของบุคคลแต่ละประเภทให้เหมาะสมตามสภาพของแต่ละบุคคลไม่ให้เป็นกัน

(4) ธรรมสปปายะธรรมเป็นที่สบายจุดมุ่งหมายคือเป็นสถานที่ปฏิบัติธรรมตั้งนั้นการสาธารณูปการจะเน้นในส่วนบำรุงรักษาวัดและศาสนสมบัติของวัดให้เป็นไปด้วยดี เป็นหน้าที่ของผู้บริหารวัดและคณะสงฆ์โดยตรง ในส่วนของรัฐและพุทธบริษัทจะต้องอุปถัมภ์ด้วยไม่ว่าจะก่อสร้างหรือบูรณะรักษาเสนาสนะของสงฆ์พระสังฆาธิการทุกระดับต้องมองเห็นความสำคัญการจัดทำแผนแม่บทการก่อสร้าง และรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ เป็นอย่างดีมีเทคนิคและวิธีการขอคำปรึกษากับหน่วยงานราชการที่รับผิดชอบขั้นตอนการดำเนินการก่อสร้าง การบริหารจัดการงาน

สาธารณูปการที่ดีและต้องรู้จักวิธีการบูรณปฏิสังขรณ์ ศาสนวัตถุและพัฒนาวัดให้สงบบรมรื่น เป็น ศูนย์กลางพัฒนาของชุมชนโดยกำหนดยึดหลักการบริหารบูรณปฏิสังขรณ์การรักษาดูแลทำนุบำรุงศาสนา วัตถุและการจัดทำวัดให้เป็นวัดพัฒนาตัวอย่าง ถึงกระนั้นก็ตามพระสงฆ์จะมีเพียงหน้าที่ในการทำนุบำรุงรักษาเพียงอย่างเดียวไม่ได้ต้องมีการอนุรักษ์ศาสนสถานคือดูแลรักษาศาสนสถานให้มั่นคงถาวรและเป็นการอนุรักษ์สถานแก่อนุชนรุ่นหลังได้แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาวัดเป็นการปรับปรุงสภาพวัดและการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด โดยเน้นการปรับปรุงและแก้ไขข้อบกพร่องเดิมภายในวัดรวมทั้งส่งเสริมกระบวนการดำเนินงานกิจกรรมพระศาสนาในวัดให้มีคุณภาพและประสิทธิภาพสมบูรณ์

พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) (2551 : 1106) ได้กล่าวว่า สาธารณูปการ เป็นงานประจำของเจ้าอาวาสอย่างหนึ่งซึ่งถือว่าเป็นหน้าที่ที่จะต้องทำ ทั้งนี้เพื่อสร้างสิ่งที่เป็นรักษาสิ่งที่มีอยู่แล้วไว้ให้ดี และซ่อมแซมสิ่งที่ชำรุดทรุดโทรมให้คงสภาพไว้ เพื่อประโยชน์แก่ชุมชนและพระสงฆ์ภายในวัด การก่อสร้าง และการบูรณปฏิสังขรณ์ปัจจุบันในบทบัญญัติว่าด้วยอำนาจหน้าที่มหาเถรสมาคมและระเบียบการปกครองคณะสงฆ์ส่วนกลาง เรียกว่า “การสาธารณูปการ”

- 1) การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนวัตถุและศาสนสถาน
- 2) กิจการอันเกี่ยวกับการวัด คือ การสร้าง การตั้ง การรวม การย้าย การยุบเลิก การขอรับพระราชทานวิสุงคามสีมา การยกวัดร้างเป็นวัดมีพระภิกษุอยู่จำพรรษา และการยกวัดราษฎร์ขึ้นเป็นพระอารามหลวง

- 3) กิจการของวัดอื่นๆ เช่น การจัดงานวัด การเรียไร

- 4) การศาสนสมบัติของวัด

สรุปได้ว่า สาธารณูปการ ของคณะสงฆ์ไทยก็คือ การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์วัดวาอาราม งานด้านนี้เคยมีความสำคัญมากถึงกับใช้เป็นตัวชี้วัดว่าพระสังฆาธิการรูปไหนควรจะได้รับสมณศักดิ์หรือตำแหน่งหน้าที่ในคณะสงฆ์ให้ดูที่ได้สร้างโบสถ์ สร้างศาลามาแล้วกี่หลัง

สรุปได้ว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ที่ดีนั้นต้องเป็นไปตามระเบียบมติของคณะสงฆ์ และจำเป็นต้องให้ทุกส่วนมีส่วนร่วมในการบริหารและดูแลคณะสงฆ์เพื่อให้ปฏิบัติอย่างถูกต้อง สิ่งที่ดีที่สุดคือการที่ทุกฝ่ายทุกคนที่มีส่วนเกี่ยวข้องและไม่เกี่ยวข้องได้ร่วมมือกันทำหน้าที่ในการบริหารในทุกด้านแม้จะเป็นการสวดสวดดูแลพระภิกษุสามเณรก็ถือว่าเป็นการดูแลพระศาสนาที่ดีเป็นการป้องกันผู้ที่จะมาปองร้ายเป็นภัยของศาสนาได้ด้วย

3. แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการ เป็นนามบัญญัติตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 มีอำนาจหน้าที่ในการปกครองคณะสงฆ์ในเขตปกครองของตน คือ บริหารการคณะสงฆ์ และการพระศาสนาตามที่กำหนดในองค์การเดิมแต่ได้จัดเป็นองค์การตัวซึ่งเป็นองค์กรบริหาร คงยึดเอาเฉพาะลักษณะงานในองค์การนั้นๆ เปลี่ยนเรียกว่า "การ"

- 1) การรักษาความเรียบร้อยดีงาม (เดิมคืองานในองค์การปกครอง)
- 2) การศาสนศึกษา (เดิมคืองานในองค์การศึกษา)
- 3) การเผยแผ่พระพุทธศาสนา (เดิมคืองานในองค์การเผยแผ่)
- 4) การสาธารณูปการ
- 5) เพิ่มการศึกษาสงเคราะห์และการสาธารณสงเคราะห์เข้า พร้อมทั้งเอาการนิคมกรรม (เดิมคือการวินิจฉัยอธิกรณ์) รวมเข้าอยู่ในอำนาจหน้าที่เจ้าคณะชั้นนั้นๆ เพื่อมิให้เกิดความถ่วงดุลแห่งอำนาจดัง เช่น กฎหมายฉบับเดิมเพื่อให้การปฏิบัติเป็นไปโดยถูกต้องสะดวกรวดเร็ว และเป็นธรรมได้กำหนดให้มีรองเจ้าคณะเป็นผู้ช่วยเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ อีกส่วนหนึ่งในส่วนวัด ก็ให้มีรองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาส เพื่อเป็นผู้ช่วยเจ้าอาวาสวัดนั้นๆ

พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ) (2550 : 8-9) ได้กล่าวว่า การบริหารงานของคณะสงฆ์ทุกท่านที่จำเป็นต้องให้ความสำคัญต่อการดูแลคณะสงฆ์ดังนั้น จึงได้มีการออกพระราชบัญญัติคณะสงฆ์คือรูปแบบของการปกครองสงฆ์ไว้เพื่อเป็นรูปแบบของการดูแลและการปกครองคณะให้อยู่อย่างเป็นระเบียบเรียบร้อยดีงาม มีดังนี้

- 1) รัฐและมหาเถรสมาคมควรร่วมกันกำหนดนโยบายให้พุทธศาสนิกชนไปวัดในวันอาทิตย์เพื่อปลูกฝังให้คนไทยใกล้ชิดศาสนธรรม และสามารถนำหลักศาสนธรรมปรับใช้ในวิถีชีวิตตนได้
- 2) สถาบันผลิตพระสังฆาธิการควรกำหนดนโยบายแผนและมาตรการในการพัฒนาศักยภาพของพระสงฆ์ให้เป็นผู้มีความพร้อมในด้านการบริหารวัดเพื่อเป็นแหล่งเรียนรู้เป็นแหล่งฟื้นฟูและพัฒนาจิตใจและพัฒนาตนให้ถึงพร้อมในการปฏิบัติภารกิจทั้ง 6 ด้านของคณะสงฆ์รวมทั้งเป็นกัลยาณมิตรของศาสนิกชนสามารถปลูกฝังและฝึกอบรมให้เยาวชนมีสัมมาทิฐิในการดำรงชีวิต
- 3) วัดควรปรับเปลี่ยนบทบาทให้ทันกับสังคมในเชิงรุก คือจัดโครงการและกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อสังคมโดยรวมและมีบทบาทในการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนโดยดึงศาสนิกชนเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมของวัดและพระเข้ามามีส่วนร่วมในกิจกรรมพัฒนาสังคมและชุมชน มีภาครัฐสนับสนุนงบประมาณ

4) มหาเถรสมาคมควรมีมาตรการให้ยุติพุทธพาณิชย์ซึ่งเป็นการลดความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนพระสงฆ์ควรเป็นแบบอย่างที่ดีในด้านศีลธรรมและจรรยาเพื่อปลูกศรัทธาให้เกิดขึ้นกับประชาชนในท้องถิ่น

พระราชญาณวิสิฐ์ (เสริมชัย ชยมงคโล) (2548 : 26-28) ได้กล่าวว่า การปกครองคณะสงฆ์ทุกระดับควรให้ความสำคัญแก่วัดและพระสงฆ์การที่มีบทบาทให้การเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนและพัฒนาเยาวชนและศาสนิกชนในแต่ละบทบาทหน้าที่ตามภารกิจของคณะสงฆ์ เช่น สนับสนุนด้านงบประมาณความก้าวหน้า ด้านสมณะศักดิ์การพัฒนาศักยภาพและเชิดชูยกย่องให้เป็นที่ประจักษ์แก่หมู่คณะสงฆ์

3.1 ความสำคัญของพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการนับเป็นบุคลากรทางพระพุทธศาสนาที่สำคัญเริ่มตั้งแต่ระดับวัดซึ่งมีเจ้าอาวาสเป็นผู้บริหารจัดการวัด มีเจ้าคณะพระสังฆาธิการระดับตำบล อำเภอ ทำหน้าที่ปกครองให้เป็นไปตามพระธรรมวินัย กฎหมาย กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับหรือระเบียบ มหาเถรสมาคม คำสั่งมหาเถรสมาคม พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช และคำสั่งของผู้บังคับบัญชา เหนือตน จึงจำเป็นจะต้องรับทราบในเรื่องที่เกี่ยวข้องว่าด้วยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎมหาเถรสมาคม ระเบียบ คำสั่ง ประกาศ มติการปกครองคณะสงฆ์ ดังนั้นพระสังฆาธิการจึงมีความสำคัญในการดูแลพระภิกษุสามเณรดูแลวัดให้เป็นระเบียบเรียบร้อยให้พระภิกษุสามเณร มีจริยาวัตรงดงามประพฤติปฏิบัติตนตามหลักพระธรรมวินัยและเป็นธุระในการอบรมและสั่งสอนพระธรรมวินัยแก่ภิกษุสามเณร และ คฤหัสถ์ ให้ความสะดวกตามสมควรในการบำเพ็ญกุศลของพระภิกษุ สามเณร และ คฤหัสถ์

กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ (2540) ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไป ก็ด้วยจะต้องอาศัยพระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพ และ เลื่อมใสศรัทธา ของประชาชนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี

3.2 คุณสมบัติพระสังฆาธิการ

คุณสมบัติเฉพาะตัวของผู้จะได้รับแต่งตั้งให้เป็นพระสังฆาธิการก็ดี ของผู้จะดำรงตำแหน่งพระสังฆาธิการต่อไปก็ดี เรียกว่า “คุณสมบัติพระสังฆาธิการ” แยกเป็น 2 คือ

- 1) คุณสมบัติทั่วไป กำหนดไว้ 7 ประการ ได้แก่
 - 1) มีพรรษาสมควรแก่ตำแหน่ง

- 2) มีความรู้สมควรแก่ตำแหน่ง
 - 3) มีความประพฤติเรียบร้อยตามพระธรรมวินัย
 - 4) เป็นผู้ฉลาดสามารถในการปกครองคณะสงฆ์
 - 5) ไม่เป็นผู้มีร่างกายทุพพลภาพ ไร้ความสามารถ หรือมีจิตฟั่นเฟือน ไม่สมประกอบ หรือเป็นโรคเรื้อน หรือเป็นวัณโรคในระยะอันตรายจนเป็นที่น่ารังเกียจ
 - 6) ไม่เคยต้องคำวินิจฉัยลงโทษในอธิกรณ์ที่พึงรังเกียจมาก่อน
 - 7) ไม่เคยถูกถอดถอนหรือถูกปลดจากตำแหน่งใด เพราะความผิดมาก่อน
- 2) คุณสมบัติเฉพาะตำแหน่ง มีรายละเอียดแตกต่างกัน ดังความในกฎหมายอาญา มาตรา 24 (พ.ศ. 2541) ว่าด้วยการแต่งตั้งถอดถอนพระสังฆาธิการ ข้อ 7, 10, 14, 18, 22, 26, 29 และ 30 คุณสมบัติดังกล่าวนี้คงกำหนดมาตรฐานขั้นต่ำ สูงไปกว่าที่กำหนดไว้เป็นการตี้อย่างและกำหนดตายตัวเฉพาะพระภิกษุสงฆ์หากมีความจำเป็นผ่อนผันได้เฉพาะกรณี

3.2.1 จริยาพระสังฆาธิการ

1) จริยา

“ข้อ 44 พระสังฆาธิการต้องเคารพเอื้อเฟื้อต่อกฎหมาย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ กฎกระทรวง กฎมหาเถรสมาคม ข้อบังคับ ระเบียบ คำสั่ง มติ ประกาศ พระบัญชาสมเด็จพระสังฆราช สวรรและปฏิบัติตามพระธรรมวินัยโดยเคร่งครัด

ข้อ 45 พระสังฆาธิการต้องเชื่อฟังและปฏิบัติตามคำสั่งของผู้บังคับบัญชาซึ่งสั่งโดยชอบด้วยอำนาจหน้าที่ ถ้าไม่เห็นพ้องด้วยคำสั่งนั้น ให้เสนอความเห็นคัดค้านเป็นลายลักษณ์อักษร ภายใน 15 วัน นับแต่วันที่รับทราบคำสั่ง และเมื่อได้คัดค้านดังกล่าวมานั้นแล้ว แต่ผู้สั่งมิได้ถอนหรือแก้คำสั่งนั้น ถ้าคำสั่งนั้นไม่ผิดพระวินัยต้องปฏิบัติตาม แล้วรายงานจนถึงผู้สั่ง ในกรณีที่มีการคัดค้านคำสั่งดังกล่าวในวาระแรก ให้ผู้สั่งรายงานเรื่องทั้งหมดไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตนเพื่อพิจารณาสั่งการในการปฏิบัติหน้าที่ ห้ามทำข้ามผู้บังคับบัญชาเหนือตน เว้นแต่จะได้รับอนุญาตพิเศษเป็นครั้งคราว

ข้อ 46 พระสังฆาธิการต้องตั้งใจปฏิบัติหน้าที่ด้วยความระมัดระวัง มิให้เกิดความเสียหายแก่การคณะสงฆ์และการพระศาสนาและห้ามมิให้ละทิ้งหน้าที่โดยไม่มีเหตุอันควร

ข้อ 47 พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติหน้าที่โดยชอบ และห้ามมิให้ใช้อำนาจหน้าที่ในทางที่ไม่สมควร

ข้อ 48 พระสังฆาธิการต้องสุภาพเรียบร้อยต่อผู้บังคับบัญชาเหนือตนและผู้อยู่ในปกครอง

ข้อ 49 พระสังฆาธิการต้องรักษาส่งเสริมสามัคคีในหมู่คณะ และช่วยเหลือซึ่งกันและกันในทางที่ชอบ

ข้อ 50 พระสังฆาธิการต้องอำนวยความสะดวกในหน้าที่การคณะสงฆ์และการพระศาสนา

ข้อ 51 พระสังฆาธิการต้องรักษาข้อความอันเกี่ยวกับการคณะสงฆ์ที่ยังไม่ควรเปิดเผย”

ทั้ง 8 ข้อนี้ เป็นตัวจริยาอันพระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามโดยเคร่งครัด เพราะละเมิดแล้ว ย่อมได้รับโทษฐานละเมิดจริยา

2) การรักษাজริยา นอกจากจะบัญญัติให้พระสังฆาธิการต้องรับปฏิบัติตามกล่าว คือ ต้องรักษাজริยาสำหรับตัวเองแล้ว ยังบัญญัติให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับคอยควบคุมและพิจารณาลงโทษในเมื่อผู้ได้บังคับบัญชาละเมิดจริยา ดังบทบัญญัติข้อ 52 และ 53

“ข้อ 52 ให้ผู้บังคับบัญชาตามลำดับชั้น มีหน้าที่ควบคุม ดูแล แนะนำ ชี้แจง หรือสั่งให้ผู้อยู่ในบังคับบัญชาปฏิบัติตามจริยาโดยเคร่งครัดถ้าผู้บังคับบัญชารู้ว่า ผู้อยู่ในบังคับบัญชาละเมิดจริยา ต้องพิจารณาว่า ความละเมิดของผู้อยู่ในบังคับบัญชานั้น อยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้หรือไม่ ถ้าอยู่ในอำนาจที่ตนจะสั่งลงโทษได้ ก็ให้สั่งลงโทษ แล้วรายงานไปยังผู้บังคับบัญชาเหนือตน ถ้าเห็นว่าความละเมิดนั้น ควรจะลงโทษหนักกว่าที่ตนมีอำนาจที่จะสั่งลงโทษได้ ก็ให้รายงานผู้บังคับบัญชาเหนือตนขึ้นไป เพื่อพิจารณาสั่งลงโทษตามควรผู้บังคับบัญชารูปใด ไม่จัดการลงโทษผู้อยู่ในบังคับบัญชาที่ละเมิดจริยาหรือจัดการลงโทษโดยไม่สุจริต ให้ถือว่าผู้บังคับบัญชารูปนั้นละเมิดจริยา

ข้อ 53 พระสังฆาธิการรูปใด ถูกผู้บังคับบัญชาสั่งลงโทษฐานละเมิดจริยาต้องปฏิบัติตามทันที ถ้าเห็นว่าคำสั่งลงโทษไม่เป็นธรรม ก็มีสิทธิร้องทุกข์ได้ตามวิธีการที่บัญญัติไว้ในระเบียบมหาเถรสมาคมว่าด้วยการร้องทุกข์ แต่ถ้าปรากฏว่าเป็นการร้องทุกข์เท็จ ให้ถือว่าเป็นการละเมิดจริยาอย่างร้ายแรง”

3.3 การแต่งตั้งและถอดถอนพระสังฆาธิการ

พระสังฆาธิการผู้ดำรงตำแหน่ง หรือเคยดำรงตำแหน่ง เจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล และรองเจ้าคณะตำบล ได้ปฏิบัติหน้าที่มาโดยเรียบร้อยจนมีอายุครบ 80 ปีบริบูรณ์ ไ้ยกย่องเชิดชูเป็นที่ปรึกษาเจ้าคณะในชั้นนั้นๆ เว้นแต่ทุพพลภาพ หรือพิการ ถ้ายังมีความเหมาะสม หรือยังหาผู้ดำรงตำแหน่งในชั้นนั้นๆ ไม่ได้ หรือได้แต่ไม่เหมาะสม มหาเถรสมาคมจะพิจารณาให้ดำรงตำแหน่งเดิมต่อไปอีกไม่เกิน 3 ปี เฉพาะกรณีในการแต่งตั้งที่ปรึกษาให้

ผู้บังคับบัญชาใกล้ชิดเสนอตามลำดับจนถึงมหาเถรสมาคมพิจารณา เพื่อมีพระบัญชาแต่งตั้งตามมติมหาเถรสมาคม

3.3.1 การแต่งตั้งพระสังฆาธิการ

1) การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะอำเภอต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 10 กับมีสำนักอยู่ในเขตจังหวัดนั้น
- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะอำเภอนั้นมาแล้วไม่ 2 ปีหรือมากกว่า
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบลในอำเภอนั้นมาแล้วไม่ 4 ปีหรือมากกว่า
- (4) มีสมณศักดิ์ไม่ต่ำกว่าชั้นสัญญาบัตร หรือเป็นพระคณาจารย์ตรีขึ้นไป
- (5) การแต่งตั้งพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะต้องมีคุณสมบัติตำบลโดยเฉพาะ

อีกส่วนหนึ่งดังนี้

การแต่งตั้งเจ้าคณะอำเภอในจังหวัดใดให้เจ้าคณะจังหวัดนั้นคัดเลือกผู้มีคุณสมบัติเสนอเจ้าคณะภาคเพื่อพิจารณาแต่งตั้ง โดยอนุมัติของเจ้าคณะใหญ่ ส่วนในการแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าว ให้เจ้าคณะอำเภอหรือรองเจ้าคณะอำเภอแล้วแต่กรณี พิจารณาแต่งตั้งเลขานุการดังกล่าวในวรรคสอง พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่ หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากหน้าที่ เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะจังหวัดเพื่อทราบ

2) พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าคณะตำบล ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่งดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้นจาก 5 กับมีสำนักอยู่ในเขตอำเภอนั้น
- (2) กำลังดำรงตำแหน่งรองเจ้าคณะตำบลนั้นมาแล้วไม่ 2 ปีหรือมากกว่า
- (3) กำลังดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสในตำบลนั้นมาแล้วไม่น้อยกว่า 4 ปีหรือมากกว่า
- (4) เป็นพระภิกษุที่มีสมณศักดิ์หรือเป็นพระคณาจารย์หรือเป็นเปรียญธรรมหรือเป็น

นักธรรม ชั้นเอก

การแต่งตั้งเจ้าคณะตำบลในอำเภอใด ให้เจ้าคณะอำเภอนั้นคัดเลือกพระภิกษุ ผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวเสนอเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาแต่งตั้ง และรายงานเจ้าคณะภาคเพื่อทราบ ส่วนในการแต่งตั้งเลขานุการเจ้าคณะตำบลให้เจ้าคณะตำบลพิจารณาแต่งตั้งเลขานุการเจ้าคณะตำบล พ้นจากหน้าที่ ในเมื่อผู้แต่งตั้งให้พ้นจากหน้าที่ หรือผู้แต่งตั้งพ้นจากหน้าที่เมื่อมีการแต่งตั้งหรือพ้นจากหน้าที่แล้ว ให้แจ้งกรมการศาสนาและรายงานเจ้าคณะอำเภอเพื่อทราบ

3) พระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาส ต้องมีคุณสมบัติโดยเฉพาะอีกส่วนหนึ่ง ดังนี้

- (1) มีพรรษาพ้น 5

(2) เป็นผู้ทรงเกียรติคุณเป็นที่เคารพนับถือของบรรพชิตและคฤหัสถ์ในถิ่นนั้น

ในการแต่งตั้งเจ้าอาวาสนอกจากพระอารามหลวงในตำบลใด ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ถ้าไม่มีรองเจ้าคณะอำเภอไม่มีรองเจ้าคณะตำบล ให้เจ้าคณะอำเภอเลือกเจ้าอาวาสในตำบลนั้น รวมกันทั้งหมดไม่น้อยกว่า 3 รูป ร่วมกันพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุผู้มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วให้เจ้าคณะอำเภอรายงาน เสนอเจ้าคณะจังหวัดเพื่อพิจารณาแต่งตั้งถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสนั้นดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วยให้เจ้าคณะอำเภอรายงานเจ้าคณะจังหวัด เพื่อเจ้าคณะภาคพิจารณาแต่งตั้ง

การแต่งตั้งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะจังหวัดพิจารณาคัดเลือกพระภิกษุที่มีคุณสมบัติดังกล่าวแล้วแต่กรณี เสนอผู้บังคับบัญชาตามลำดับ เมื่อมหาเถรสมาคมพิจารณา ถ้าพระภิกษุผู้จะดำรงตำแหน่งเจ้าอาวาสพระอารามหลวง ดำรงตำแหน่งเจ้าคณะจังหวัดอยู่ด้วย ให้เป็นหน้าที่ของเจ้าคณะภาคดำเนินการพิจารณา

3.3.2 การถอดถอนพระสังฆาธิการ

ตามกฎหมายมหาเถรสมาคม ฉบับที่ 24 มีดังนี้

- 1) ถึงแก่ภรรณภาพ
- 2) พ้นจากความเป็นพระภิกษุ
- 3) ลาออก
- 4) ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่
- 5) ยกเป็นกิตติมศักดิ์
- 6) รับตำแหน่งหน้าที่เจ้าคณะหรือรองเจ้าคณะอื่น
- 7) ให้ออกจากตำแหน่งหน้าที่
- 8) ถูกปลดจากตำแหน่งหน้าที่
- 9) ถูกถอดถอนจากตำแหน่งหน้าที่

ในกรณีที่พระสังฆาธิการทุกตำแหน่ง เว้นเจ้าคณะใหญ่ เจ้าคณะภาค รองเจ้าคณะภาค ย้ายออกไปนอกเขตที่ตนมีสำนักอยู่ คือ เจ้าคณะจังหวัด รองเจ้าคณะจังหวัด เจ้าคณะอำเภอ ย้ายออกไปจากจังหวัดนั้น เจ้าคณะตำบล รองเจ้าคณะตำบล ย้ายออกไปจากอำเภอนั้น พระสังฆาธิการรูปนั้นย่อมพ้นจากตำแหน่งหน้าที่นั้น เว้นแต่ได้รับแต่งตั้งให้เป็นผู้รักษาการแทนในตำแหน่งเดิม

3.4 พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 กับแนวทางการบริหารคณะสงฆ์

รูปแบบการปกครองคณะสงฆ์มีอยู่ด้วยกัน 2 แบบ “อรัญญาวาสี” และ “คามวาสี” และแนวทางพัฒนาการของการปกครองนี้ ได้ส่งต่อเป็นพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ในแต่ซึ่งหมายถึงพระราชบัญญัติจะต้องรักษาพระธรรมวินัย แต่เมื่อวิเคราะห์ไปในพระราชบัญญัติในแต่ละช่วงเวลานับแต่ ร.ศ. 121/พ.ศ. 2484/พ.ศ. 2505/พ.ศ. 2535/พ.ศ. 2560/พ.ศ. 2561 เมื่อมองโดยเจตนารมณ์แนวคิดที่สำคัญก็จะพบว่าหลักการย่อมสำคัญกว่าสิ่งใดและเมื่อจะปรับปรุงเปลี่ยนแปลงใดๆ อันเป็นการปกครองควรยึดโยงอยู่กับการปกครองด้วยพระธรรมวินัยเป็นสำคัญแต่ข้อเท็จจริงก็เป็นดังปรากฏในพระราชบัญญัติในแต่ละฉบับนั้นๆ ย้อนกลับมาที่ข้อเท็จจริงที่เป็นทั้งสภาพปัญหาและแนวทางออกโดยตามดูจากงานศึกษาเกี่ยวกับกฎหมายและการบริหารคณะสงฆ์ของมหาเถรสมาคมและช่วงเวลานัยหนึ่งเพื่อเป็นฐานในการบริหารอีกนัยหนึ่งเป็นแนวทางที่ส่งเสริมพระธรรมวินัยและหลักการทางพระพุทธศาสนา

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561 มีการแก้ไขอันเป็นสาระสำคัญในมาตรา 3 ยกเลิกความในมาตรา 5 ตริแห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535 และให้ใช้ความต่อไปนี้แทน “เพื่อให้การอุปถัมภ์และคุ้มครองพระพุทธศาสนา ตลอดจนการปกครองดูแลคณะสงฆ์เป็นไปเพื่อส่งเสริมการเผยแผ่หลักธรรมของพระพุทธศาสนาให้เกิดการพัฒนาจิตใจและปัญญาและมีการรักษาพระธรรมวินัยของคณะสงฆ์ให้เป็นไปอย่างถูกต้องดีงามโดยเคร่งครัด เป็นที่เลื่อมใสศรัทธาแก่พุทธศาสนิกชนทั่วไป พระมหากษัตริย์จึงทรงไว้ซึ่งพระราชอำนาจในการแต่งตั้ง สถาปนา และถอดถอนสมณศักดิ์ ของพระภิกษุในคณะสงฆ์ และแต่งตั้งกรรมการมหาเถรสมาคมตามพระราชบัญญัตินี้” นอกจากนี้ มาตรา 4 ให้เพิ่มความต่อไปนี้เป็นวรรค 7 ของมาตรา 10 แห่งพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติมโดยพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2535

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ฉบับที่ 4 พ.ศ. 2561 โดยแนวทางการแก้ไขพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ เกิดขึ้นภายใต้สถานการณ์ของความผิดพลาดของกรรมการมหาเถรสมาคม ทั้งในส่วนของความไม่โปร่งใสในเรื่องการใช้จ่ายเงินงบประมาณจนนำไปสู่การล้อมปราบและจับพระภิกษุระดับผู้บริหารในมหาเถรสมาคม จึงเป็นที่มาหนึ่งในการแก้ปัญหาคณะสงฆ์ด้วยการออกพระราชบัญญัติใหม่ “โปรดเกล้าฯ พ.ร.บ. คณะสงฆ์ เปลี่ยนตั้งกรรมการ มหาเถรสมาคม มีผลบังคับใช้แล้ว” และถวายคืนพระราชอำนาจให้แก่พระมหากษัตริย์ในการแต่งตั้ง หรือการคัดสรรเพื่อให้ได้มาซึ่งกรรมการบริหารมหาเถรสมาคมจึงได้มาเพียงกลไกการได้มาซึ่งกรรมการมหาเถรสมาคมภายใต้แนวทางของพระราชบัญญัตินี้ดังกล่าวเมื่อย้อนกลับไปศึกษางานของผู้ที่เคยทำการศึกษาเกี่ยวกับกลไกการบริหารผ่านพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561, 2561)

สรุปได้ว่า พระสังฆาธิการเป็นพระภิกษุที่ปฏิบัติตามภารกิจของพระพุทธศาสนาที่จะช่วยส่งเสริมทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองและสร้างศรัทธาของพุทธศาสนิกชนต่อพระพุทธศาสนาและสร้างความเข้มแข็งความมั่นคงของพระพุทธศาสนาและปกครองดูแลคณะสงฆ์ให้อยู่ในระบบระเบียบของกฎหมายเถรสมาคม

4. บริบทพื้นที่การวิจัย

4.1 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น

อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นอำเภอศูนย์กลางทางการปกครอง การคมนาคม การศึกษา การแพทย์ อุตสาหกรรม และเศรษฐกิจของจังหวัดขอนแก่น ตั้งอยู่ในภูมิประเทศที่เป็นที่ราบสูงเป็นศูนย์กลางการคมนาคมของภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตลอดจนการเป็นศูนย์กลางทางการศึกษา การแพทย์ การอุตสาหกรรมต่างๆ จัดเป็นอำเภอชั้นพิเศษ มีพื้นที่ประมาณ 963.390 ตารางกิโลเมตร คิดเป็นร้อยละ 12 ของพื้นที่จังหวัดขอนแก่น ประชากร 416,285 คน (พ.ศ. 2563) อยู่ห่างจากกรุงเทพมหานคร 445 กิโลเมตร ในด้านการปกครอง อำเภอเมืองขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 18 ตำบล 267 หมู่บ้าน ท้องที่อำเภอเมืองขอนแก่นประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 19 แห่ง (รวมเทศบาลนครขอนแก่น) มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียงดังต่อไปนี้ ทิศเหนือ ติดต่อกับอำเภออุบลรัตน์และอำเภอน้ำพอง ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอคำสูง อำเภอเชียงยืน และอำเภอโกสุมพิสัย (จังหวัดมหาสารคาม) ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอโกสุมพิสัย (จังหวัดมหาสารคาม) อำเภอบ้านแฮด และอำเภอพระยืน ทิศตะวันตก ติดต่อกับอำเภอบ้านฝาง

อำเภอเมืองขอนแก่นแบ่งเขตการปกครองย่อยออกเป็น 18 ตำบล 267 หมู่บ้าน และ ท้องที่อำเภอเมืองขอนแก่น ประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 19 แห่ง ได้แก่ (สำนักงานศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น, 2563)

- 1) เทศบาลนครขอนแก่น ครอบคลุมพื้นที่ตำบลในเมืองทั้งตำบล
- 2) เทศบาลเมืองบ้านทุ่ม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านทุ่มทั้งตำบล
- 3) เทศบาลเมืองศิลา ครอบคลุมพื้นที่ตำบลศิลาทั้งตำบล
- 4) เทศบาลตำบลท่าพระ ครอบคลุมพื้นที่บางส่วนของตำบลท่าพระ
- 5) เทศบาลตำบลบ้านเป็ด ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านเป็ดทั้งตำบล
- 6) เทศบาลตำบลสาวะถี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสาวะถีทั้งตำบล
- 7) เทศบาลตำบลบ้านค้อ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านค้อทั้งตำบล

- 8) เทศบาลตำบลเมืองเก่า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลเมืองเก่าทั้งตำบล
- 9) เทศบาลตำบลหนองตูม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองตูมทั้งตำบล
- 10) เทศบาลตำบลโนนท่อน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโนนท่อนทั้งตำบล
- 11) เทศบาลตำบลสำราญ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลสำราญทั้งตำบล
- 12) เทศบาลตำบลพระลับ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลพระลับทั้งตำบล
- 13) เทศบาลตำบลบึงเนียม ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบึงเนียมทั้งตำบล
- 14) เทศบาลตำบลคอนหัน ครอบคลุมพื้นที่ตำบลคอนหันทั้งตำบล
- 15) องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสีทั้งตำบล
- 16) องค์การบริหารส่วนตำบลท่าพระ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลท่าพระ (นอกเขตเทศบาลตำบลท่าพระ)
- 17) องค์การบริหารส่วนตำบลบ้านหว้า ครอบคลุมพื้นที่ตำบลบ้านหว้าทั้งตำบล
- 18) องค์การบริหารส่วนตำบลแดงใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลแดงใหญ่ทั้งตำบล
- 19) องค์การบริหารส่วนตำบลดอนช้าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลดอนช้างทั้งตำบล

4.2 ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น

การปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ปกครองตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ ฉบับพุทธศักราช 2505 แก้ไขเพิ่มเติม ฉบับ 2535 โดยมีเจ้าคณะผู้ปกครองในอำเภอเมืองขอนแก่น แบ่งเป็นระดับได้ดังนี้ เจ้าคณะอำเภอ 1 รูป รองเจ้าคณะอำเภอ 2 รูป เจ้าคณะตำบล 30 รูป และเจ้าอาวาส 156 รูป รวมเป็นเจ้าคณะผู้ปกครอง 204 รูป (สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น, 2563)

5. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น ผู้วิจัยได้ทำการศึกษาค้นคว้าเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์พบว่า มีผู้ทำการศึกษาวิจัยไว้ดังนี้

พระครูสังฆรักษ์ภุชฌ์ตมณ สุเมธ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี” ผลวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาดเป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้า

อวาสบางส่วนไม่มีการประชุม ปรีกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นการบริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมา และยังขาดการประสานงานกันระหว่าง วัด บ้าน และชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน เจ้าอาวาสบางรูปใช้คนไม่ลูกกับงานจึงทำให้งานขาดประสิทธิภาพในการทำงาน จากงานวิจัยนี้จึงพอสรุปได้ว่าการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต้องอาศัยผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่มากพอที่จะขับเคลื่อนภาระกิจคณะสงฆ์ไปได้อย่างมีประสิทธิภาพ ไม่ใช่แค่อาศัยแต่ความเคยชินของเจ้าคณะผู้ปกครองแต่อย่างเดียวยกแต่ต้องทำตามภาระกิจที่พระสังฆาธิการควรกระทำทั้ง 6 ด้านให้มีประสิทธิภาพ ซึ่งในงานวิจัยนี้ยังขาดการบริหารของพระสังฆาธิการในระดับอื่นๆ เช่นเจ้าคณะตำบลและเจ้าคณะอำเภอ เป็นต้น

พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล (2548) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่” จากผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบในการจัดการศาสนศึกษาจะดีหรือไม่ดีประการใดขึ้นอยู่กับเจ้าสำนักเรียน หรือเจ้าสำนักศาสนศึกษา และครูอาจารย์ ผู้บริหารการศาสนศึกษาที่ได้ช่วยแบ่งเบาภาระศาสนศึกษาอย่างเต็มกำลัง ซึ่งเป็นการแสดงให้เห็นความสำคัญต่อพระศาสนาและคณะสงฆ์การจัดการศาสนศึกษานั้นแผนกที่ประสบปัญหามากคือการจัดการศึกษาแผนกบาลีเพราะขาดแคลนทั้งครูนักเรียนซึ่งคณะสงฆ์จะต้องช่วยจัดการศึกษาแผนกบาลีอื่นเป็นการศึกษาพระพุทธศาสนาโดยตรงเพื่อให้พระสงฆ์มีความรู้ จากงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นอย่างชัดเจนว่าปัญหาในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในด้านศาสนศึกษา ยังคงมีปัญหาที่ยังแก้ไขไม่ลุ่ลวงอีกทั้งยังขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษากล่าวคือครูผู้สอนปริยัติหรือแม้แต่ตัวนักเรียนเองก็น้อยมากจนทำให้เกิดปัญหาในการบริหารและยังคงแก้ไขไม่ตรงประเด็นและทางคณะสงฆ์ยังไม่ให้ความสำคัญอย่างเต็มที่ในการแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น

พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคณ (2561) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี” จากผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการที่ได้ดำเนินโครงการนี้ เป็นการทำงานร่วมกันทั้งธรรมยุตและมหานิกายทุกระดับชั้นตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด โดยฝ่ายปฏิบัติการทำงานต่างๆ อยู่ที่เลขานุการของเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่ทำงานร่วมกันเบื้องต้นมีการเก็บข้อมูลของผู้ที่เข้าร่วมโครงการทั้งพระสงฆ์ เยาวชน ประชาชนทั่วไป ผู้นำชุมชน และส่วนงานราชการ เข้าสู่ระบบสารสนเทศซึ่งงานวิจัยนี้ผู้ที่ทำการวิจัยได้ศึกษาการบริหารงานของพระสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายคือฝ่ายมหานิกายและฝ่ายธรรมยุตจึงทำให้เห็นว่าการบริหารของพระสังฆาธิการนั้นมีประสิทธิภาพอย่างมากเพราะพระสงฆ์ทั้ง 2 ฝ่ายร่วมมือกันขับเคลื่อนงานไปด้วยกันและงานวิจัยนี้ชี้ให้เห็นว่ากลุ่มพระสังฆาธิการมีความสมัครสมานสามัคคีกันเป็นอย่างดีเลยทำให้การบริหารงานคณะสงฆ์เป็นไปด้วยความเรียบร้อย

คุณ โทจันทร์ และเทพพร มังธานี (2546) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านพบว่า ด้านการปกครอง มีการวางแผนการบริหารอย่างชัดเจน มีระเบียบในการปกครอง มีการกระจายอำนาจและการมอบหมายหน้าที่อย่างเป็นระบบ ด้านการศึกษา พบว่า สามารถรักษารูปแบบการศึกษาแบบดั้งเดิมที่มุ่งผลงพระธรรมวินัยและพระพุทธศาสนาโดยตรง ด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่า ทางวัดมีโรงเรียนการกุศลอยู่ในเขตของวัด และมีศูนย์การเรียนรู้ชุมชนและศูนย์บริการผู้สูงอายุภายในวัดด้านสาธารณูปการ เนื่องจากบริเวณวัดไม่กว้างมาก จึงทำให้จัดศาสนวัตถุและเสนาสนะตามสภาพบริเวณวัดด้านการสาธารณสงเคราะห์พบว่ามีการเปิดโอกาสให้ชุมชนที่ตั้งของวัดดำเนินกิจกรรมทางสังคมต่างๆ ที่ไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยภายในวัด

ฉันทนา กล่อมจิต (2546) ได้วิจัยเรื่อง “รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดป่าบ้านค้อ อำเภอเมืองอุดรธานี จังหวัดอุดรธานี” ผลการวิจัยในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน พบว่า ด้านการปกครองเป็นการปกครองแบบพ่อปกครองลูกมีการมอบหมายงานให้เหมาะสมกับความสามารถของแต่ละบุคคล ด้านการศาสนศึกษา มีการสนับสนุนให้การศึกษาพระปริยัติธรรมสอบนักธรรมและการอบรมปฏิบัติธรรมเป็นการศึกษาตามอัธยาศัยด้านสาธารณูปการมีความสะดวกสบายและมีสัปปายะในการปฏิบัติธรรมและมีการสร้างพระมหาธาตุเจดีย์ด้านการเผยแผ่ศาสนาได้จัดอบรมปฏิบัติธรรมและกิจนิมนต์ภายในและภายนอกประเทศจัดการอบรมปฏิบัติธรรมสัณเฑาะว์มีการเผยแผ่ธรรมะด้วยสื่อต่างๆ ด้านสาธารณสงเคราะห์ได้ทำการบำเพ็ญสาธารณสงเคราะห์แก่ชุมชนบุคคลและศาสนสถาน รวมทั้งได้ตั้งกองทุนช่วยเหลือแม่บ้านผู้ปฏิบัติธรรม และการเผยแผ่ธรรมให้เด็กและเยาวชนส่วนด้านการศึกษาสงเคราะห์พบว่าทางวัดไม่ได้จัดการศึกษาสงเคราะห์สำหรับเด็กและเยาวชน

มนัส ภาควัฒน์ และคณะ (2540) ได้วิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน” โดยศึกษาจากเจ้าอาวาสวัดพัฒนาตัวอย่างจากภูมิภาคต่างๆ ภาคละ 3 รูปรวม 12 รูปโดยศึกษาประวัติชีวิต คุณลักษณะส่วนตัวกระบวนการทำงานของเจ้าอาวาส และสภาพแวดล้อมทางภูมิศาสตร์สังคมของวัด พบว่ากระบวนการบริหารของเจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ “แบบธรรมาธิปไตย” กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้ง และปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแบ่งเป็น 2 ปัจจัยคือ

1) ปัจจัยหลักหรือปัจจัยโดยตรงประกอบด้วยความสามารถพิเศษหรือคุณลักษณะเฉพาะพิเศษของเจ้าอาวาส บุคลิกภาพ ภาวะผู้นำ เช่น ความมีมนุษยสัมพันธ์ความซื่อสัตย์การปฏิบัติตน

ในพระธรรมวินัยและกระบวนการบริหารและการทำงานอย่างเป็นระบบอาทิการจัดองค์การการบริหารงานบุคคลการติดตามการบริหารการเงิน เป็นต้น

2) ปัจจัยเสริม คือปัจจัยที่มีส่วนสนับสนุน ได้แก่สภาพแวดล้อม ทำเลที่ตั้งบรรยากาศในวัดและการที่วัดลักษณะพิเศษเฉพาะเช่นเป็นโบราณสถานมีโบราณวัตถุทางศิลปวัฒนธรรมและอื่นๆ

มานิไชย อีรานูวัฒนศิริ และคณะ (2541) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของคณะสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์ : กรณีศึกษาในภาคกลางและภาคตะวันออก” โดยศึกษาจากกลุ่มเป้าหมายพระเถระที่เป็นที่เคารพศรัทธา 7 รูปจากวัด 7 แห่งของ 6 จังหวัดในภาคกลาง และ 2 รูปจากวัด 2 แห่งของ 2 จังหวัดในภาคตะวันออกและพุทธศาสนิกชนที่มาร่วมพิธีทำบุญรวมทั้งผู้ที่อยู่บริเวณใกล้เคียงกับวัดจำนวน 88 คนพบว่า บทบาทที่สำคัญที่สุดของพระสงฆ์ในยุคโลกาภิวัตน์คือการอบรมสั่งสอนจริยธรรมและแนวทางการดำรงชีวิตที่พึงตามถูกต้องให้แก่ประชาชนการอบรมสั่งสอนและให้การศึกษาแก่พระภิกษุสามเณรและการอบรมตน

พระชนดล นาคพิพัฒน์ (2551) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์” โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ศึกษาเปรียบเทียบการบริหารกิจการคณะสงฆ์ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งผลการวิจัย สรุปว่า พระสังฆาธิการในจังหวัดบุรีรัมย์ มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง และเมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่ามีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครองอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนผลการเปรียบเทียบบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ พบว่า พระสังฆาธิการที่มีอายุ ตำแหน่งพระสังฆาธิการ จำนวนพรรษาวุฒิการศึกษาทางสามัญ การศึกษาทางธรรม วุฒิการศึกษาทางเปรียญธรรม และประสบการณ์ในการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่แตกต่างกัน มีบทบาทในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ไม่แตกต่างกัน และข้อเสนอแนะในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ ควรมีการปกครองพระภิกษุ สามเณร ให้ปฏิบัติตามพระวินัยอย่างเคร่งครัด มีกองทุนส่งเสริมด้านการศึกษาแก่พระภิกษุสามเณร ให้พระภิกษุ สามเณร เอาใจใส่ต่อกิจกรรมด้านพระพุทธศาสนา ให้พระภิกษุสามเณร ดำเนินกิจกรรมบางอย่างภายในวัดอย่างมีระเบียบ

พระเกษมศักดิ์ อาสนะทอง (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนาศาสนา การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์

โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษา สงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการและการสาธารณสงเคราะห์ เมื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสงจังหวัดนครสวรรค์ พบว่า พระภิกษุที่มีอายุ, พรรษา, การศึกษาสามัญ, การศึกษาทางธรรมและตำแหน่งที่ต่างกัน มีความคิดเห็นต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในอำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์

พระครูพิศาลธีรธรรม (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร” ผลวิจัยพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาส ในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร พบว่า ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.62 และเมื่อจำแนกเป็นรายด้านพบว่า ด้านการปกครอง, ด้านการศึกษาสงเคราะห์และด้านการสาธารณูปการ มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับมาก ส่วนด้านการศาสนศึกษา การเผยแผ่ และการสาธารณสงเคราะห์มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับปานกลาง

พระวัชชัย ศรีสุข (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี” ผลการวิจัยพบว่า จากการศึกษาพบว่า ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาในแต่ละด้าน พระภิกษุสามเณร และประชาชนมีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อยู่ในระดับมากทุกด้านการเปรียบเทียบความคิดเห็นของพระภิกษุสามเณร และประชาชน ต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี พบว่า สถานภาพ อายุพรรษา ตำแหน่งการศึกษานักธรรม และการศึกษาสามัญ เพศ สถานภาพ อาชีพ ตลอดจนถึงทักษะและประสบการณ์ชีวิตในการปฏิบัติหน้าที่ของพระภิกษุสามเณร ประชาชน แตกต่างกัน มีความคิดเห็นต่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : กรณีศึกษา วัดในอำเภอหนองแขง จังหวัดสระบุรี

สุพจน์ เจริญขำ (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร” ผลการศึกษาพบว่าประชาชนมีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่า อำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก และเมื่อพิจารณารายด้านพบว่าอยู่ในระดับมากทุกด้าน 3.76 ผลเปรียบเทียบทัศนคติของประชาชนต่อการบริหารงานของตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วนตำบลปางมะค่าอำเภอขามเฒ่าบุรี จังหวัดกำแพงเพชร พบว่า ประชาชนที่มีเพศต่างกัน อายุต่างกันและระดับการศึกษาต่างกัน มีทัศนคติ โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานการวิจัย แต่ในส่วน of ประชาชนที่มีประสบการณ์ทำงานที่ต่างกัน มีทัศนคติต่อการบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลแตกต่างกัน

พระมหากมล โปร่งใจ (ชนดิธโร) (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน” ผลการศึกษาประสิทธิภาพในการบริหารงานคณะสงฆ์พบว่าพระสงฆ์ส่วนใหญ่ในเขตอำเภอป่าซางมีประสิทธิภาพในการบริหารงานอยู่ในระดับปานกลางคือมีความเข้าใจในพระราชบัญญัติคณะสงฆ์ พ.ศ. 2505 แก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2535 เพื่อเป็นกรอบแนวทางในการบริหารงานคณะสงฆ์เป็นอย่างดีโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องคณะสงฆ์ต้องอยู่ภายใต้การปกครองของมหาเถรสมาคมและเรื่องการแต่งตั้งถอดถอนพระอุปัชฌาย์เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส ผู้ช่วยเจ้าอาวาสพระภิกษุอื่นเกี่ยวกับตำแหน่งการปกครองคณะสงฆ์ ตำแหน่งอื่นๆ และไวยวัจกรให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีกำหนดในกฎหมายมหาเถรสมาคม แต่พระสงฆ์ส่วนมากมีระดับการปฏิบัติตามหลักและวิธีการในการบริหารจัดการของการบริหารงานพระสังฆาธิการอยู่ในระดับปานกลางค่อนข้างน้อยซึ่งถือได้ว่าเป็นจุดอ่อนในการบริหารงานคณะสงฆ์และจากแบบสอบถามปลายเปิดมีแนวโน้มตอบไปในทางเดียวกันว่าพระสงฆ์ในระดับปกครองขาดความสามัคคีและมีการเล่นพรรคเล่นพวกเพื่อผลประโยชน์ในการเลื่อนตำแหน่งสมณศักดิ์ด้วยซึ่งถือได้ว่าเป็นภาวะการเมืองในองค์กรทำให้ได้รับความยุติธรรมไม่เท่ากันในวงการสงฆ์ในปัจจุบัน

พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ชีรปญโญ (2550) ได้ศึกษาเกี่ยวกับ “บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์โดยรวมอยู่ในระดับมากได้แก่ด้านการควบคุมและส่งเสริมการรักษาความเรียบร้อยดีงาม ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า มีบทบาทอยู่ในระดับมากทุกด้านและเมื่อเปรียบเทียบบทบาทของพระสังฆาธิการจังหวัดนนทบุรีที่มีจำนวนพระภิกษุระดับการศึกษาสายสามัญการศึกษาทาง

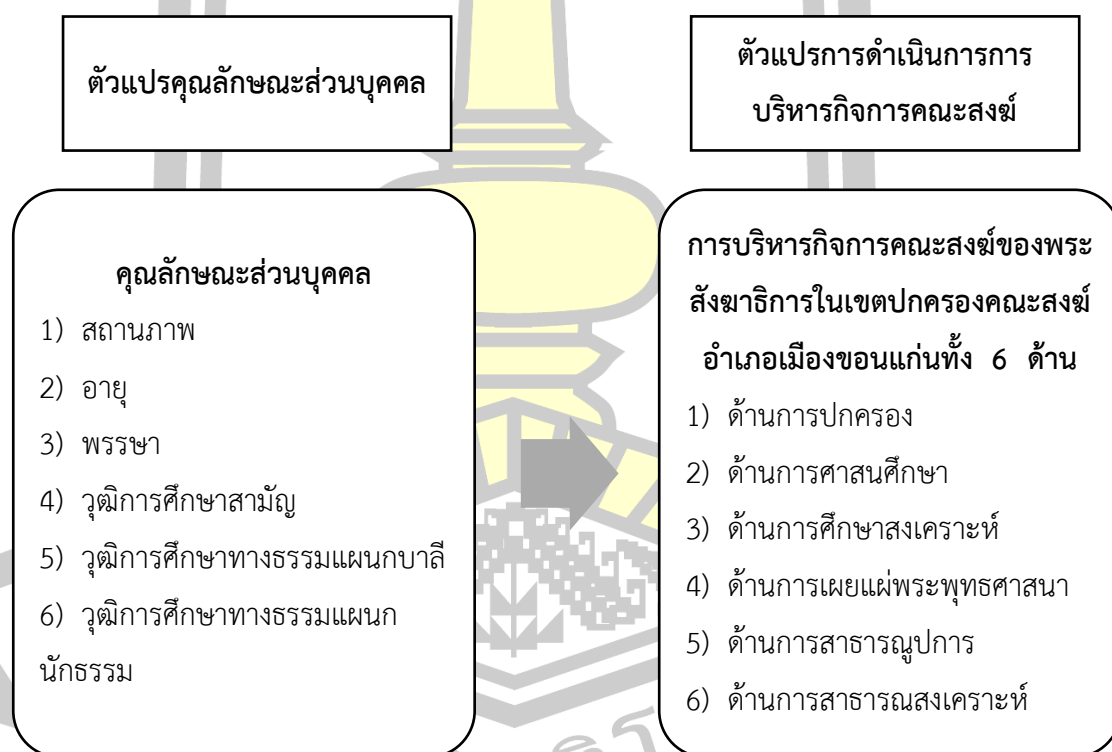

6. กรอบแนวคิดการวิจัย

ในการวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น” ผู้วิจัยได้ทบทวนแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยหนังสือต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการจึงได้นำแนวคิดและทฤษฎีมากำหนดเป็นกรอบแนวคิดในการวิจัยในรูปแบบของความสัมพันธ์ของตัวแปรต้นกับตัวแปรตาม ดังนี้

ตัวแปรคุณลักษณะส่วนบุคคล ได้แก่ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามและผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วย สถานะภาพ, อายุ, พรรษา, วุฒิการศึกษาสามัญ, วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี, วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม

ตัวแปรการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ได้แก่การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการเกี่ยวกับด้านการปกครอง, ด้านการศาสนศึกษา, ด้านการศึกษาสงเคราะห์, ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

ภาพประกอบ 1 กรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ 3

วิธีดำเนินการศึกษา

การวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) เพื่อศึกษาการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น, เพื่อศึกษาปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ผู้วิจัยได้ดำเนินการตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

1. รูปแบบการวิจัย
2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ
3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
4. การเก็บรวบรวมข้อมูล
5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

พหุบัน ปณฺ ฌิโต ชีเว

1. รูปแบบการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (In-depth interview) มุ่งศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ผู้วิจัยได้กำหนดขั้นตอนวิธีการดำเนินการศึกษาตามลำดับ ดังนี้

- 1) กำหนดกลุ่มประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย
- 2) สร้างเครื่องมือสำหรับเก็บข้อมูลการวิจัยร่วมกับอาจารย์ที่ปรึกษา
- 3) นำเครื่องมือเสนอผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบเพื่อปรับปรุงแก้ไขให้สมบูรณ์ยิ่งขึ้น
- 4) ทดสอบเครื่องมือกับกลุ่มตัวอย่างที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่างจริงที่ใช้ในการวิจัย (Try out)
- 5) ดำเนินการส่งข้อมูลให้กลุ่มตัวอย่างและเก็บรวบรวมข้อมูล
- 6) วิเคราะห์ข้อมูลและแปลผลข้อมูล

2. ประชากร กลุ่มตัวอย่าง และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ

- 1) ประชากรที่ใช้ในการวิจัยในเชิงปริมาณในครั้งนี้ได้แก่ พระภิกษุและสามเณรที่อยู่ในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่นจำนวนพระสงฆ์และสามเณร 780 รูป มีวัดจำนวน 156 วัด
- 2) กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่างและการสุ่มตัวอย่าง ผู้วิจัยได้กำหนดขนาดของกลุ่มตัวอย่าง ตามหลักความแปรผันร่วมกันระหว่างขนาดของกลุ่มตัวอย่างกับความคลาดเคลื่อนที่เกิดขึ้น เนื่องจากการสุ่มตัวอย่างตามสูตรของ Taro Yamane (1973 อ้างถึงใน วีรยา ภัทรอาชาชัย, 2539) ในการคำนวณหากลุ่มตัวอย่างคือ

$$n = \frac{N}{1 + Ne^2}$$

เมื่อ e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

N = ขนาดของประชากร

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้เป็นพระสงฆ์และสามเณรจำนวน 780 รูป โดยใช้สูตรคำนวณกรณีทราบจำนวนประชากรที่แน่นอนที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ค่าความคลาดเคลื่อน $\pm 5\%$ ตามสูตรของ Taro Yamane ความคลาดเคลื่อนทางสถิติระดับ .05 ขนาดของกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการคำนวณมีดังนี้

สูตร

$$n = \frac{N}{1+N(e)^2}$$

เมื่อ e = ความคลาดเคลื่อนของกลุ่มตัวอย่าง

N = 780

n = ขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

แทนค่า

$$n = \frac{780}{1+780(.05)^2}$$

$$n = 265$$

3) ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) เชิงคุณภาพคือพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นเชิงคุณภาพโดยใช้วิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จำนวน 6 รูป ได้แก่

- (1) พระครูอรุณสารเมธี เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
- (2) พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
- (3) พระครูสุธีกิตติวิธาน รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
- (4) พระปลัดนัฐพงษ์ ขนติสมปญโญ เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
- (5) พระครูปริยัติมณีมานุกุล เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น
- (6) พระมหาอธิวัฒน์ ภาททกรวิ เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น

พจนัน ปณ สกิตโต ขณ

3. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

3.1 การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือในการวิจัย โดยศึกษาเอกสารวิชาการและจากงานวิจัยต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับหลักการบริหารวัดโดยมีขั้นตอนดังนี้

- 1) ศึกษาเอกสาร ตำรา และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- 2) กำหนดกรอบแนวคิดในการสร้างเครื่องมือ
- 3) สร้างเครื่องมือแบบสอบถามจากกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

4) สร้างเครื่องมือแบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัยในเชิงคุณภาพในกรอบเนื้อหาในคำจำกัดความของศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

5) เสนอร่างเครื่องมือการวิจัยต่ออาจารย์ที่ปรึกษาและปรับปรุงแก้ไขตามที่อาจารย์ที่ปรึกษาแนะนำ

6) นำเครื่องมือที่ปรับปรุงแก้ไขแล้วให้ผู้เชี่ยวชาญจำนวน 3 ท่านได้แก่

(1) พระมหาอิริวัฒน์ ภทฺทกรวิ/будตานาง (ป.ธ.6, พธ.บ., ศษ.ม.) ตำแหน่ง อาจารย์สอนรายวิชาภาษาไทย โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ (พระอารามหลวง) ผู้เชี่ยวชาญด้านภาษา

(2) ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู (ร.บ., ร.ม., ร.บ.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตรรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ

(3) ดร.เรียงดาว ทะวะชาลี (ร.บ., M.B.A., ร.บ.ด.) ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรหลักสูตรรัฐประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรง (Validity) ทั้งความตรงของเนื้อหา (Content validity) และความตรงตามโครงสร้าง (Construct validity) โดยการหาค่า IOC โดยมีค่าตั้งแต่ 0.67 ขึ้นไปจึงจะใช้ได้

7) นำเครื่องมือที่ตรวจสอบแล้วไปทดลองใช้ (Try out) กับกลุ่มตัวอย่างในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอบ้านฝางจำนวน 30 ชุด เพื่อหาความเที่ยง (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์แอลฟา (Alpha Coefficients) ตามวิธีของ Cronbach ได้ค่าสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงรายข้อ และสัมประสิทธิ์ของความเที่ยงทั้งฉบับที่ 0.624

3.2 ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงปริมาณ

แบบสอบถามผู้วิจัยได้สร้างขึ้นมาโดยศึกษาจากแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นภายใต้กรอบแนวคิดหลักการบริหารกิจการคณะสงฆ์คณะสงฆ์ 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่ ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ แล้วปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาและผู้เชี่ยวชาญแล้วนำมาปรับปรุงแก้ไขซึ่งแบ่งแบบสอบถามออกเป็น 3 ตอนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบ หรือตรวจสอบรายการ โดยถามเกี่ยวกับ สถานภาพ อายุ พรรชา วุฒิการศึกษาสามัญ วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม โดยใช้แบบสอบถามแบบตรวจสอบรายการ

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการ และด้านการสาธารณสงเคราะห์ โดยแบบสอบถามมีลักษณะเป็นมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) แต่ละข้อคำถามมีคำตอบให้เลือกมีอยู่ 5 ระดับ ตามวิธีการของ Likert scale คือ มากที่สุด, มาก, ปานกลาง, น้อย และน้อยที่สุด โดยมีเกณฑ์การให้น้ำหนักของคะแนนดังนี้

มากที่สุด	ให้	5	คะแนน
มาก	ให้	4	คะแนน
ปานกลาง	ให้	3	คะแนน
น้อย	ให้	2	คะแนน
น้อยที่สุด	ให้	1	คะแนน

ส่วนที่ 3 เป็นแบบสอบถามปลายเปิด (Open Ended Question) เพื่อสอบถามปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศาสนศึกษา ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

3.3 ลักษณะเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเชิงคุณภาพ

ผู้วิจัยได้สร้างขึ้นตามแนวความคิดของการศึกษาโดยครอบคลุมวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดการวิจัยแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนดังนี้

ส่วนที่ 1 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 เป็นแบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน คือ ด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการศึกษสงเคราะห์ ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณูปการและด้านการสาธารณสงเคราะห์

ส่วนที่ 3 เป็นข้อเสนอแนะตัวอย่างข้อคำถามจากแบบสัมภาษณ์

4. การเก็บรวบรวมข้อมูล

4.1 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสอบถาม

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

- 1) ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 2) นำแบบสอบถามที่ผ่านการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปเก็บข้อมูล โดยนำแบบสอบถามไปแจกให้กับกลุ่มตัวอย่างจำนวน 265 รูป
- 3) เมื่อได้แบบสอบถามกลับคืนมาแล้ว นำมาตรวจสอบความสมบูรณ์ จัดระเบียบข้อมูลนำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลในโปรแกรมสำเร็จรูปทางสถิติต่อไป

4.2 การเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์

- 1) ขอนหนังสือจากวิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม ถึงผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่กำหนดไว้
- 2) ทำการนัดวัน เวลา และสถานที่กับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ (key Informants) เพื่อสัมภาษณ์ตามที่ กำหนดไว้
- 3) ดำเนินการสัมภาษณ์ตามวัน เวลาและสถานที่ที่กำหนดไว้ จนครบทุกประเด็นโดยขออนุญาตใช้วิธีการจดบันทึกและการบันทึกเสียงประกอบการสัมภาษณ์
- 4) นำข้อมูลดิบที่ได้มารวบรวมเพื่อวิเคราะห์โดยวิธีการที่เหมาะสมและนำเสนอต่อไป

5. การวิเคราะห์ข้อมูลและสถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสอบถาม

ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลตามแนวทางการวิจัยเชิงปริมาณดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลเกี่ยวกับคุณลักษณะส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการแจกแจงความถี่ (Frequency) และร้อยละ (Percentage) แล้วนำเสนอเป็นตารางประกอบการบรรยายผล

ส่วนที่ 2 ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยใช้สถิติเชิงพรรณนา (Descriptive Statistics) มาวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (S.D.) แล้วนำเสนอในรูปตารางประกอบการบรรยาย โดยใช้หลักเกณฑ์ดังนี้

ช่วงค่าเฉลี่ย

4.50-5.00

3.50-4.49

2.50-3.49

1.50-2.49

1.00-1.49

การแปลความหมาย

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์มากที่สุด

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์มาก

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ปานกลาง

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์น้อย

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์น้อยที่สุด

ส่วนที่ 3 แบบสอบถามปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน วิเคราะห์เนื้อหาสาระประเด็นสำคัญแล้วนำเสนอเป็นตารางบรรยายผล

พหุบัน ปณ สกิต ชเว

5.2 การวิเคราะห์ข้อมูลแบบสัมภาษณ์

ผู้วิจัยข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์โดยวิธีการดังนี้

- 1) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์มาถอดเสียงและบันทึกเป็นข้อความ
- 2) นำข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์และการจดบันทึกมาจำแนกเป็นประเด็นและเรียบเรียงเฉพาะประเด็นที่เกี่ยวกับวัตถุประสงค์การวิจัย
- 3) การวิเคราะห์คำให้สัมภาษณ์ของผู้ให้ข้อมูลสำคัญตามวัตถุประสงค์การวิจัย โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique) ประกอบบริบท (Context)
- 4) สังเคราะห์ข้อมูลตามวัตถุประสงค์การวิจัยและนำเสนอต่อไป

5.3 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถามโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปสำหรับการวิเคราะห์ข้อมูลทางสังคมศาสตร์ สถิติที่ใช้คือ

สถิติพรรณนา (Descriptive Statistics) ใช้สำหรับการอธิบายลักษณะทั่วไป ของกลุ่มตัวอย่างและประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น สถิติที่ใช้ คือ ค่าความถี่ (Frequency) ค่าร้อยละ (Percentage) ค่าเฉลี่ย (Mean) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (Standard Deviation)

พหุบัน ปณ จิตโต ชีเว

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้แบบสอบถามและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview) ผู้วิจัยได้ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ โดยแจกแบบสอบถามให้กับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 265 ฉบับ แล้วจึงนำมาทำการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปทางสังคมศาสตร์ ในส่วนแบบสัมภาษณ์ได้นำไปสัมภาษณ์เชิงลึกกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญจำนวน 6 รูป แล้วนำมาวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาต่อไป ซึ่งผลการวิเคราะห์ข้อมูลมีดังต่อไปนี้

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม
2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นและผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น
3. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน

พหุ ม ปณ สก โต ชี เว

1. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ตาราง 1 แสดงจำนวน (Frequency) และค่าร้อยละ (Percentage) ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
สถานภาพ		
พระสงฆ์	147	54.9
สามเณร	118	44.0
รวม	265	100.00
อายุ		
15-20 ปี	115	43.3
21-30 ปี	65	25.4
31-40 ปี	30	9.7
41-50 ปี	40	13.8
50-60 ปี	10	4.5
61 ปีขึ้นไป	5	2.2
รวม	265	100.00
พรรษา		
ยังไม่มีพรรษา	115	43.4
1-10 พรรษา	72	26.3
11-20 พรรษา	44	16.4
21-30 พรรษา	23	8.6
31-40 พรรษา	6	2.2
41-50 พรรษา	5	1.9
รวม	265	100.00
วุฒิการศึกษาสามัญ		
ประถมศึกษา	4	1.5
มัธยมศึกษา	124	46.3
อนุปริญญา	6	2.2
ปริญญาตรี	117	43.7

ปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
ปริญญาโท	10	3.7
ปริญญาเอก	4	1.5
รวม	265	100.00
วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี		
ยังไม่ได้เปรียญ	102	38.1
เปรียญตรี ประโยค 1, 2-3	125	46.6
เปรียญโท ประโยค 4-6	36	13.4
เปรียญเอก ประโยค 7-9	2	.7
รวม	265	100.00
วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม		
ยังไม่ได้นักธรรม	27	10.1
นักธรรมชั้นตรี	20	7.5
นักธรรมชั้นโท	50	18.7
นักธรรมชั้นเอก	168	62.7
รวม	265	100.00

(n = 265)

แสดงข้อมูลเกี่ยวกับปัจจัยส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถามแสดงจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถามซึ่งสามารถนำมาอธิบายได้แต่ละประเด็นดังต่อไปนี้

สถานะภาพ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น พระสงฆ์ จำนวน 147 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.9 รองลงมาคือ สามเณร จำนวน 118 รูป คิดเป็นร้อยละ 44.0

อายุ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีอายุตั้งแต่ 15-20 ปี จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.3 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 21-30 ปี จำนวน 65 รูป คิดเป็นร้อยละ 25.4 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 41-50 ปี จำนวน 40 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.8 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 31-40 ปี จำนวน 30 รูป คิดเป็นร้อยละ 9.7 รองลงมาคืออายุตั้งแต่ 50-60 ปี จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 4.5 และน้อยที่สุดคืออายุ 61 ปีขึ้นไป จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.2

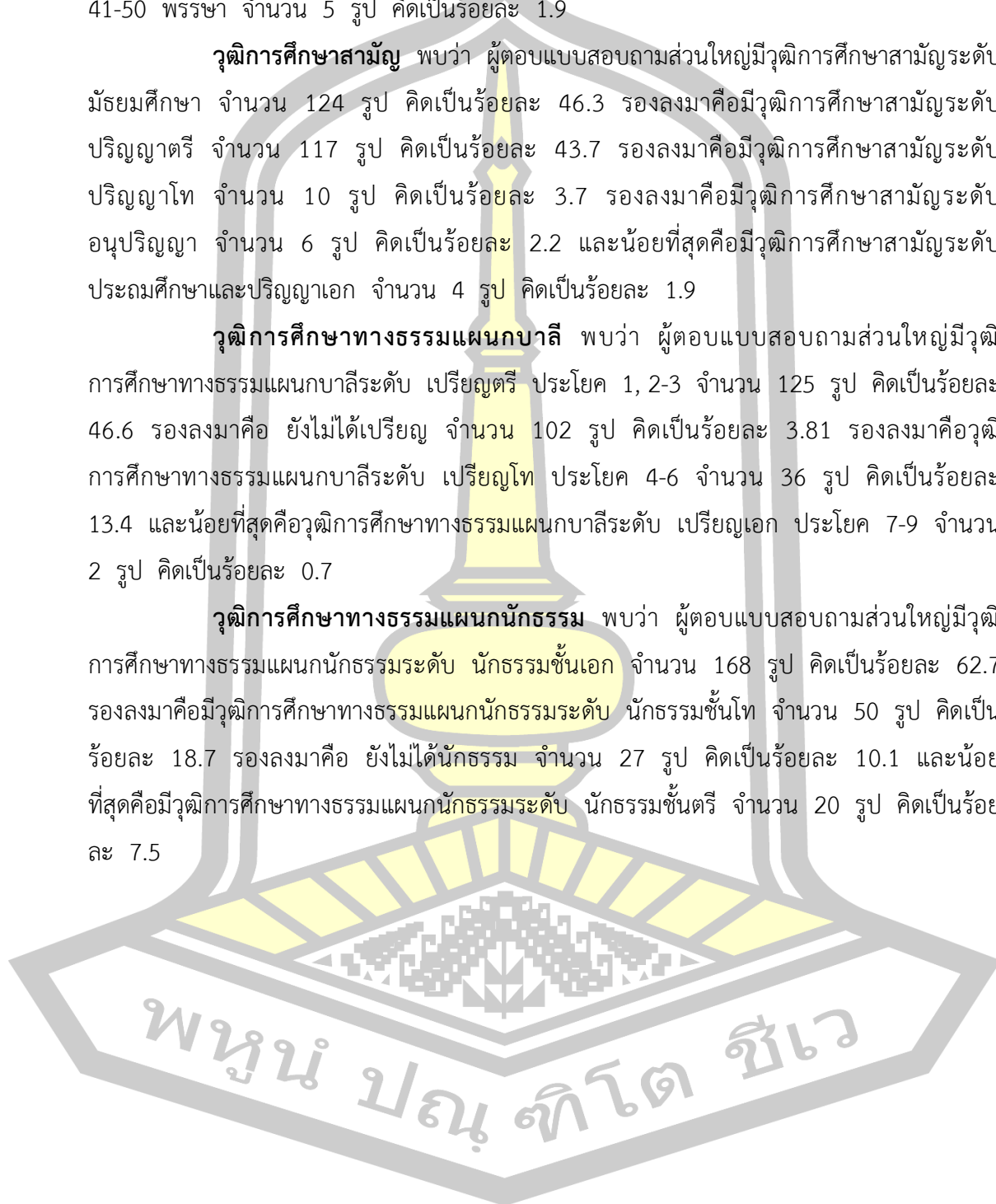
พรรษา พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ ยังไม่มีพรรษา จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.4 รองลงมาคือมีพรรษาดังแต่ 1-10 พรรษา จำนวน 72 รูป คิดเป็นร้อยละ 26.3 รองลงมาคือมีพรรษาดังแต่ 11-20 พรรษา จำนวน 44 รูป คิดเป็นร้อยละ 16.4

รองลงมาคือมีพรรษาตั้งแต่ 21-30 พรรษา จำนวน 23 รูป คิดเป็นร้อยละ 8.6 รองลงมาคือมีพรรษาตั้งแต่ 31-40 พรรษา จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.2 และน้อยที่สุดคือมีพรรษาตั้งแต่ 41-50 พรรษา จำนวน 5 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.9

วุฒิการศึกษาสามัญ พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับมัธยมศึกษา จำนวน 124 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.3 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี จำนวน 117 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.7 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาโท จำนวน 10 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.7 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาสามัญระดับอนุปริญญา จำนวน 6 รูป คิดเป็นร้อยละ 2.2 และน้อยที่สุดคือมีวุฒิการศึกษาสามัญระดับประถมศึกษาและปริญญาเอก จำนวน 4 รูป คิดเป็นร้อยละ 1.9

วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญตรี ประโยค 1, 2-3 จำนวน 125 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.6 รองลงมาคือ ยังไม่ได้เปรียญ จำนวน 102 รูป คิดเป็นร้อยละ 3.81 รองลงมาคือวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญโท ประโยค 4-6 จำนวน 36 รูป คิดเป็นร้อยละ 13.4 และน้อยที่สุดคือวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญเอก ประโยค 7-9 จำนวน 2 รูป คิดเป็นร้อยละ 0.7

วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรมระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน 168 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.7 รองลงมาคือมีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรมระดับนักธรรมชั้นโท จำนวน 50 รูป คิดเป็นร้อยละ 18.7 รองลงมาคือ ยังไม่ได้นักธรรม จำนวน 27 รูป คิดเป็นร้อยละ 10.1 และน้อยที่สุดคือมีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรมระดับนักธรรมชั้นตรี จำนวน 20 รูป คิดเป็นร้อยละ 7.5

2. ผลการวิเคราะห์ข้อมูลการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นผลการสัมภาษณ์เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

ผลวิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมและรายด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (4) ด้านการเผยแผ่ (5) ด้านการสาธารณูปการ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ มีรายละเอียดดังแสดงในตาราง 2-8 ดังนี้

ตาราง 2 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยภาพรวม

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. ด้านการปกครอง	3.69	0.83	มาก
2. ด้านการศาสนศึกษา	3.61	1.00	มาก
3. ด้านการศึกษาสงเคราะห์	3.73	1.02	มาก
4. ด้านการเผยแผ่	3.68	0.91	มาก
5. ด้านการสาธารณูปการ	3.69	0.99	มาก
6. ด้านการสาธารณสงเคราะห์	3.87	1.01	มาก
รวม	3.71	0.96	มาก

(n = 265)

ความคิดเห็นของพระสงฆ์และสามเณรต่อการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 เมื่อพิจารณาในรายด้านพบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ด้านการปกครองและด้านการสาธารณูปการ อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 ด้านการเผยแผ่ อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

ตาราง 3 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการปกครอง

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรในการ ปกครองให้สงบเรียบร้อย	3.57	0.83	มาก
2. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรม สั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรม	3.81	0.77	มาก
3. มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของ พระภิกษุ-สามเณร	3.51	0.55	มาก
4. มีการระงับอธิกรณ์การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติ ความขัดแย้ง	3.76	1.01	มาก
5. มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่ พุทธศาสนิกชน	3.81	0.97	มาก
รวม	3.69	0.83	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการปกครอง โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ 1 มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรในการปกครองให้สงบเรียบร้อย จนถึงข้อที่ 5 มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 2 มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรม และข้อที่ 5 มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 รองลงมาคือข้อที่ 4 มีการระงับอธิกรณ์การวินิจฉัยปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 รองลงมาคือข้อที่ 1 มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรในการปกครองให้สงบเรียบร้อย อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 3 มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกันของพระภิกษุ-สามเณร อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.51

พระสังฆาธิการจะต้องมีเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกลมีการกำหนดนโยบายมีรูปแบบวิธีการทำงานที่แน่นอน ชัดเจน มีการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกัน มีการประสานงานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดความร่วมมือกันระหว่างองค์กรมีการกำหนดแผนในอนาคตเป็นระยะสั้นระยะยาวเพื่อกำหนดทิศทางในการทำงาน มีความรู้ ความสามารถในการพระธรรมวินัยและวิชาการต่างๆ ที่เหมาะสม มีการอบรม การฝึกฝน ในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของพระสังฆาธิการ โดยจัดเป็นโครงการอบรมหรือหลักสูตรต่างๆ และจะต้องรู้จักที่จะพัฒนาคน พัฒนางานให้เหมาะสมโดยการศึกษาแลกเปลี่ยนดูงานนอกสถานที่บ้าง (พระครูอรุณธรรมาธิบดี, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564.)

พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองขอนแก่นส่วนมากมีอายุอยู่ในระดับกลางคนค่อนข้างอายุเยอะมีพรรษาเป็นพระเถระและมหาเถระทั้งนั้นแต่วุฒิการศึกษาของพระสังฆาธิการโดยรวมทั้งด้านปริยัติและทางสามัญค่อนข้างต่ำการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงยังไม่เข้มแข็งมากพอเท่าที่ควรจะเป็นถ้าพระสังฆาธิการมีอายุมากแต่มีความรู้อยู่ในเกณฑ์เป็นที่ยอมรับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ก็ถือว่ามีความทิศทางการพัฒนาที่ดี พระสังฆาธิการที่มีอายุมากๆ มีความประหลาดยังไม่สมควรแก่สมณสาธูปเพราะบางรูปก็บวชเมื่อตอนอายุมาก ขาดการศึกษาเรียนรู้และบอกสอนค่อนข้างยากเมื่อเข้ามารับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์เป็นพระสังฆาธิการเพราะการสนับสนุนของชาวบ้านจึงทำให้ระบบการปกครองไม่เสถียรเท่าที่ควร

ตาราง 4 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศาสนศึกษา

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและ นักระรมขึ้นภายในวัด	3.61	1.00	มาก
2. มีการกำกับดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักระรมและบาลีแก่พระภิกษุ-สามเณร อย่างทั่วถึง	3.68	1.00	มาก
3. มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักระรม และบาลีที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสอน พระภิกษุและสามเณร	3.55	1.07	มาก
4. มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ- สามเณรที่เรียนหรือสอบนักระรมบาลีได้	3.67	0.83	มาก
5. มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณรเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด	3.57	1.10	มาก
รวม	3.61	1.00	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศาสนศึกษาโดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ 1 มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักระรมขึ้นภายในวัด จนถึงข้อที่ 5 มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณรเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 2 มีการกำกับดูแลและส่งเสริมให้มีการเรียน การสอนนักระรมและบาลีแก่พระภิกษุ-สามเณรอย่างทั่วถึง อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 รองลงมาคือข้อที่ 4 มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่พระภิกษุ-สามเณรที่เรียนหรือสอบนักระรมบาลีได้ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 รองลงมาคือข้อที่ 1 มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักระรมขึ้นภายในวัด อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 รองลงมาคือข้อที่ 5 มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณร

เรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 3 มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักรธรรม และบาลีที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสอนพระภิกษุและสามเณร อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.55

พระสังฆาธิการ อาจจะไม่ค่อยมีผลต่อการศาสนศึกษามากนักแต่การศึกษาและตำแหน่งเป็นตัวบังคับให้พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามจะปฏิบัติตามในด้านการสนับสนุนให้ พระสงฆ์และสามเณรได้ศึกษาการศาสนศึกษาคือพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี หรือสามัญก็ตามหรือจะสนับสนุนในด้านทุนและอุปกรณ์ต่างๆ ก็ตาม สิ่งเหล่านี้ล้วนเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการที่จะต้องปฏิบัติตาม (พระครูสุธีกิตติวรญาณ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564.) พระสังฆาธิการที่มีอายุมากพรรษาอาจมากหรือน้อยความรู้หรือวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกทางธรรมก็ไม่มีหรือมีก็น้อยก็จะไม่ค่อยสนใจการศาสนศึกษาเท่าที่ควรส่วนพระสังฆาธิการที่อายุปานกลาง พรรษามากหรือน้อยก็ตามการศึกษาอาจจะสูงบ้าง ต่ำบ้างแต่ก็ยังเอาธุระด้านการศึกษาพอสมควรแต่ก็ต้องมีปัจจัยอื่นสนับสนุนด้วยเช่น ทุนในการดำเนินงานเป็นต้น จึงจะเกิดประสิทธิผลอย่างมีประสิทธิภาพ (พระมหาอิทธิวัฒน์ ภูทกรวิ, สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2564.) พระสังฆาธิการที่มีการศึกษาพอสมควรกับพระสังฆาธิการที่การศึกษาต่ำจะมีความเข้าใจและความคิดเห็นต่างกันในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการศาสนศึกษา ส่วนอายุและพรรษาก็มีส่วนในการช่วยงานด้านการศาสนศึกษาได้บ้าง เช่น การเคารพกันตามอายุและพรรษาจะเป็นการกระตุ้นให้พระภิกษุสามเณรบางรูปต้องเรียนต้องศึกษาเป็นต้น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564.)

การศึกษาของพระสังฆาธิการมีความสำคัญมากในการสั่งสอนพระภิกษุสามเณรในการปกครองเพราะเป็นตัวชี้วัดให้เกิดการยอมรับในตัวบุคคลเพราะ อายุ พรรษาและตำแหน่งของพระสังฆาธิการบางรูปไม่อาจบ่งบอกถึงความเป็นผู้บริหารหรือนักปกครองอันเป็นที่ยอมรับของพระสงฆ์และสามเณรหรือพุทธศาสนิกชนทั่วไปได้ ถ้าพระสังฆาธิการมีปัจจัยส่วนบุคคลที่ดีก็จะมีทัศนคติที่ดีตามไปด้วยซึ่งเป็นผลจากการศึกษาที่ดีขึ้นพระสังฆาธิการด้วยกันหรือพระภิกษุสามเณรก็จะถือเอาเป็นแบบอย่างในการปฏิบัติตนและให้ความสำคัญในด้านการศาสนศึกษาและเป็นแรงจูงใจผลักดันให้การศาสนศึกษาของคณะสงฆ์มีการพัฒนาไปในทิศทางที่ดีขึ้น

พญาน์ ปณฺ ติโต ชีเว

ตาราง 5 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนา วันอาทิตย์	3.68	1.00	มาก
2. มีการส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรไป เรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์	3.89	1.02	มาก
3. มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศล	3.78	1.00	มาก
4. มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์	3.60	1.01	มาก
5. มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบ ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและ เยาวชน	3.71	1.07	มาก
รวม	3.73	1.02	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ 1 มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและเยาวชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 2 มีการส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณรไปเรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมหรือมหาวิทยาลัยสงฆ์ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 รองลงมาคือข้อที่ 3 มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศล อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.78 รองลงมาคือข้อที่ 5 มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและเยาวชน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 รองลงมาคือข้อที่ 1 มีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 4 มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60

พระสังฆาธิการแม้จะมีอายุ พรรษา ตำแหน่ง หรือความรู้มากน้อยเพียงใดก็ตามก็ยังเห็นความสำคัญในการบริหารด้านการศึกษาสงเคราะห์นี้น้อยมาก ส่วนมากจะเป็นพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางการปกครองระดับเจ้าคณะตำบลขึ้นไปการศึกษาสงเคราะห์ส่วนมากพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสจะไม่มีความรู้และ ระเบียบปฏิบัติอันเป็นงานรองจากงานหลักในงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน อาจจะประกอบกับปัจจัย ด้านทุนมีน้อยจึงไม่เกิดการส่งเสริมการศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง (พระครูปริยัติมณีมานุกูล, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564.) การศึกษาและตำแหน่งของพระสังฆาธิการก็มีส่วนสำคัญในการสนับสนุน การศึกษาสงเคราะห์ เช่น มีอายุมาก พรรชามาก มีคนศรัทธามากก็สามารถระดมทุนจากผู้บิณฑบาต ศรัทธามาช่วยสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์ หรือมีอายุ พรรชาน้อย แต่มีการศึกษามีความรู้จะไปช่วยส่งเสริมในเรื่องวิชาความรู้ก็ได้ (พระปลัดนัฐพงษ์ ขนดีสมปยุโณ, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2564.)

พระสังฆาธิการเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ให้การสนับสนุนการศึกษาสงเคราะห์อยู่เสมอมีการวางแผนในการทำงานมีรูปแบบการดำเนินงาน ทั้งนี้ต้องมีความรู้คู่ความสามารถถ้าไม่มีความสามารถก็ต้องมีทีมงาน มีบุคลากรในการช่วยงานพระศาสนา เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้มีการปฏิบัติด้านศึกษาสงเคราะห์อยู่ตลอดเวลายังต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอที่จะลงภาคปฏิบัติและต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาอยู่เสมอ นอกจากนี้ควรมีกำหนดแผนหรือนโยบายการพัฒนาพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในอนาคตโดยพระสังฆาธิการต้องเริ่มจากตนเองก่อนที่จะพัฒนาคนอื่น (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564.)

ตาราง 6 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการเผยแผ่

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการจัดโครงการธรรมสัง្កจร	3.67	0.93	มาก
2. มีการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทศศาสนา	3.84	1.03	มาก
3. มีการจัดรายการธรรมะประจำวัดบนสือ ออนไลน์	3.69	1.07	มาก
4. มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม	3.60	0.74	มาก
5. มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา	3.61	0.82	มาก
รวม	3.68	0.91	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการเผยแผ่ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ 1 มีการจัดโครงการธรรมสัง្កจร จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 2 มีการจัดตั้งสถานีวิทยุพระพุทศศาสนา อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 รองลงมาคือข้อที่ 3 มีการจัดรายการธรรมะประจำวัดบนสือออนไลน์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 รองลงมาคือข้อที่ 1 มีการจัดโครงการธรรมสัง្កจร อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.67 รองลงมาคือข้อที่ 5 มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 4 มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.60

ความรู้ที่เกิดจากศึกษาคือตัวชี้วัดกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานต้องมีความสามารถในการปฏิบัติงานได้บางที่พระสังฆาธิการที่มีอายุมาก มีความรู้มากแต่ไม่สามารถปฏิบัติงานได้และไม่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้พระสังฆาธิการรุ่นหลังหรือพระภิกษุสามเณร การบริหารงานด้านการเผยแผ่ก็ถือว่าเป็นอีกจุดอ่อนหนึ่งๆ (พระปลัดนัฐพงษ์ ขนติสมปญโญ, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2564.) งานด้านการเผยแผ่ อายุ พรรษา ก็มีความจำเป็นเช่นกันเพราะบางครั้ง ถึงแม้พระสังฆาธิการจะมีความรู้มีการศึกษาสูงแต่มีอายุน้อย พรรษา

น้อย ก็อาจจะไม่ได้รับโอกาสในการเผยแพร่ผลงานที่ปกครองตนเอง (พระมหาอิวัฒน์ ภทฺทกรวิ, สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2564.)

พระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษาน้อย มีการศึกษาที่สูง จะมีความเข้าใจในการเผยแผ่ได้เร็วและเกิดประสิทธิผลในด้านการยอมรับ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษามาก แต่ไม่มีความรู้ ไม่มีประสบการณ์ก็จะอยู่แบบอาศัยศรัทธาเก่าอย่างเดียวไม่สามารถที่จะเพิ่มศรัทธาเข้ามาอีกทั้งยังไม่มีความรู้ในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปบอกสอนผู้อื่นได้ ฉะนั้นพระสังฆาธิการ จะมีอายุ พรรษามากก็ตาม น้อยก็ตามควรมีการศึกษาเป็นที่ยอมรับและการประพฤติปฏิบัติอันเป็นที่ตั้งความเลื่อมใสศรัทธาถึงแม้พระสังฆาธิการจะมีการศึกษาแต่มีตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์ที่ไม่มีสูงหรือเป็นแค่เจ้าอาวาสก็จะถูกบดบังจากเจ้าคณะตำบลที่เป็นผู้บังคับบัญชาที่สูงขึ้นมาอีกทำให้ไม่ได้รับโอกาสในการบริหารงานด้านเผยแผ่ เช่นการแสดงธรรมในงานศพ หรือในงานอื่นๆ ที่สำคัญ ซึ่งส่วนมากโอกาสก็จะตกอยู่กับพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งเหนือตน (พระครูสุธีกิตติวรญาณ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564.)

ตาราง 7 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลการผล ดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการก่อสร้างและดูแลถาวรวัตถุภายในวัด และที่ธรณีสงฆ์	3.52	1.06	มาก
2. มีการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุ ภายในวัด	3.72	0.79	มาก
3. มีการดูแลเสนาสนะภายในวัด	3.57	1.07	มาก
4. มีการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็น หมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบ	3.89	1.02	มาก
5. มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่ พัสตุ ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน	3.76	1.01	มาก
รวม	3.69	0.99	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่า ข้อที่ 1 มีการก่อสร้างและดูแลถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ จนถึงข้อที่ 5 มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่ พัสตุ ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 4 มีการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็นหมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.89 รองลงมาคือข้อที่ 5 มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่ พัสตุ ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.76 รองลงมาคือข้อที่ 2 มีการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ถาวรวัตถุภายในวัด อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.72 รองลงมาคือข้อที่ 3 มีการดูแลเสนาสนะภายในวัด อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.57 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 1 มีการก่อสร้างและดูแลถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.52

งานด้านสาธารณูปการ คืองานการก่อสร้างการพัฒนาวัดเป็นงานที่อาศัยความเชี่ยวชาญความสามารถและศรัทธาของพุทธศาสนิกชน ดังนั้นพระสังฆาธิการที่จะบริหารงานด้าน

สาธารณูปการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดินนอกจากจะมีปัจจัยส่วนบุคคลพอสมควรแล้วยังจะต้องมีบารมีเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปด้วยการวางแผนในการพัฒนาวัดเป็นสิ่งสำคัญการที่พระสังฆาธิการจะวางแผนได้จะต้องผ่านการเรียนรู้มีประสบการณ์ในการบริหารพอสมควรจึงจะพัฒนาวัดให้เป็นที่ยอมรับเหมาะแก่การเข้าไปทำบุญประพาศปฏิบัติธรรม (พระครูสุธีกิตติวรญาณ, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564.)

งานสาธารณูปการคือการพัฒนาวัดนั้นเป็นสิ่งที่พระสังฆาธิการจะต้องบริหารอยู่แล้วขึ้นอยู่กับความสามารถเหตุปัจจัยและจิตสำนึกของพระสังฆาธิการเองในการบริหารด้านสาธารณูปการให้มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดี (พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564.)

การสร้างสาธารณูปการขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของเจ้าอาวาส ซึ่งวัตถุประสงค์จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างของวัด ดังนั้น ควรจัดแบ่งสาธารณูปการให้ชัดเจน ส่งเสริมพระสังฆาธิการที่มีความรู้เรื่องสาธารณูปการแล้วมาถ่ายทอดวิชาความรู้ในการก่อสร้างต่างๆ ในการอบรมให้พระสังฆาธิการใหม่หรือพระสังฆาธิการที่มีความสนใจได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับสาธารณูปการที่ถูกต้องและเหมาะสมในการเรียนรู้เรื่องศิลปกรรม ประติมากรรมสถาปัตยกรรม จิตรกรรม หรือศิลปะต่างๆ ที่เกี่ยวกับการก่อสร้างวัดเพื่อให้พระสังฆาธิการได้มีโอกาสในการศึกษาและควรมีการให้ความสำคัญกับการจัดทำแผนแม่บทในการพัฒนาวัดโดยเจ้าอาวาสต้องรู้จักวิธีการบริหารงานสาธารณูปการ หากพระสังฆาธิการไม่มีความรู้ในเรื่องการก่อสร้างก็ให้ปรึกษาทางหน่วยงานราชการที่มีความรู้ในด้านนั้น (พระปลัดนัฐพงษ์ ขนดิสมลฺโย, สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2564.)

ตาราง 8 แสดงค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานและการแปลผล การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น	$\bar{X}$	S.D.	แปลผล
1. มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการสร้าง สาธารณะประโยชน์	4.11	0.93	มาก
2. มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การ สัญจรไปมา	3.88	1.02	มาก
3. มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน	3.81	1.05	มาก
4. มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ธรรมชาติเช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น	3.84	1.04	มาก
5. มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็ก ถูกทอดทิ้ง เป็นต้น	3.75	1.03	มาก
รวม	3.87	1.01	มาก

(n = 265)

จากตาราง พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์ สาธารณูปการ โดยภาพรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณารายละเอียดแต่ละข้อ พบว่าข้อที่ 1 มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการสร้างสาธารณะประโยชน์ จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและ เด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น อยู่ในระดับมากทุกข้อ โดยข้อที่อยู่ในระดับค่าเฉลี่ยสูงที่สุดคือข้อที่ 1 มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการสร้างสาธารณะประโยชน์ อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.11 รองลงมาคือข้อที่ 2 มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่การสัญจรไปมา อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.88 รองลงมาคือข้อที่ 4 มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัยธรรมชาติเช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.84 รองลงมาคือข้อที่ 3 มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน อยู่ใน

ระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.81 และน้อยที่สุดคือข้อที่ 5 มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา และ เด็กถูกทอดทิ้งเป็นต้น อยู่ในระดับ มาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.75

การสงเคราะห์อันเป็นสาธารณะนี้ พระสังฆาธิการหรือแม่พระสงฆ์ที่ไม่เป็นพระสังฆาธิการก็ควรที่จะปฏิบัติช่วยเหลือเกื้อกูลชาวบ้านประชาชนทั่วไปเพราะเป็นหน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะต้องอนุเคราะห์สงฆ์ชาวโลกทั้งด้านให้ความรู้เรื่องพระธรรมคำสอนและการสงเคราะห์เกื้อกูลด้วยวัตถุสิ่งของตามสมควรที่จะกระทำได้ยังมีตำแหน่งทางการปกครองแล้วยังสมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง การปฏิบัติงานด้านนี้ของพระสังฆาธิการจะกระทำโดยเพื่อให้เกิดประโยชน์หรือผล ย้อนกลับมาเท่านั้นไม่ใช่ทำด้วยจิตสำนึกหรือหน้าที่โดยตรง ส่วนมากพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งสูงและมีคนนับถือศรัทธามากรวมทั้งมีปัจจัยสนับสนุนด้านวัตถุมากพอสมควรจะมีโอกาสในการสงเคราะห์ประชาชนชาวบ้านได้อยู่เป็นประจำงานการสงเคราะห์นี้ยังไม่มีรูปแบบการปฏิบัติงานที่เด่นชัดเป็นรูปธรรมมากนัก

พระสังฆาธิการจะต้องมีความรู้ความสามารถเสียก่อน คือ จะต้องอบรมการเป็นผู้ช่วยเหลือสังคมหรือการเป็นนักสังคมสงเคราะห์ควรมีการร่างหลักสูตรเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์เพื่อให้พระสังฆาธิการมีการบริหารจัดการที่ดีเกี่ยวกับสาธารณสงเคราะห์และควรมีการไปศึกษาดูงาน การดำเนินการบริหารกิจการคณะสงฆ์ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ในวัดที่มีความโดดเด่นทางด้านการช่วยเหลือสังคมรวมถึงองค์กรภาครัฐและเอกชน (พระครูอรุณสารเมธี, สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564.) ความเข้มแข็งของบ้านวัดและราชการหรือโรงเรียนก็เกิดจากการถ้อยทีถ้อยอาศัยกัน วัดช่วยบ้าน ช่วยโรงเรียน บ้านและโรงเรียนก็ช่วยวัด พระสังฆาธิการจะมีอายุ พรรษา การศึกษามากน้อยเพียงใด หากแต่เมื่อมาอยู่ในตำแหน่งพระสังฆาธิการระดับใดก็ตามสมควรเป็นอย่างยิ่งที่จะบริหารงานด้านสาธารณสงเคราะห์ไม่ให้บกพร่องเพราะเป็นการแสดงถึงความสามัคคี (พระครูปริยัติ มัชฌิมานุกูล, สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564.)

ด้านการช่วยเหลือชาวบ้านเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการอยู่แล้วแม้พระภิกษุสงฆ์ก็ต้องทำแต่ก็ควรกระทำโดยให้อยู่ในพระธรรมวินัย กฎระเบียบ ข้อบังคับ แต่พระสังฆาธิการรูปใดจะมีความสามารถจะกระทำได้แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละรูป (พระมหาอธิวัฒน์ ภัทรทวี, สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2564.)

3. ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน

ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ ของพระสงฆ์และสามเณรการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน ได้แก่ (1) ด้านการปกครอง (2) ด้านการศาสนศึกษา (3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ (4) ด้านการเผยแผ่ (5) ด้านการสาธารณูปการ (6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ดังปรากฏตามตารางต่อไปนี้

ตาราง 9 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการปกครอง

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. พระสงฆ์และสามเณรมาจากที่ต่างๆ มีพื้นฐานและประสบการณ์แตกต่างกันตลอดทั้งมีจำนวนมากทำให้เกิดความขัดแย้งทางความคิดขึ้นได้แต่ยังขาดผู้ตัดสินหรือปกครองที่คอยชี้แนะแก้ไขและให้แนวทางรองลงมาจากเจ้าอาวาสที่มีภารกิจมาก	10	1. ต้องมีชี้แจงกฎระเบียบและกติกาต่างๆ ของวัดให้พระสงฆ์ที่เข้ามาใหม่ได้เข้าใจและปลุกจิตสำนึกในความสามัคคีทั้งผู้บังคับบัญชาและผู้อยู่ใต้บังคับบัญชา 2. ควรมีผู้ตรวจการที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าอาวาสและควรมีการปลุกจิตสำนึกให้เป็นผู้มีความรับผิดชอบ 3. ควรมีพระผู้ใหญ่คอยดูแล เอาใจใส่และบอกประโยชน์และความสำคัญในการทำวัตรสวดมนต์เจริญภาวนา	10
2. พระผู้ปกครองไม่สนใจในงานที่ได้รับมอบหมาย			
3. พระสงฆ์ไม่ค่อยสนใจและให้ความร่วมมือในการทำวัตรสวดมนต์เจริญภาวนา			

ด้านการปกครอง พระสังฆาธิการในอำเภอเมืองขอนแก่นส่วนมากมีอายุอยู่ในระดับกลางคนค่อนข้างอายุเยอะมีพรรษาเป็นพระเถระและมหาเถระทั้งนั้นแต่วุฒิการศึกษาของพระสังฆาธิการโดยรวมทั้งด้านปริยัติและทางสามัญค่อนข้างต่ำการบริหารกิจการคณะสงฆ์จึงยังไม่เข้มแข็ง

มากพอเท่าที่ควรเมื่อเข้ามารับตำแหน่งทางการปกครองคณะสงฆ์เป็นพระสังฆาธิการเพราะการสนับสนุนของชาวบ้านจึงทำให้ระบบการปกครองไม่เสถียรเท่าที่ควร

ควรจัดให้มีการอบรมด้านพระธรรมวินัยและกฎหมายที่จำเป็นสำหรับพระสงฆ์สามเณร แก่พระสังฆาธิการทุกระดับรวมถึงหัวหน้าที่พักสงฆ์ รักษาการเจ้าอาวาส โดยเชิญพระสังฆาธิการที่มีความรู้ความสามารถในด้านการปกครองมาช่วยในการอบรมเพื่อก่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ในด้านการปกครอง

ตาราง 10 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศาสนศึกษา

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. พระสงฆ์ สามเณรไม่สนใจในการศึกษาเท่าที่ควรหรือเต็มกำลังสติปัญญาความสามารถของตนเอง 2. ขาดบุคลากรเข้ามาบวชเป็นพระสงฆ์และสามเณรเพื่อศาสนทายาทในอนาคตจึงทำให้ปริมาณของนักเรียนน้อยลง 3. พระสงฆ์ สามเณรส่วนใหญ่มีภาระช่วยงานต่างๆ ของวัดจึงไม่มีเวลาดูหนังสืออย่างเต็มที่และเต็มความสามารถ	8	1. ควรมีการอบรมในทุกอาทิตย์เพื่อบอกประโยชน์และคุณค่าของการศึกษาแก่พระสงฆ์ สามเณร ภายในวัด และควรมีมาตรการในการดูแลพระสงฆ์ สามเณรผู้เป็นนักเรียน 2. ควรมีนโยบายในการสรรหานักเรียนที่จะเข้ามาบวชศึกษาเล่าเรียนให้มีทั้งคุณภาพและปริมาณ และควรเน้นสร้างบุคลากรและรักษาบุคลากรทางการศึกษาเอาไว้ 3. ควรมีการประชาสัมพันธ์อย่างแพร่หลายเพื่อจะให้พระสงฆ์ สามเณรที่จะมาศึกษาได้รับรู้	8

ด้านการศาสนศึกษา พระสังฆาธิการที่มีอายุมาก พระราชมามากหรือน้อยความรู้หรือวุฒิการศึกษาทั้งทางโลกทางธรรมก็ไม่มีหรือมีก็น้อยก็จะไม่ค่อยสนใจการศาสนศึกษาเท่าที่ควรส่วนพระสังฆาธิการที่อายุปานกลาง พระราชมามากหรือน้อยก็ตาม การศึกษาอาจจะสูงบ้าง ต่ำบ้างแต่ก็ยังเอาธุระด้านการศึกษาพอสมควรแต่ก็ต้องมีปัจจัยอื่นสนับสนุนด้วยเช่น ทุนในการดำเนินงาน เป็นต้น

ควรให้พระสังฆาธิการที่มีวุฒิการศึกษาทางธรรมที่ต่ำกว่านักธรรมชั้นเอกให้เรียนและสอบให้จบนักธรรมชั้นเอกและวุฒิการศึกษาสามัญควรอยู่ในระดับปริญญาตรีขึ้นไปหรือรูปใดใคร่จะศึกษาพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและการศึกษาสามัญที่สูงขึ้นก็ควรสนับสนุนและให้แต่ละตำบลจัดให้มีการเรียนการสอนพระปริยัติธรรมแผนกธรรมโดยมอบหมายให้เจ้าคณะตำบลของแต่ละตำบลเป็นผู้กำกับดูแลและให้พระสังฆาธิการระดับวัดเป็นกรรมการและช่วยในการเรียนการสอนรวมทั้งให้ความอุปถัมภ์ในด้านต่างๆ

ตาราง 11 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. กองทุนในการให้ทุนการศึกษามีน้อย ไม่เพียงพอแก่นักเรียนที่จะเข้ารับทุน 2. การมอบทุนยังไม่ต่อเนื่อง อย่างน้อยควรส่งให้จบปริญญาตรี 3. ยังไม่มีการติดตามผลการศึกษาของเด็กที่ได้รับทุนการศึกษาไป	5	1. ควรจัดหาทุนในการช่วยเหลือให้เป็นระบบและมีผู้ดูแลอย่างชัดเจนและเข้มแข็ง เพื่อการประสานงานที่ดีระหว่างวัดกับโรงเรียน 2. ทางวัดควรมีการประสานงานกับหน่วยราชการเพื่อหาแนวทางในการช่วยเหลือเด็กและเยาวชนที่เดือนร้อน 3. ควรแต่งตั้งให้มีเจ้าหน้าที่ในการบริหารงานที่ชัดเจนและเป็นรูปธรรม	5

ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสังฆาธิการแม้จะมีอายุ พรรษา ตำแหน่ง หรือความรู้มากน้อยเพียงใดก็ตามก็ยังเห็นความสำคัญในการบริหารด้านการศึกษาสงเคราะห์นี้น้อยมากส่วนมากจะเป็นพระสังฆาธิการที่มีตำแหน่งทางการปกครองระดับเจ้าคณะตำบลขึ้นไปการศึกษาสงเคราะห์ส่วนมากพระสังฆาธิการในระดับเจ้าอาวาสจะไม่มีความรู้และระเบียบปฏิบัติอันเป็นงานรองจากงานหลักในงานคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้าน อาจจะประกอบกับปัจจัย ด้านทุนมีน้อยจึงไม่เกิดการสงเคราะห์การศึกษาอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ควรให้พระสังฆาธิการจัดตั้งกองทุน เพื่อมอบทุนและเพื่อทุนการศึกษาเพื่อมอบให้แก่เด็กและเยาวชนที่มีความประพฤติเรียบร้อยดีงามและเพื่อเป็นการสร้างศรัทธาและเป็นการช่วยเหลือ

นักเรียนที่ผู้ปกครองมีฐานะยากจนและเมื่อวัดมีกิจกรรมก็ควรเชิญหรือขอความร่วมมือจากทางโรงเรียนให้มาช่วยงานและเมื่อโรงเรียนมีกิจกรรมต่างๆ ที่ไม่ขัดกับพระธรรมวินัยพระสังฆาธิการก็ควรเข้าไปช่วยเหลือดูแลอยู่เป็นประจำ เพื่อเป็นการสร้างความสามัคคีเกื้อกูลกันระหว่างวัดและโรงเรียน

ตาราง 12 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการเผยแผ่

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. พระสงฆ์ สามเณรที่มีความสามารถที่เป็นเปรียญธรรมในชั้นประโยคสูงๆ ไม่มีโอกาสในการเผยแผ่เท่าที่ควร 2. ไม่มีเอกสารในการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาอย่างเพียงพอและทั่วถึงต่อพระสงฆ์ สามเณรที่มีความต้องการ 3. การประสานงานกับหน่วยงานทั้งในวัดและนอกวัดยังได้ไม่ดีเท่าที่ควร	8	1. ควรมีการส่งเสริมพระสงฆ์ สามเณรที่มีความสามารถที่เป็นเปรียญธรรมในชั้นประโยคสูงๆ ได้มีโอกาสในการเผยแผ่พระธรรมให้มากกว่านี้ 2. ควรมีเอกสารในการเผยแผ่พระพุทธรูปศาสนาอย่างเพียงพอและทั่วถึงต่อพระสงฆ์ สามเณรที่มีความต้องการ 3. ควรมีการประสานงานกับหน่วยงานอื่นๆ เพื่อร่วมกันดำเนินกิจกรรมต่างๆ ของวัด	8

ด้านการเผยแผ่ ส่วนพระสังฆาธิการที่มีอายุ พรรษามาก แต่ไม่มีความรู้ไม่มีประสบการณ์ก็จะอยู่แบบอาศัยศรัทธาเก่าอย่างเดียวไม่สามารถที่จะเพิ่มศรัทธาเข้ามาอีกทั้งยังไม่มีความรู้ในหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาไปบอกสอนผู้อื่นได้

ควรส่งเสริมหรือจัดให้มีการอบรมพระธรรมกถึก พระนักเผยแผ่ พระวิปัสสนาจารย์ ในสำนักหรือในหน่วยงานที่ทางคณะสงฆ์ยอมรับและจัดตั้งขึ้นเพื่อพัฒนาด้านการเผยแผ่ให้มีประสิทธิภาพมากขึ้น

ตาราง 13 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณูปการ

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. อุปกรณ์ต่างๆ ขาดผู้ดูแลและซ่อมแซมให้มีสภาพที่ใช้การได้นานและประหยัด 2. การทำความสะอาดภายในอาคารสถานที่ยังไม่ดีพอ 3. ยังไม่มีเจ้าหน้าที่ในการดูแลที่พักออาศัยของพระสงฆ์ สามเณรภายในวัดให้เป็นระเบียบและสะอาดประจำเขตต่างๆ	7	1. ควรมีผู้ดูแลและซ่อมแซมอุปกรณ์ต่างๆ ให้มีสภาพที่ใช้การได้นานและประหยัด 2. ต้องมีการเก็บรักษาอย่างดีและเรียบร้อย 3. ควรมีเจ้าหน้าที่ในการดูแลที่พักออาศัยของพระสงฆ์ สามเณรภายในวัดให้เป็นระเบียบและสะอาดประจำเขตต่างๆ	7

ด้านการสาธารณูปการ การสร้างสาธารณูปการขึ้นอยู่กับวิสัยทัศน์ของเจ้าอาวาส ซึ่งวัตถุประสงค์จะขึ้นอยู่กับโครงสร้างของวัด ดังนั้น ควรจัดแบ่งสาธารณูปการให้ชัดเจน ส่งเสริมพระสังฆาธิการที่มีความรู้เรื่องสาธารณูปการแล้วมาถ่ายทอดวิชาความรู้ในการก่อสร้างต่างๆ ในการอบรมให้พระสังฆาธิการใหม่ หรือพระสังฆาธิการที่มีความสนใจได้รับรู้เรื่องเกี่ยวกับสาธารณูปการที่ถูกต้องและเหมาะสม

ควรจัดให้มีการอบรมและสนับสนุนส่งเสริมให้พระสังฆาธิการ ได้เรียนรู้หรืออบรมเกี่ยวกับการจัดทำบัญชีรายรับรายจ่ายของวัดให้ถูกต้องและงานการก่อสร้างอาคาร เสนาสนะและถาวรวัตถุจากหน่วยงานและพระสังฆาธิการระดับจังหวัดขึ้นไปหรือสำนักงานพระพุทธศาสนาจังหวัดและหน่วยงานต่างๆ ที่มีส่วนเกี่ยวข้องเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดและผิดในข้อ กฎหมายและมีทิศทางเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันในการถือปฏิบัติ

พณฺณ ปณฺ ทิโต ชีโว

ตาราง 14 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์
ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ปัญหา/อุปสรรค	ความถี่	ข้อเสนอแนะ	ความถี่
1. หน่วยงานที่ได้รับการช่วยเหลือ จากวัดยังมีจำนวนน้อยอยู่ 2. ยังไม่มีการจัดมีหน่วยงานเข้าไป ทำความเข้าใจในอาชีพต่างๆ เพื่อให้สามารถพึ่งตนเองได้	4	1. ควรขยายการช่วยเหลือ หน่วยงานต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น 2. จัดให้มีหน่วยงานเข้าไปทำความเข้าใจ ในอาชีพต่างๆ เพื่อให้สามารถ พึ่งตนเองได้	4

ด้านการสาธารณสงเคราะห์ การสงเคราะห์อันเป็นสาธารณะนี้ พระสังฆาธิการหรือแม้
พระสงฆ์ที่ไม่เป็นพระสังฆาธิการก็ควรที่จะปฏิบัติช่วยเหลือเกื้อกูลชาวบ้านประชาชนทั่วไปเพราะเป็น
หน้าที่ของพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่จะต้องอนุเคราะห์สงฆ์ชาวโลกทั้งด้านให้ความรู้เรื่องพระธรรม
คำสอนและการสงเคราะห์เกื้อกูลด้วยวัตถุสิ่งของตามสมควรที่จะกระทำได้อย่างมีตำแหน่งทางการ
ปกครองแล้วยังสมควรกระทำเป็นอย่างยิ่ง

ควรสนับสนุนให้มีการจัดตั้งกองทุนรวมคณะสงฆ์ทั้งอำเภอโดยมีพระสังฆาธิการเป็นผู้นำ
ในการจัดตั้งกองทุนดังกล่าวเพื่อที่จะได้นำกองทุนไปใช้ในการช่วยเหลือในด้านสาธารณสงเคราะห์
ต่างๆ ตามสมควรแก่กาล

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การวิจัยเรื่อง “การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น” เป็นการศึกษาวิจัยแบบผสมวิธี (Mixed Methods) โดยใช้ระเบียบวิธีการเชิงปริมาณ (Quantitative Research) โดยใช้ แบบสอบถามและใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้ แบบสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth interview)

1. สรุปผลการวิจัย
2. อภิปรายผลการวิจัย
3. ข้อเสนอแนะ

1. สรุปผลการวิจัย

1.1 คุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็น พระสงฆ์ จำนวน 147 รูป คิดเป็นร้อยละ 54.9 มีอายุตั้งแต่ 15-20 ปี จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.3 มีพรรษา ในประเภทอื่นๆ (ยังไม่มีพรรษา) จำนวน 115 รูป คิดเป็นร้อยละ 43.3 มีวุฒิการศึกษาสามัญระดับมัธยมศึกษา จำนวน 124 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.3 มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลีระดับเปรียญตรี ประโยค 1, 2-3 จำนวน 125 รูป คิดเป็นร้อยละ 46.6 มีวุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม ระดับนักธรรมชั้นเอก จำนวน 168 รูป คิดเป็นร้อยละ 62.7

1.2 การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับ มาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 เมื่อพิจารณาในรายด้าน โดยเรียงลำดับค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย พบว่า ด้านการสาธารณสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 ด้านการศึกษาสงเคราะห์ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 ด้านการสาธารณูปการและด้านการปกครอง อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69

ด้านการเผยแผ่ อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 ด้านการศาสนศึกษา อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61

1) ด้านการปกครอง พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรในการปกครองให้สงบเรียบร้อย จนถึงข้อที่ 5 มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่พุทธศาสนิกชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

2) ด้านการศาสนศึกษา พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลีและนักธรรมขึ้นภายในวัด จนถึงข้อที่ 5 มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณรเรียนมหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด อยู่ในระดับมากทุกข้อ

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 วัดมีการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้พระพุทธศาสนาวินาศิตย จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและเยาวชน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

4) ด้านการเผยแผ่ พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการจัดโครงการธรรมสัญจร จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา อยู่ในระดับมากทุกข้อ

5) ด้านการสาธารณูปการ พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อคำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการก่อสร้างและดูแลการวัดภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ จนถึงข้อที่ 5 มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่ พัสตุ ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พบว่า พระสงฆ์และสามเณรมีความคิดเห็นต่อการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อ

คำถาม พบว่า ข้อที่ 1 มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการสร้างสาธารณะประโยชน์ จนถึงข้อที่ 5 มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและเด็กถูกทอดทิ้งเป็นต้น อยู่ในระดับมากทุกข้อ

1.3 ปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารจัดการคณะสงฆ์ในอำเภอเมืองขอนแก่น ผลการวิเคราะห์คำถามปลายเปิดจากแบบสอบถาม พระสงฆ์และสามเณร ได้เสนอปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะดังนี้

ประเพณีปฏิบัติให้ตามพระธรรมวินัยจนเกิดความเรียบร้อย ทั้งจัดให้มีการศึกษาเล่าเรียนพระปริยัติธรรมควบคู่สามัญอย่างเพียงพอมีระบบจัดการศึกษาเพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลสถาบันการศึกษาหรือจัดสถานศึกษาภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นได้อย่างเป็นระบบมีประสิทธิภาพ รวมทั้งการเผยแผ่ธรรมทางวิทยุชุมชนอย่างต่อเนื่อง มีการบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติของวัดอย่างสม่ำเสมอ กล่าวโดยภาพรวมการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองขอนแก่นอยู่ในระดับมากนั้นแสดงถึงการวางแผนและวางนโยบายในการบริหารจัดการได้เป็นอย่างดีที่สำคัญพระสังฆาธิการได้ให้ความช่วยเหลือแก่คนในชุมชนและการพัฒนาสังคมก่อให้เกิดความสัมพันธ์อันดีระหว่างวัดและชุมชน

ดังนั้น พระสงฆ์และสามเณรที่ตอบแบบสอบถามต้องการให้พระสังฆาธิการส่งเสริมสนับสนุนด้านการศึกษาทั้งด้านทุนทรัพย์เพื่อเป็นขวัญกำลังใจให้ศึกษาในระดับสูงขึ้นโดยเฉพาะส่งเสริมทุนการศึกษาต่อในระดับปริญญา การสาธารณสงเคราะห์ ส่วนการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและเข้มงวดกวดขันการเข้ามาบวชของพระใหม่เพื่อป้องกันการละเมิดศีลของพุทธศาสนานอกจากนั้นแล้วพระสังฆาธิการควรปรับปรุงและพัฒนาเทคนิคการสอนเพื่อให้ประชาชนได้เข้าใจง่ายขึ้นและนำไปสู่การปฏิบัติในชีวิตประจำวันได้อย่างแท้จริง ซึ่งสิ่งเหล่านี้จะทำให้เกิดความศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั้งที่เจริญศรัทธาแล้วและไม่ยังไม่เจริญศรัทธาให้ศรัทธายิ่งขึ้นไป

2. อภิปรายผลการวิจัย

จากการศึกษาการดำเนินการการบริหารจัดการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 สามารถอภิปรายได้ว่า พระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นมีการจัดการบริหารที่ดี เช่น การวางแผน การประสานงานการกำหนดนโยบายการควบคุมการและประเมินผลงาน เป็นต้น นับได้ว่าการบริหารมีประสิทธิภาพคือถึงความความสำเร็จ ความสมบูรณ์ สิ่งเหล่านี้เกิดขึ้นมาได้จากการทำงานร่วมกันของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมือง

ขอนแก่นที่ร่วมกันทำวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้นั้นให้สำเร็จด้วยดีมีประสิทธิผลสูง ได้มาตรฐาน รวดเร็ว ด้วยอาศัยเหตุปัจจัยหลายประการ เช่น ประสพการณ์ การฝึกอบรม ความรู้ ความสามารถ และความสามัคคี เป็นต้น ซึ่งสอดคล้องกับผลวิจัยของ พระเกษมศักดิ์ อาสนะทอง (2553) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ อำเภอชุมแสง จังหวัดนครสวรรค์” ผลวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ตามหลักการปฏิบัติหน้าที่ของพระสังฆาธิการในอำเภอชุมแสงอยู่ในระดับมากทุกด้าน ซึ่งแสดงให้เห็นถึงความเจริญก้าวหน้าที่เป็นไปในทิศทางเดียวกับพุทธจักรและอาณาจักร เป็นส่วนหนึ่งของการพัฒนาสังคม ตลอดถึงการพัฒนาศาสนา การศึกษาและอื่นๆ ที่เกี่ยวเนื่องกับคณะสงฆ์ โดยใช้หลักหน้าที่ของพระสังฆาธิการ 6 ด้าน คือ การปกครอง การศาสนศึกษา การศึกษาสงเคราะห์ การเผยแผ่พระพุทธศาสนา การสาธารณูปการ และการสาธารณสงเคราะห์ และยังสอดคล้องกับแนวคิดของ กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ (2540) ที่ได้กล่าวถึงความสำคัญของพระสังฆาธิการว่าพระพุทธศาสนาเป็นศาสนาประจำชาติจะเจริญรุ่งเรืองถาวรสืบไปก็ด้วยจะต้องอาศัย พระสังฆาธิการเป็นสำคัญ เนื่องด้วยพระสังฆาธิการเป็นผู้ใกล้ชิดกับประชาชนโดยเฉพาะพระสังฆาธิการระดับเจ้าอาวาส ซึ่งเป็นที่เคารพและเลื่อมใสศรัทธาของประชาชนตามพระราชบัญญัติคณะสงฆ์เจ้าอาวาสจึงมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารและจัดการวัดให้เป็นไปได้ด้วยดี

1) ด้านการปกครอง ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 สามารถอธิบายได้ว่า คณะสงฆ์ได้ให้ความสำคัญต่อการปกครองและการบริหารวัดเป็นอย่างยิ่งซึ่งเน้นให้พระสงฆ์ สามเณรให้ตระหนักถึงการอยู่ร่วมกันตามหลักพระธรรมและพระวินัยที่พระสงฆ์และสามเณรทุกรูปจะต้องปฏิบัติตามและพระสังฆาธิการและผู้ที่ได้รับมอบหมายจากเจ้าคณะอำเภอในการดูแลคณะสงฆ์ในแต่ละวัดให้ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยให้มีความคิดที่ก้าวหน้าเพราะพระสังฆาธิการเป็นผู้ที่ทำหน้าที่ในการปฏิบัติภารกิจเผยแผ่สืบสาน และถ่ายทอดพระธรรมคำสอนขององค์สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่ได้บัญญัติไว้ เพื่อให้ผู้ที่นับถือพระพุทธศาสนาได้นำพระธรรมคำสอนไปปฏิบัติในชีวิตประจำวันให้เกิดประโยชน์ต่อตนเองและสังคม สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ พระครูอรรถสารเมธี (สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564) เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่าพระสังฆาธิการจะต้องมีเป็นผู้มีวิสัยทัศน์กว้างไกล มีการกำหนดนโยบาย มีรูปแบบวิธีการทำงานที่แน่นอน ชัดเจน มีการทำงานเป็นไปในทิศทางเดียวกันมีการประสานงานกันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันเกิดความร่วมมือกันระหว่างองค์กร มีการกำหนดแผนในอนาคตเป็นระยะสั้น ระยะยาว เพื่อกำหนดทิศทางในการทำงานมีความรู้ ความสามารถในพระธรรมวินัยและวิชาการต่างๆ ที่เหมาะสม มีการอบรม การฝึกฝนในการพัฒนาเพื่อเสริมสร้างศักยภาพของพระสังฆาธิการ โดยจัดเป็นโครงการอบรมหรือหลักสูตรต่างๆ และจะต้องรู้จักที่จะพัฒนาคนพัฒนางานให้เหมาะสม

โดยการศึกษา แลกเปลี่ยน ดูงานนอกสถานที่บ้างและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูสังฆรักษ์ กฤษณ์ภูมิตถ์ สุมะโร (2553) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสใน เขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสบางรูปขาดวิสัยทัศน์ ขาด เป้าหมาย ในการบริหารจัดการวัดที่ชัดเจน การบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสบางส่วนไม่มีการ ประชุม ปรีกษา วางแผน และกำหนดวัตถุประสงค์การพัฒนาวัดอย่างเป็นรูปธรรมและเป็นการ บริหารจัดการวัดตามความเคยชินที่เคยปฏิบัติมาและยังขาดการประสานงานกันระหว่าง วัด บ้าน และชุมชนเพื่อทำกิจกรรมร่วมกัน

2) ด้านการศาสนศึกษา ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะ สงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มี ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.61 สามารถอธิบายได้ว่า เจ้าคณะพระสังฆาธิการ จัดให้มีการศึกษาเล่าเรียน พระปริยัติธรรมแก่พระสงฆ์ สามเณร ทั้งแผนกธรรม และแผนกบาลี รวมทั้งส่งเสริมให้พระสงฆ์ สามเณร ได้เรียนภายนอกสำนักเรียนด้วย และรวมทั้งส่งเสริมให้พระสงฆ์ สามเณรได้ศึกษาล่าเรียน วิชาที่เป็นประโยชน์แก่การประกาศพระพุทธศาสนาอีกด้วย สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ของ พระครู สุริยิตตวรญาณ (สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ ว่า ตำแหน่งที่ได้รับมาจะเป็นตัวบังคับให้พระสังฆาธิการต้องปฏิบัติตามจะปฏิบัติตามในด้านการ สนับสนุนให้ พระสงฆ์และสามเณรได้ศึกษาการศาสนศึกษาคือพระปริยัติธรรมแผนกธรรม บาลี หรือสามัญก็ตามหรือจะสนับสนุนในด้านทุน อุปกรณ์ต่างๆ ก็ตาม ทั้งนี้สิ่งเหล่านี้ถือเป็นหน้าที่ของ พระสังฆาธิการจะต้องปฏิบัติตามและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีวรกุล (2548) ได้ทำการวิจัยเรื่อง บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ ผลการวิจัยพบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในด้านศาสนศึกษายังคงมีปัญหาที่ ยังแก้ไขไม่คล่องอีกทั้งยังขาดแคลนบุคลากรทางการศึกษากล่าวคือครูผู้สอนปริยัติหรือแม้แต่ตัว นักเรียนเองก็มีน้อยมากจนทำให้เกิดปัญหาในการบริหาร

3) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระ สังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.73 สามารถอธิบายได้ว่า พระสังฆาธิการทุกระดับได้ให้การศึกษอบรมด้านคุณธรรมและ จริยธรรมที่จะอำนวยประโยชน์แก่กุลแก่เด็กและเยาวชนตลอดถึงการสงเคราะห์เด็กและเยาวชนให้ ได้รับการศึกษาเล่าเรียนและการสนับสนุนด้านทุนทรัพย์ปัจจัยและอุปกรณ์เครื่องอำนวยความสะดวก ในการศึกษาเล่าเรียน โดยไม่ขัดต่อพระธรรมวินัยและกฎหมายบ้านเมือง เพื่อสร้างเยาวชนให้เป็นรูป ดีของสังคมและประเทศชาติการศึกษาที่มุ่งเน้นด้านปลูกฝังคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน ให้มีความรู้ความเข้าใจในหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและการจัดการศึกษาในการเตรียมความ พร้อมแก่เด็กปฐมวัยได้แก่ศูนย์ศึกษาพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์ ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์ในวัด

โรงเรียนเอกชนการกุศลของวัดตลอดจนการมอบทุนการศึกษาแก่เด็กนักเรียนนักศึกษา สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์ (สัมภาษณ์ 10 มีนาคม 2564) รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า พระสังฆาธิการจะต้องเป็นผู้ที่มีวิสัยทัศน์ให้การสนับสนุนการศึกษา สงเคราะห์อยู่เสมอมีการวางแผนในการทำงานมีรูปแบบการดำเนินงาน ทั้งนี้ต้องมีความรู้คู่ความสามารถถ้าไม่มีความสามารถก็ต้องมีทีมงาน มีบุคลากรในการช่วยงานพระศาสนา เจ้าคณะภาค เจ้าคณะจังหวัดต่างๆ ที่จะกระตุ้นให้มีการปฏิบัติด้านศึกษาสงเคราะห์อยู่ตลอดเวลายังต้องมีการฝึกอบรมอยู่เสมอที่จะลงภาคปฏิบัติและต้องรายงานให้ผู้บังคับบัญชาอยู่เสมอ นอกจากนี้ควรมีกำหนดแผนหรือนโยบายการพัฒนาพระสังฆาธิการด้านการศึกษาสงเคราะห์ในอนาคตโดยพระสังฆาธิการต้องเริ่มจากตนเองก่อนที่จะพัฒนานคนอื่นและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระมหาธุดิ รุ่งชัย วิฑูร (2557) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ผลการวิจัยพบว่า การพัฒนาพระสังฆาธิการในด้านการศึกษาสงเคราะห์ยังคงมีการบริหารจัดการทางด้านการศึกษาโดยมุ่งเน้นการสงเคราะห์ประชาชนในด้านการศึกษาซึ่งยังคงให้ประชาชนได้รับการศึกษาทางพระธรรมวินัยควบคู่ไปกับการปฏิบัตินอกจากนี้ก็ยังมุ่งเน้นให้มีการศึกษาวิชาการทางโลกควบคู่กันไปด้วย

4) ด้านการเผยแผ่ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.68 สามารถอธิบายได้ว่าการจัดให้มีการฟังพระธรรมเทศนาทั้งในวันธรรมสวนะและวันสำคัญของทางวัดทั่วไปแก่พระสงฆ์ สามเณรและทั้งอุบาสกและอุบาสิกาสาธุชนทั่วไป มีการบรรยายหรือปาฐกถาธรรม การจัดศาสนพิธีต่างๆ เพื่อรักษาพิธีและวัฒนธรรมทางพระพุทธศาสนาและการให้ธรรมะหรือการสนทนาธรรมแก่ประชาชนในชุมชนและสังคม รวมทั้งการจัดพิมพ์หนังสือธรรมและวารสารที่เป็นการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สำหรับพระสงฆ์ สามเณร ผู้ที่สนใจได้ศึกษาค้นคว้าหาความรู้เพิ่มเติมเพื่อความเจริญและเพื่อความสันติสุขทั้งชีวิตของตนเองและของผู้อื่นเพื่อส่งเสริมให้พุทธศาสนิกชนได้มีโอกาสเข้ามาศึกษาสัมมาปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าและได้มีโอกาสบำเพ็ญกุศลเพิ่มคุณค่าให้แก่ชีวิตและพระภิกษุสงฆ์ สามเณรเสมือนเป็นตัวแทนของพระพุทธองค์ในการประกาศพระศาสนาเพื่อประโยชน์แก่อกุล เพื่อความสุขแก่ประชาชนโดยส่วนรวมตลอดถึงเปิดโอกาสสาธุชนได้บำเพ็ญกุศลในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ พระปลัดนัฐพงษ์ ขนติสมปญโญ (สัมภาษณ์ 12 มีนาคม 2564) เลขาธิการเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า ความรู้อันเกิดจากศึกษาคือตัวชีวิตกิจการคณะสงฆ์ด้านการเผยแผ่ เพราะเป็นเรื่องที่ต้องใช้ทั้งความรู้ความสามารถในการปฏิบัติงานต้องมีความสามารถในการปฏิบัติงานได้บางที่พระสังฆาธิการที่มีอายุมาก มีความรู้มากแต่ไม่สามารถปฏิบัติงานได้และไม่ถ่ายทอดวิชาความรู้ให้พระสังฆาธิการรุ่นหลังหรือพระภิกษุสามเณร การบริหารงานด้านการเผยแผ่ก็ถือว่าเป็นอีก

จุดอ่อนและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ คุณ โทจันทร์ และเทพพร มังธานี (2546) ได้ทำการวิจัยเรื่อง รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนาธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา วัดมหาพุทธาราม อำเภอเมือง จังหวัดศรีสะเกษ ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการจะต้องยึดหลักภาวนา 4 ได้แก่พระสังฆาธิการจะต้องมีกายภาวนา คือจะต้องรู้เทคนิควิธีการพัฒนาทางด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ที่จะสามารถทำให้วัดเป็นศูนย์ในการเผยแผ่ ทำให้ประชาชนได้รับความรู้และเข้าใจในหลักธรรมคำสั่งสอนทั้งนี้พระสังฆาธิการจะต้องมีสัปปาภาวนาหมั่นตรวจตราดูแลใส่ใจในงานของตนเสมอ

5) ด้านการสาธารณูปการ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.69 สามารถอธิบายได้ว่า การก่อสร้างและบูรณปฏิสังขรณ์ศาสนสมบัติไว้ในวัดด้วยการรักษา ซ่อมแซม ปรับปรุง ตกแต่งศาสนวัตถุและศาสนสถานที่มีอยู่เดิมให้มั่นคงถาวรและก่อสร้างเพิ่มเติมให้เพียงพอ ประหยัดและคุ้มค่าแก่การปฏิบัติศาสนกิจของพระสงฆ์ สามเณร และอุบาสก อุบาสิกา เพื่อเป็นการสืบต่อและดำรงไว้ซึ่งพระพุทธศาสนาให้มั่นคงและวัฒนาถาวร โดยยึดหลักให้ได้รับประโยชน์สูงสุดและให้ประหยัดที่สุดไปพร้อมกับการวางแผนปรับปรุงภูมิทัศน์และด้านอาคารสถานที่เพื่อให้มีความเหมาะสมในการศึกษาปฏิบัติและเป็นที่พักผ่อนของสาธุชนที่ต้องการมาหาความสงบภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์สอดคล้องกับผลสัมภาษณ์ของ พระครูปริยัติมัชฌิมานุกูล (สัมภาษณ์ 11 มีนาคม 2564) เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า พระสังฆาธิการที่จะบริหารงานด้านสาธารณูปการให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลที่ดีนั้นจะต้องมีบาร์มีเป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนทั่วไปด้วยการวางแผนในการพัฒนาวัดเป็นสิ่งสำคัญการที่พระสังฆาธิการจะวางแผนได้จะต้องผ่านการเรียนรู้มีประสบการณ์ในการบริหารพอสมควรและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ (2561) ได้ทำการวิจัยเรื่องรูปแบบการดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี ผลการวิจัยพบว่า พระสังฆาธิการที่ได้ดำเนินโครงการนี้เป็นการทำงานร่วมกันทั้งธรรมยุตและมหานิกายทุกระดับชั้นตั้งแต่เจ้าอาวาส เจ้าคณะตำบลเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะจังหวัด โดยฝ่ายปฏิบัติการงานต่างๆ อยู่ที่เลขานุการของเจ้าคณะพระสังฆาธิการที่ทำงานร่วมกัน ซึ่งโครงการดังกล่าวนี้ได้มีการจัดทำร่วมกันระหว่าง พระสงฆ์ เยาวชน ประชาชนทั่วไป ผู้นำชุมชน และส่วนงานราชการ

6) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ ผลการวิจัย พบว่า การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยรวมอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 3.87 สามารถอธิบายได้ว่า พระสังฆาธิการมีการดำเนินกิจการสาธารณประโยชน์เพื่อช่วยเหลือเกื้อกูลแก่ประชาชนในชุมชนและสังคมทั้งในที่ใกล้และที่ไกลโดยการ

จัดกิจกรรมอันเป็นสาธารณสมบัติหรือสาธารณกุศล เช่นการให้ความรู้ในการดำเนินชีวิตที่ถูกต้องตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและให้ดำรงชีวิตแบบพอเพียง ประหยัดและมัธยัสถ์ ตลอดจนการมอบอุปกรณ์ที่จำเป็นต่อการปฏิบัติหน้าที่ของหน่วยงานต่างๆ เป็นต้น เพื่อเป็นการอนุเคราะห์สังคม โดยส่วนรวม โดยเฉพาะการช่วยเหลือสังคมในด้านธรรมะเพื่อปลูกฝังคุณธรรมให้เกิด ให้มี และให้เจริญภายในจิตใจของประชาชนตลอดถึงการช่วยเหลือด้านวัตถุที่อำนวยความสะดวกแก่การปฏิบัติงานให้มีประสิทธิภาพมากที่สุดหรือในเวลาที่ประชาชนเดือนร้อน สอดคล้องกับผลสัมฤทธิ์ของ พระมหาอิทธิวัฒน์ ภทฺทกรวิ (สัมภาษณ์ 13 มีนาคม 2564) เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น ได้ให้สัมภาษณ์ว่า การช่วยเหลือชาวบ้านเป็นหน้าที่ของพระสังฆาธิการอยู่แล้วแม้พระภิกษุสงฆ์ก็ต้องทำแต่ก็ควรกระทำโดยให้อยู่ในพระธรรมวินัย กฎระเบียบ ข้อบังคับ แต่ถ้าพระสังฆาธิการรูปใดจะมีความสามารถจะกระทำได้แค่ไหนก็ขึ้นอยู่กับดุลยพินิจของแต่ละรูปและสอดคล้องกับผลการวิจัยของ มนัส ภาควงมณี และคณะ (2540) ได้ทำการวิจัยเรื่อง ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน ผลการวิจัยพบว่า เจ้าอาวาสทุกรูป มีกระบวนการ “แบบธรรมาธิปไตย” กล่าวคือ เป็นการบริหารที่ทุกคนมีส่วนร่วมรับฟังความคิดเห็นในลักษณะการปรึกษาหารือโดยมุ่งประโยชน์ส่วนรวมเป็นที่ตั้งและปัจจัยที่มีผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชนแบ่งเป็น 2 ปัจจัย

3. ข้อเสนอแนะของผู้วิจัย

ผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ผู้วิจัยพบประเด็นข้อเสนอแนะ ดังนี้

3.1 ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

- 1) ควรกำหนดนโยบายให้มีการจัดทำโครงการอบรมพระสังฆาธิการเพื่อเพิ่มศักยภาพของพระสังฆาธิการในการบริการกิจการคณะสงฆ์
- 2) ควรกำหนดนโยบายให้พระสังฆาธิการดำเนินการจัดตั้งสำนักศาสนศึกษาภายในเขตปกครองคณะสงฆ์ตำบล
- 3) ควรกำหนดนโยบายให้พระสังฆาธิการจัดทำโครงสร้างการบริหารกิจการคณะสงฆ์

3.2 ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

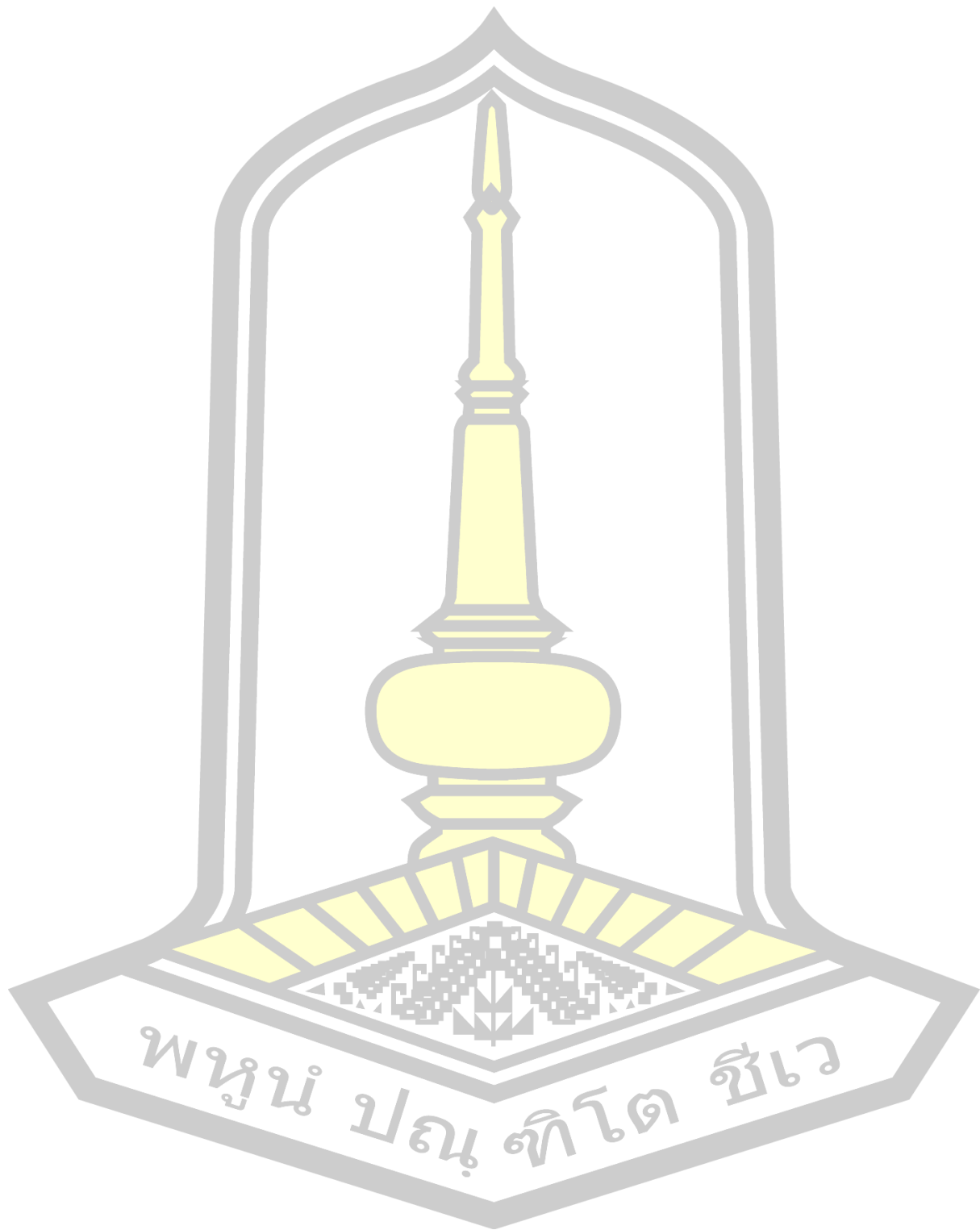
- 1) ควรนำผลของการศึกษานี้ไปเป็นข้อมูลในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้มีประสิทธิผลและประสิทธิภาพในการบริหารงานมากยิ่งขึ้น
- 2) ควรนำปัญหาที่ได้จากการศึกษานี้มาปรับปรุงแก้ไขในส่วนที่ยังมีปัญหายอยู่โดยให้ทุกวัดภายในเขตการปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น ควรมีส่วนร่วมในการแก้ไขปัญห
- 3) ควรมีการปรับปรุงกลยุทธ์และบูรณาการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในอำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น เพื่อให้เข้ากับยุคสมัยที่เปลี่ยนไปตามกาลเวลา แต่ก็ยังให้ยึดพระธรรมวินัยเป็นหลักในการบริหารที่สำคัญอยู่

3.3 ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

- 1) ควรศึกษาการบริหารวัดหรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ในการให้ความร่วมมือระหว่างวัดกับชุมชน
- 2) ควรมีการศึกษาจากกลุ่มพระภิกษุ สามเณรหรือกลุ่มตัวอย่างของวัดหรือของคณะสงฆ์ตลอดถึงประชาชนที่มีจำนวนมากกว่านี้และควรมีการสัมภาษณ์เพิ่มเติมด้วย
- 3) ควรทำเป็นวิจัยเชิงคุณภาพในการบริหารวัดหรือการบริหารกิจการคณะสงฆ์ต่อไป

พหุ ประเด็น วิจัย

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- กรมการศาสนา. (2539). *คู่มือการจัดการศึกษาสงฆ์*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนา. (2542). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยพระราชบัญญัติ กฎ ระเบียบ และคำสั่งมหาเถรสมาคม*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- กรมการศาสนาและกระทรวงศึกษาธิการ. (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการศาสนา*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- คุณ โทจันทร์ และเทพพร มั่งธานี. (2546). *รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดมหาพุทธารามอำเภอเมืองศรีสะเกษจังหวัดศรีสะเกษ* (รายงานการวิจัย). สำนักงานเลขาธิการการศึกษาแห่งชาติ.
- จอมพงศ์ มงคลวนิช. (2554). *การบริหารองค์การและบุคลากรทางการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท เอ็นวายฟิล์ม จำกัด.
- จักรกริช หมอบประกอบ. (2547). *ความคิดเห็นเกี่ยวกับปัจจัยที่มีผลต่อการปฏิบัติงานของข้าราชการทหารในศูนย์อุตสาหกรรมป้องกันประเทศและพลังงานทหาร (ปัญหาพิเศษ)*. มหาวิทยาลัยบูรพา.
- จันทร์ธานี สงวนนาม. (2553). *ทฤษฎีและแนวปฏิบัติในการบริหารสถานศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: บริษัท บิ๊ก พอยท์ จำกัด.
- ฉันทนา กล่อมจิต. (2546). *รูปแบบการจัดการศึกษาและเผยแผ่ศาสนธรรมของวัดในพระพุทธศาสนา: กรณีศึกษาวัดป่าบ้านค้ออำเภอเมืองอุดรธานีจังหวัดอุดรธานี* (รายงานการวิจัย). สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ.
- ธงชัย สันติวงษ์. (2543). *กลยุทธ์และนโยบายธุรกิจ*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- นิตย์ สัมมาพันธ์. (2529). *การบริหารเชิงพุทธ*. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โอ. เอส. พริ้นติ้งเฮาส์.
- บุญศรี พานะจิตต์. (2545). *ความสำเร็จในการปฏิบัติภารกิจของวัด*. กรุงเทพมหานคร: พริกหวานกราฟฟิก.
- พนัส หัสนาคินทร์. (2524). *หลักการบริหารโรงเรียน*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.
- พระเกษมศักดิ์ อาสนะทอง. (2553). *บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์อำเภอชุมแสงจังหวัดนครสวรรค์* (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปริยัติมัชฌิมานุกูล. (2564). *สัมภาษณ์*. เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดกลางเมืองเก่า.

- พระครูปลัดสุวัฒนเมธาคุณ. (2561). รูปแบบการดำเนินการโครงการสร้างความปรองดองสมานฉันท์ โดยใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนา “หมู่บ้านรักษาศีล 5” ของพระสังฆาธิการในจังหวัดสุราษฎร์ธานี (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูปลัดอาทิตย์ อดตเวที. (2546). การศึกษาแนวคิดและวิธีการปกครองคณะสงฆ์ของพระเทพโสภณ (ประยูรธมมจิตโต) ศึกษาเฉพาะกรณีพระสังฆาธิการในเขตปกครอง ภาค 2 (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูพิศาลธีรธรรม. (2553). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตธนบุรี กรุงเทพมหานคร (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูศรีวิสุทธิวัฒน์. (2564). สัมภาษณ์. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดธาตุ พระอารามหลวง.
- พระครูสังฆรักษ์กฤษณ์กตมณ สุเมโธ. (2553). ประสิทธิภาพการบริหารจัดการวัดของเจ้าอาวาสในเขตอำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสังฆรักษ์พศวีร์ ธีรปัญญา. (2550). บทบาทของพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์: ศึกษากรณีพระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระครูสุธีกิตติวรญาณ. (2564). สัมภาษณ์. รองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดหนองแขว พระอารามหลวง.
- พระครูโสภณปริยัติสุธี. (2555). พุทธศาสนาเชิงรุกด้านการสาธารณสงเคราะห์. สืบค้นจาก <https://www.gotoknow.org/posts/475386>, เข้าถึงเมื่อ 28 ตุลาคม 2562.
- พระครูอรุณสารเมธี. (2564). สัมภาษณ์. เจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดอุทุมมาราม.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2540). การปกครองคณะสงฆ์และการพระศาสนา. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระเทพโสภณ (ประยูร ธมมจิตโต). (2539). พระพุทธศาสนาในยุคโลกาภิวัตน์. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มูลนิธิพุทธธรรม.
- พระชนดล นาคพิพัฒน์. (2551). การบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดบุรีรัมย์ (วิทยานิพนธ์). มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช). (2551). พจนานุกรมเพื่อการศึกษาอธิบายศัพท์และแปลความหมายคำวัด. กรุงเทพมหานคร: ธรรมสภาและสถาบันบันลือธรรม.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมมจิตโต). (2549). พุทธวิธีในการบริหาร. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปริยัติโสภณ (วรวิทย์ คงคปญโญ). (2550). การพัฒนาพระสังฆาธิการ ภาค 2 ภาคปฏิบัติ การ. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

- พระธรรมวรนายก (โอภาส นิรุติเมธี). (2546). *ธรรมปริทัศน์*. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธวัชชัย ศรีสุข. (2553). *ประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์: กรณีศึกษาวัดในอำเภอหนองแขงจังหวัดสระบุรี (วิทยานิพนธ์)*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระปลัดเกียรติศักดิ์ สันทวีรกุล. (2548). *บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์จังหวัดกระบี่ (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.
- พระปลัดนัฐพงษ์ ขนติสมปญโญ. (2564). *สัมภาษณ์*. เลขานุการเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดธาตุ พระอารามหลวง.
- พระพิพิธธรรมสุนทร. (2543). *พุทธวิธการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานสหธรรมิก.
- พระมหากมล โปร่งใจ (ขนติธโร). (2550). *ประสิทธิภาพการบริหารงานคณะสงฆ์อำเภอป่าซางจังหวัดลำพูน (วิทยานิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- พระมหาธฤติ รุ่งชัยวิฑูร. (2557). *รูปแบบการพัฒนาพระสังฆาธิการเพื่อประสิทธิภาพการบริหารกิจการคณะสงฆ์ (ดุษฎีนิพนธ์)*. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระมหาอิทธิวัฒน์ ภัทรทกวี. (2564). *สัมภาษณ์*. เลขานุการรองเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. วัดศรีชมชื่น.
- พระเมธีธรรมาภรณ์ (ประยูร ธรรมจิตโต). (2541). *การปกครองคณะสงฆ์ไทย*. กรุงเทพมหานคร: บริษัท สหธรรมิก จำกัด.
- พระยุพธนา รมณียธมโม. (2547). *การศึกษาเชิงวิเคราะห์การจัดองค์กรคณะสงฆ์ในสมัยพุทธกาล (วิทยานิพนธ์)*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระราชญาณวิสิฐ (เสริมชัย ชยมงคลโล). (2548). *การบริหารวัด*. ราชบุรี: เพชรเกษมการพิมพ์.
- พระราชรัตนมุณี (ชัยวัฒน์ ปญญาสิริ). (2548). *การจัดสาธารณูปการและสาธารณะสงเคราะห์ของวัด*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.
- พิมลจรรย์ นามวัฒน์. (2544). *ความรู้ทั่วไปเกี่ยวกับการบริหารธุรกิจ*. พิมพ์ครั้งที่ 5. กรุงเทพมหานคร: เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล.
- ภารดี อนันต์นาวิ. (2551). *หลักการ แนวคิด ทฤษฎีทางการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช.
- ภาวิดา ธาราศรีสุทธิ. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- มนัส ภาคภูมิ และคณะ. (2540). *ปัจจัยที่ส่งผลต่อความสำเร็จของเจ้าอาวาสในการพัฒนาวัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน*. กรุงเทพมหานคร: กองแผนงาน กรมการศาสนา.
- มัลลิกา ต้นสอน. (2545). *การจัดการยุคใหม่*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: เอ็กสเปอร์เน็ท.

มานีไชย ชีรานวัฒน์ศิริ และคณะ. (2541). *ความพึงพอใจในการทำงานของบุคลากรในอุตสาหกรรมก่อสร้างไทย (รายงานการวิจัย)*. มหาวิทยาลัยมหิดล.

พระราชบัญญัติคณะสงฆ์ (ฉบับที่ 4) พ.ศ. 2561. (2561, 17 กรกฎาคม) *ราชกิจจานุเบกษา*. เล่ม 135. หน้า 50 ก.

ราชบัณฑิตยสถาน. (2555). *พจนานุกรมศัพท์ศึกษาศาสตร์*. กรุงเทพมหานคร: ราชบัณฑิตยสถาน.

วิโรจน์ สารรัตน์. (2555). *แนวคิด ทฤษฎี และประเด็นเพื่อการบริหารทางการศึกษา*. พิมพ์ครั้งที่ 8. กรุงเทพมหานคร: ทิพย์วิสุทธิ.

วีรพจน์ ลือประสิทธิ์สกุล. (2541). *TQM Living Handbook*. กรุงเทพมหานคร: ซีพีอาร์ แอนด์ ที่คิวเอ็มคอนซัลแทนต์.

วีรยา ภัทรอาชาชัย. (2539). *หลักการวิจัยเบื้องต้น*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: อินเตอร์เทคพริ้นติ้ง.

ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และคณะ. (2545). *การจัดการและการพัฒนา*. กรุงเทพมหานคร: พัฒนาศึกษา.

สมคิด บางโม. (2545). *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). (2540). *คู่มือพระสังฆาธิการว่าด้วยเรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา* ใน ทวี พลรัตน์ (บรรณาธิการ). กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์การศาสนา.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). (2559). สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์กับงานด้านศาสนศึกษา. สืบค้นจาก <https://dmc.tv/a21137>, เข้าถึงเมื่อ 29 ตุลาคม 2562.

สมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์ (ช่วง วรบุญโญ). (2550). *พุทธวิธีในการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมพงศ์ เกษมสิน. (2523). *การบริหาร*. พิมพ์ครั้งที่ 3. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์เกษมสุวรรณ.

สมยศ นาวิการ. (2544). *การบริหารเชิงกลยุทธ์*. กรุงเทพมหานคร: บรรณกิจ.

สมศักดิ์ คงเที่ยง. (2542). *หลักและทฤษฎีการบริหารการศึกษา*. กรุงเทพมหานคร: มิตรภาพการพิมพ์และสตูดิโอ.

สมาน รังสียกฤษฎ์. (2537). *การบริหาร*. กรุงเทพมหานคร: ไทยวัฒนาพานิช.

สัญญา สัญญาวิวัฒน์ และชาย สัญญาวิวัฒน์. (2550). *การบริหารจัดการแนวพุทธ*. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

สำนักงานการศึกษา เทศบาลนครขอนแก่น. (2563). ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับพื้นที่อำเภอเมือง จังหวัด

ขอนแก่น. สืบค้นจาก <https://www.kkict.net/~kkedu/>, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2563.

สำนักงานเจ้าคณะอำเภอเมืองขอนแก่น. (2563). ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับการปกครองคณะสงฆ์ อำเภอเมืองขอนแก่น. สืบค้นจาก <https://sanghatikan.com>, เข้าถึงเมื่อ 30 กรกฎาคม 2563.

สุพจน์ เจริญขำ. (2553). *การบริหารงานตามหลักธรรมาภิบาลขององค์การบริหารส่วน ตำบลปาง
มะค่าอำเภอกาญจนบุรี จังหวัดกำแพงเพชร (วิทยานิพนธ์)*. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

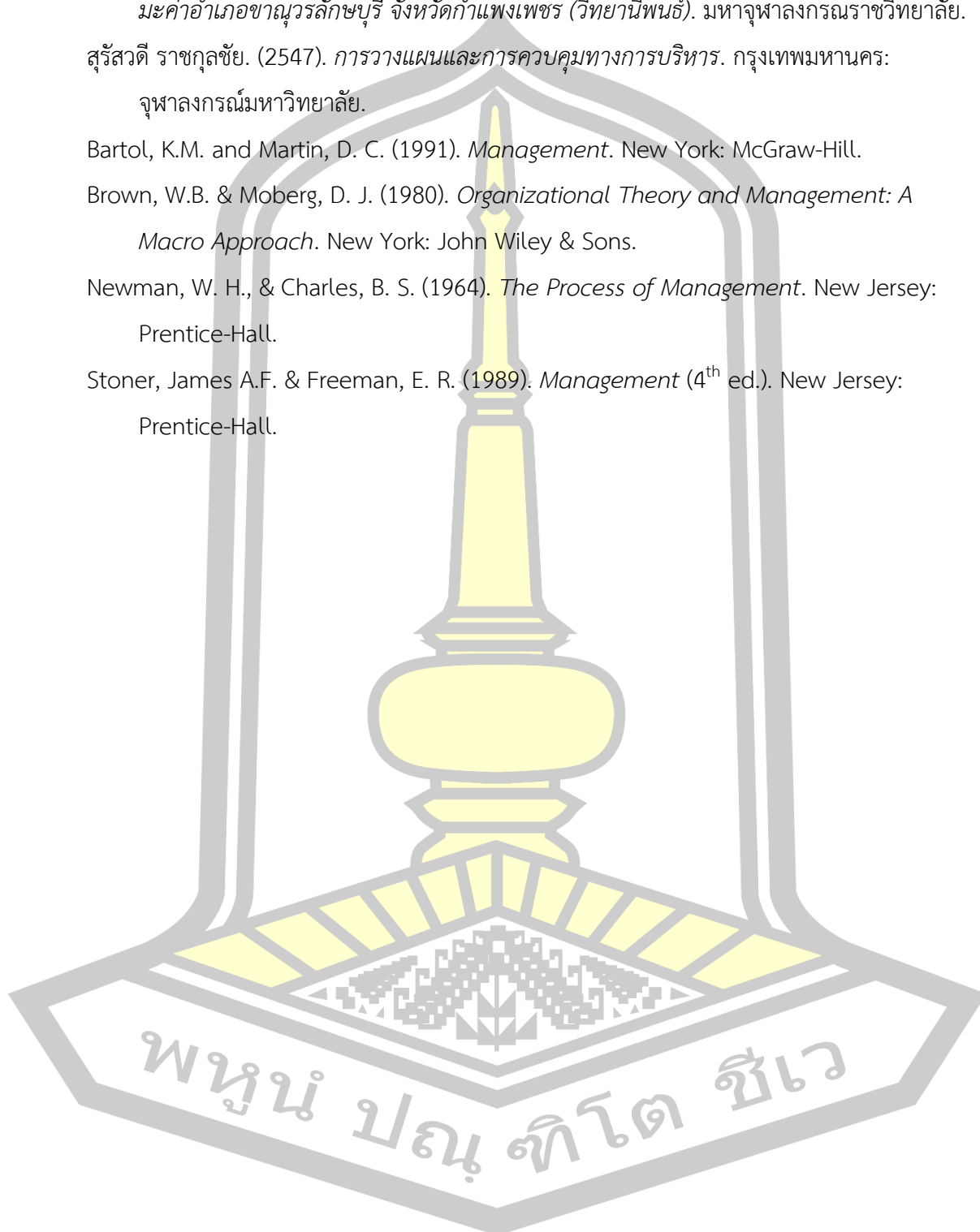
สุรัสวดี ราชกุลชัย. (2547). *การวางแผนและการควบคุมทางการบริหาร*. กรุงเทพมหานคร:
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

Bartol, K.M. and Martin, D. C. (1991). *Management*. New York: McGraw-Hill.

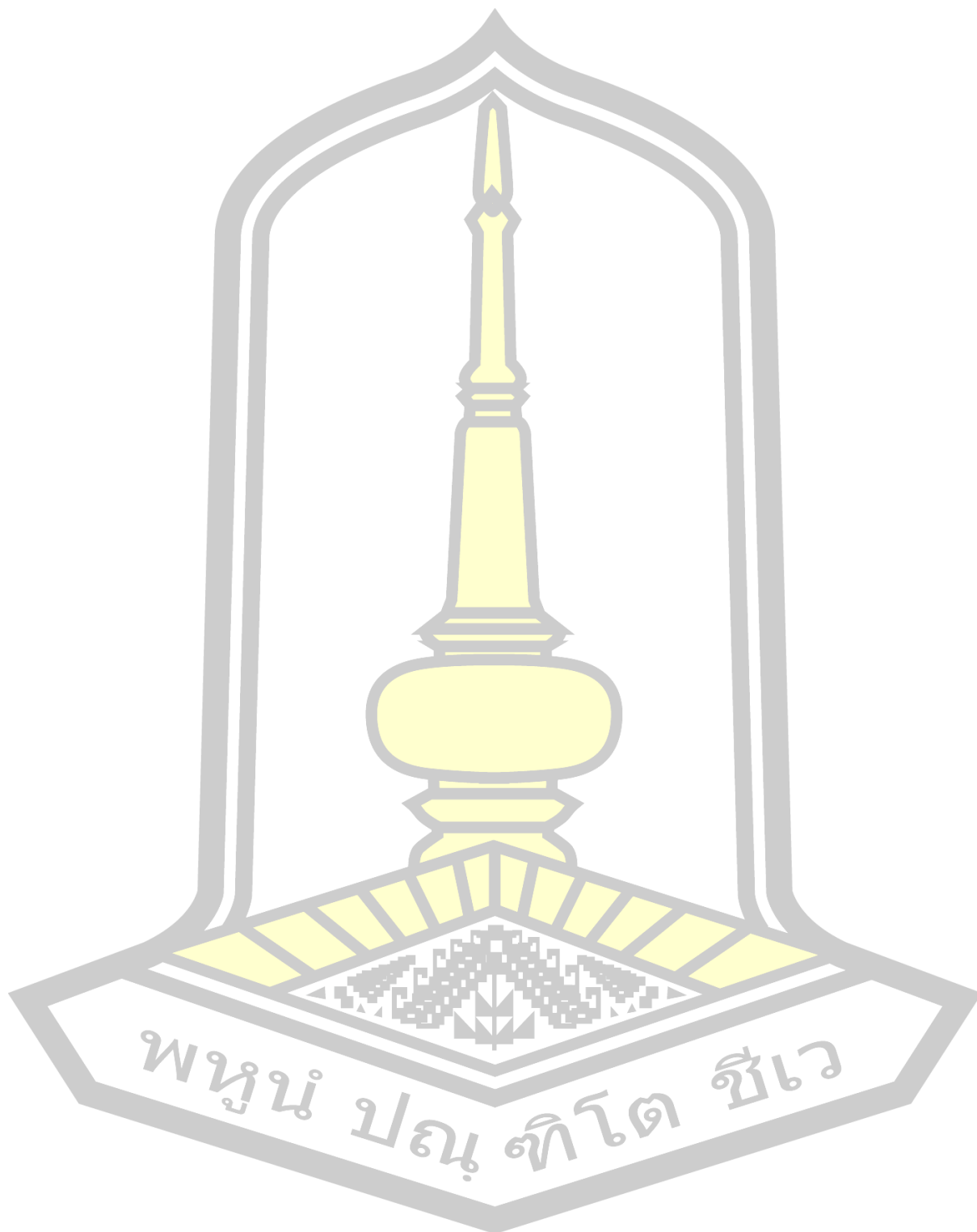
Brown, W.B. & Moberg, D. J. (1980). *Organizational Theory and Management: A
Macro Approach*. New York: John Wiley & Sons.

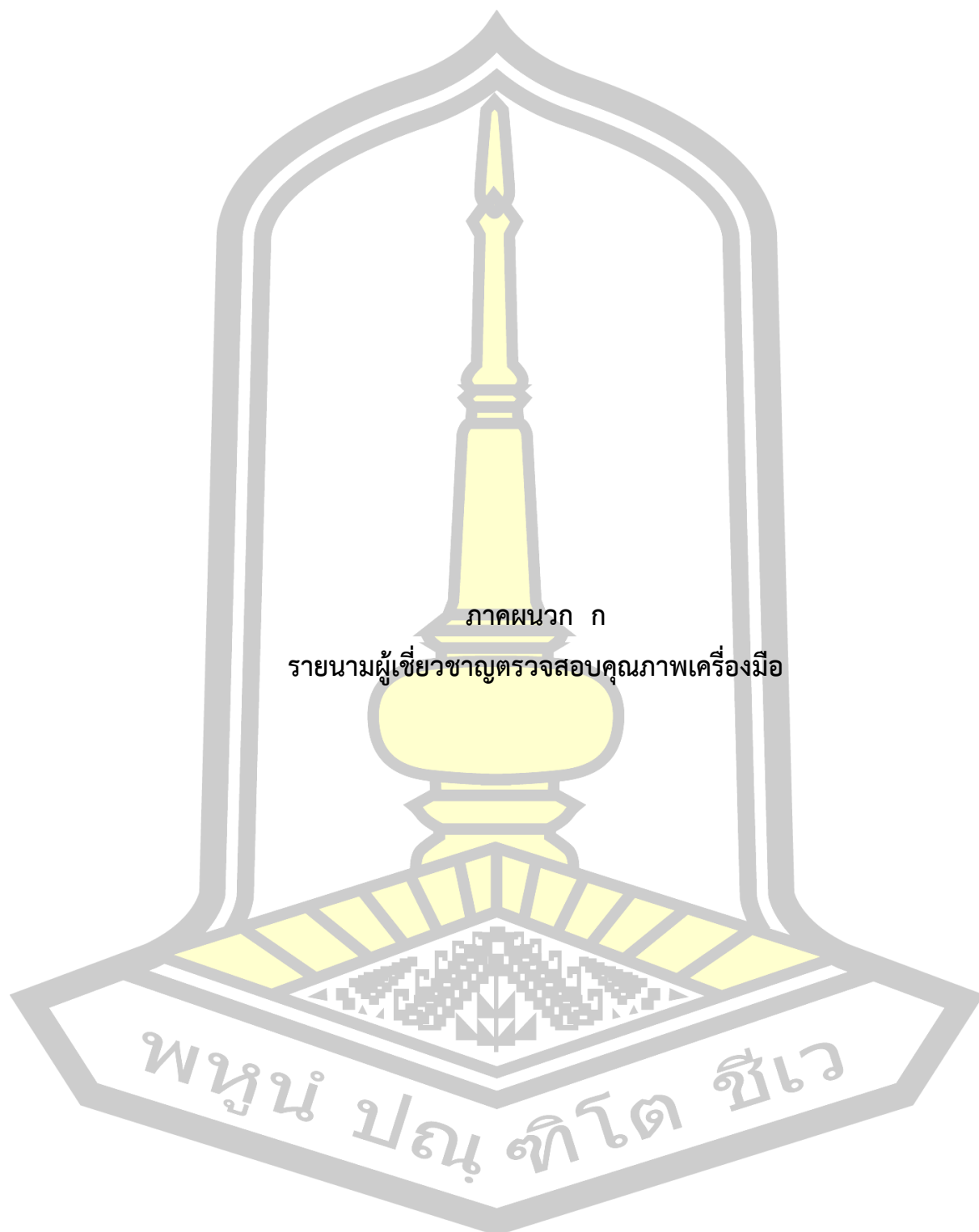
Newman, W. H., & Charles, B. S. (1964). *The Process of Management*. New Jersey:
Prentice-Hall.

Stoner, James A.F. & Freeman, E. R. (1989). *Management* (4th ed.). New Jersey:
Prentice-Hall.

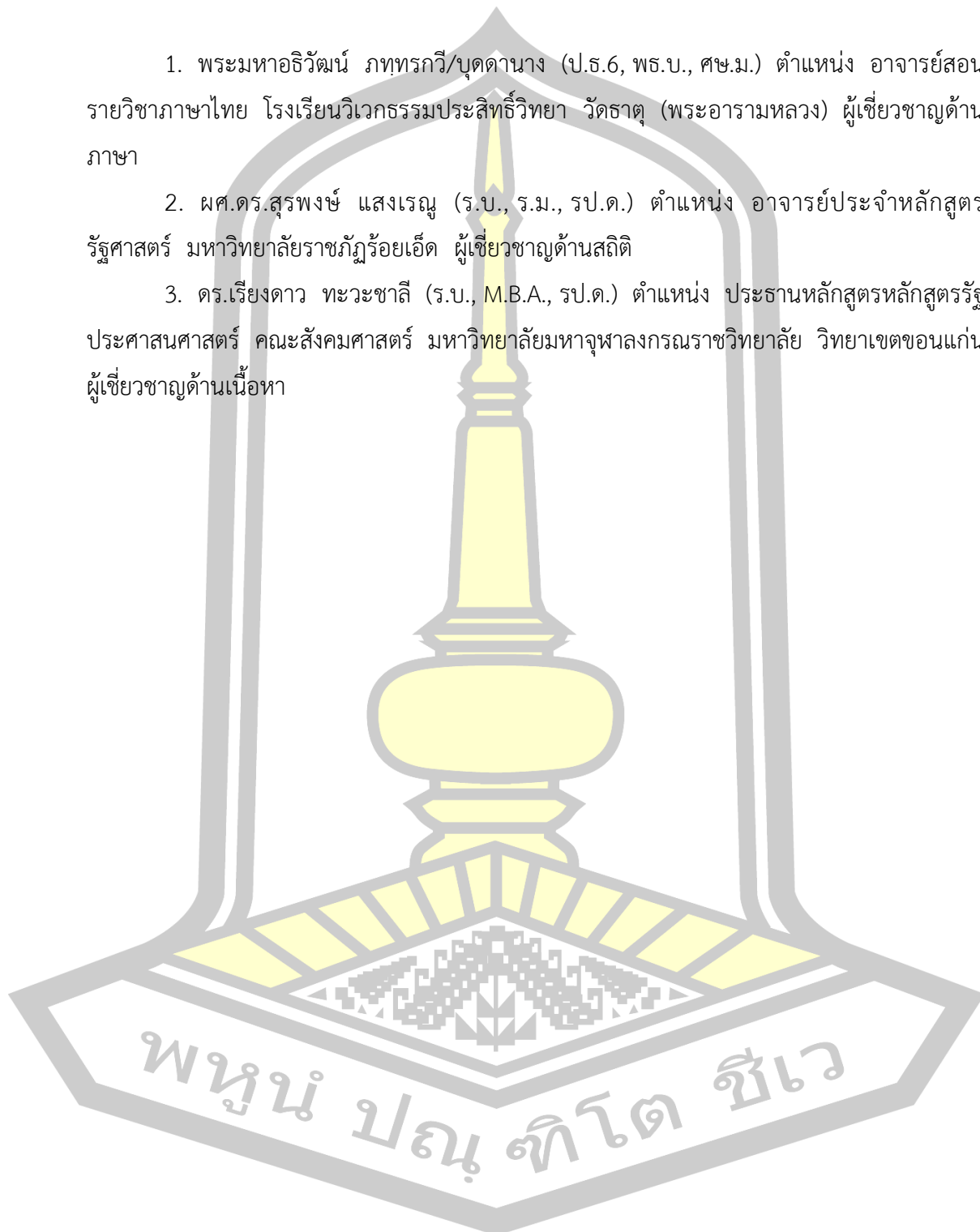
ภาคผนวก

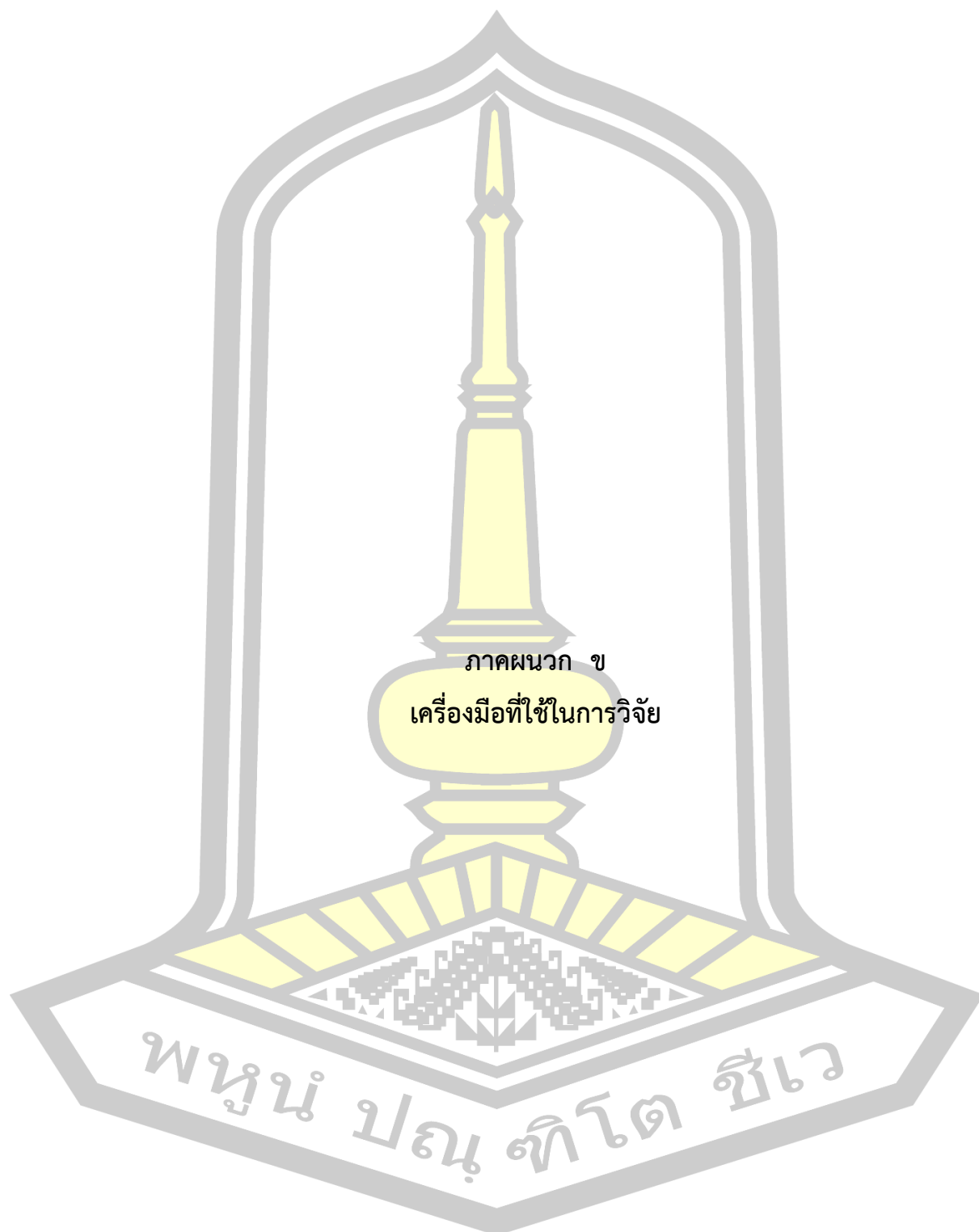

รายนามผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือ

1. พระมหาอิวัฒน์ ภัททกรวิ/บุตตานาง (ป.ธ.6, พธ.บ., ศษ.ม.) ตำแหน่ง อาจารย์สอน รายวิชาภาษาไทย โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา วัดธาตุ (พระอารามหลวง) ผู้เชี่ยวชาญด้าน ภาษา
2. ผศ.ดร.สุรพงษ์ แสงเรณู (ร.บ., ร.ม., รป.ด.) ตำแหน่ง อาจารย์ประจำหลักสูตร รัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏร้อยเอ็ด ผู้เชี่ยวชาญด้านสถิติ
3. ดร.เรียงดาว ทะวะชาลี (ร.บ., M.B.A., รป.ด.) ตำแหน่ง ประธานหลักสูตรหลักสูตรรัฐ ประศาสนศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น ผู้เชี่ยวชาญด้านเนื้อหา

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

เรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

คำชี้แจง

1) แบบสอบถามเพื่อการวิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นมีทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

ส่วนที่ 2 คำถามการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

2) โปรดกรอกแบบสอบถามทุกข้อตามความเป็นจริงเพราะคำตอบที่เป็นจริงและสมบูรณ์เท่านั้นจะช่วยให้การวิจัยในครั้งนี้เกิดผลประโยชน์และประสิทธิผลอย่างเต็มที่

3) คำตอบของท่านผู้วิจัยจะเก็บเป็นความลับ และจะประเมินผลเป็นรายงานในภาพรวมเพื่อปรับใช้เป็นแนวทางศึกษาต่อไป

ผู้วิจัยหวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความร่วมมือจากผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่าน

และหวังว่าผู้ตอบแบบสอบถามทุกท่านจะให้ความร่วมมือ

และผู้วิจัยขอขอบพระคุณล่วงหน้ามา ณ โอกาสนี้

พระมหาชุติพงศ์ คงกาจธัญกรณ์/สิริวิชัย

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

คำชี้แจง

กรุณาทำเครื่องหมาย ☒ ลงในช่อง ☐ ข้อความที่ตรงกับความเป็นจริงหรือความเห็นของท่านที่สุด

- สถานภาพ ☐ พระภิกษุ ☐ สามเณร
- อายุ ☐ 15-20 ปี ☐ 21-30 ปี ☐ 31-40 ปี
☐ 41-50 ปี ☐ 51-60 ปี ☐ 61 ปีขึ้นไป
- พรรษา ☐ ยังไม่มีพรรษา ☐ 1-10 พรรษา ☐ 11-20 พรรษา
☐ 21-30 พรรษา ☐ 31-40 พรรษา ☐ 41-50 พรรษา
- วุฒิการศึกษาสามัญ ☐ ประถมศึกษา ☐ มัธยมศึกษา ☐ อนุปริญญา
☐ ปริญญาตรี ☐ ปริญญาโท ☐ ปริญญาเอก
- วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี ☐ ยังไม่ได้เปรียญ ☐ เปรียญตรี ประโยค 1, 2-3
☐ เปรียญโท ประโยค 4-6 ☐ เปรียญเอก ประโยค 7-9
- วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม ☐ ยังไม่ได้นักธรรม ☐ นักธรรมชั้นตรี
☐ นักธรรมชั้นโท ☐ นักธรรมชั้นเอก

พหุมน ปณฺ ศึกโต ชีเว

ส่วนที่ 2 การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ตามหลักการ
บริหารกิจการคณะสงฆ์ ทั้ง 6 ด้าน

คำชี้แจง

กรุณาคำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องระดับความคิดเห็นที่ตรงกับความคิดเห็นของท่านมากที่สุด

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะ สงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการปกครอง					
1. มีการควบคุมดูแลพระภิกษุ-สามเณรใน การปกครองให้สงบเรียบร้อย					
2. มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อ อบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตามหลัก พระธรรม					
3. มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน ของพระภิกษุ-สามเณร					
4. มีการระงับข้อพิพาทการวินิจฉัยปัญหา เพื่อยุติความขัดแย้ง					
5. มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่ พุทธศาสนิกชน					
ด้านการศึกษา					
1. มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักธรรมชั้นภายในวัด					
2. มีการกำกับดูแลและส่งเสริมให้มีการ เรียน การสอนนักธรรมและบาลีแก่ พระภิกษุ-สามเณรอย่างทั่วถึง					
3. มีการสรรหาและพัฒนาครูสอนนักธรรม และบาลีที่มีความรู้ความสามารถเพื่อสอน พระภิกษุและสามเณร					

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะ สงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
4. มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่ พระภิกษุ-สามเณรที่เรียนหรือสอบนักธรรม บาลีได้					
5. มีการส่งเสริมให้พระภิกษุ-สามเณรเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้มาพัฒนาวัด					
ด้านการศึกษาสงเคราะห์					
1. มีการจัดตั้งศูนย์การเรียน พระพุทธศาสนาวันอาทิตย์					
2. มีการส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณร ไปเรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมหรือมหา ลัยสงฆ์					
3. มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศล					
4. มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์					
5. มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบ ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณรและ เยาวชน					
ด้านการเผยแผ่					
1. มีการจัดโครงการธรรมสัญจร					
2. มีการจัดตั้งสถานีวิทย์พระพุทธศาสนา					
3. มีการจัดรายการธรรมะประจำวันด้วยสื่อ ออนไลน์					
4. มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม					
5. มีการจัดปฏิบัติธรรมในพรรษา					

การดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะ สงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน	ระดับความคิดเห็นของพระภิกษุและสามเณรต่อการ บริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น				
	มาก ที่สุด	มาก	ปาน กลาง	น้อย	น้อย ที่สุด
ด้านการสาธารณูปการ					
1. มีการก่อสร้างและดูแลถาวรวัตถุภายใน วัดและที่ธรณีสงฆ์					
2. มีการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุภายในวัด					
3. มีการดูแลเสนาสนะภายในวัด					
4. มีการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็น หมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบ					
5. มีการซ่อมแซมอาคารสถานที่ พัก ครุภัณฑ์ให้พร้อมใช้งาน					
ด้านการสาธารณสงเคราะห์					
1. มีการจัดกิจกรรมร่วมกับชุมชนในการ สร้างสาธารณะประโยชน์					
2. มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่ การสัญจรไปมา					
3. มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของชุมชน					
4. มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ธรรมชาติเช่น วาตภัย อุทกภัย อัคคีภัย ธรณีพิบัติภัย เป็นต้น					
5. มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชราและ เด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น					

ส่วนที่ 3 ปัญหา อุปสรรค และข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายใน
อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน

ด้านการปกครอง

.....

.....

.....

ด้านการศึกษา

.....

.....

.....

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

.....

.....

.....

ด้านการเผยแผ่

.....

.....

.....

ด้านการสาธารณูปการ

.....

.....

.....

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

.....

.....

.....

พจนัน ปณฺ ติโต สีโว

แบบสัมภาษณ์

เรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

อนึ่งผู้วิจัยมีความจำเป็นในการเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิตสาขาการเมืองการปกครอง ผู้วิจัยจึงขอความอนุเคราะห์จากท่านในการสัมภาษณ์ โดยผลการตอบแบบสัมภาษณ์นั้นผู้วิจัยจะนำเสนอโดยภาพรวมและจะเก็บไว้เป็นความลับ

แบบสัมภาษณ์มีทั้งหมด 3 ส่วน

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ให้สัมภาษณ์
- ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน
- ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน

พระมหาชุดิพงษ์ คงกาจธัญกรณ์/สิริวิชัย

นิสิตระดับบัณฑิตศึกษา หลักสูตรรัฐศาสตรมหาบัณฑิต

สาขาการเมืองการปกครอง วิทยาลัยการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม

คำชี้แจง

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการวิจัยเรื่อง การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น โดยในการศึกษาวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารกิจการคณะสงฆ์ทั้ง 6 ด้านของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นมีทั้งหมด 3 ส่วน ดังนี้

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่างผู้ตอบแบบสัมภาษณ์

1. ชื่อ..... ฉายา..... นามสกุล.....
2. อายุ..... พรรษา..... ตำแหน่ง.....
3. วุฒิการศึกษาสามัญ..... วุฒิการศึกษาทางธรรม.....
4. วัน/เดือน/ปี ที่ให้สัมภาษณ์...../...../.....
5. สถานที่ให้สัมภาษณ์.....

พูน ปณ ภิโต ชีเว

ส่วนที่ 2 แบบสัมภาษณ์การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์
อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง 6 ด้าน

การบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่นทั้ง
6 ด้านมีการบริหารเป็นอย่างไร

ด้านการปกครอง

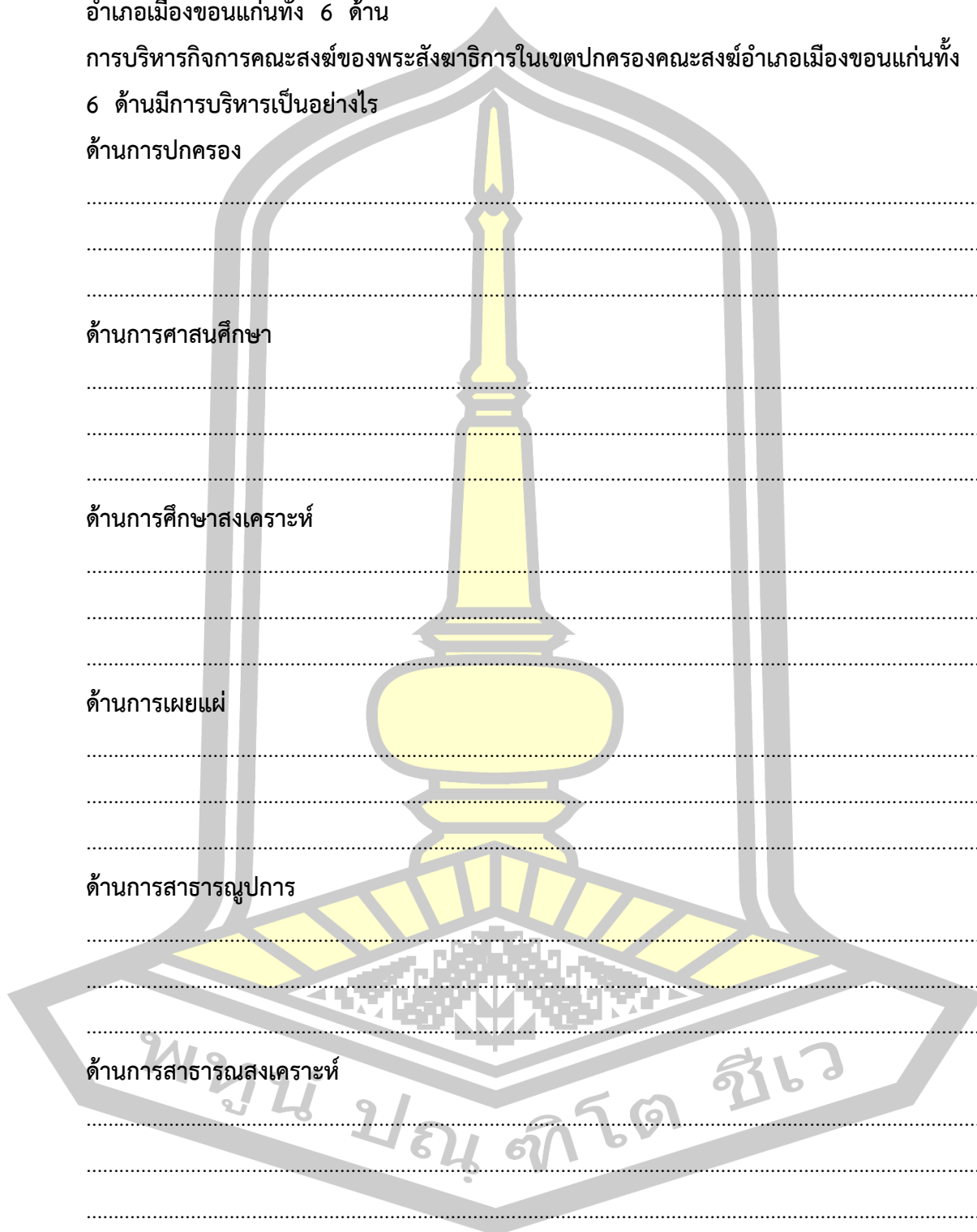
ด้านการศึกษา

ด้านการศึกษาสงเคราะห์

ด้านการเผยแผ่

ด้านการสาธารณูปการ

ด้านการสาธารณสงเคราะห์

ส่วนที่ 3 ข้อเสนอแนะและความคิดเห็นเกี่ยวกับการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น ทั้ง 6 ด้าน

ข้อเสนอแนะ

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

.....

ความคิดเห็น

.....

.....

.....

.....

.....

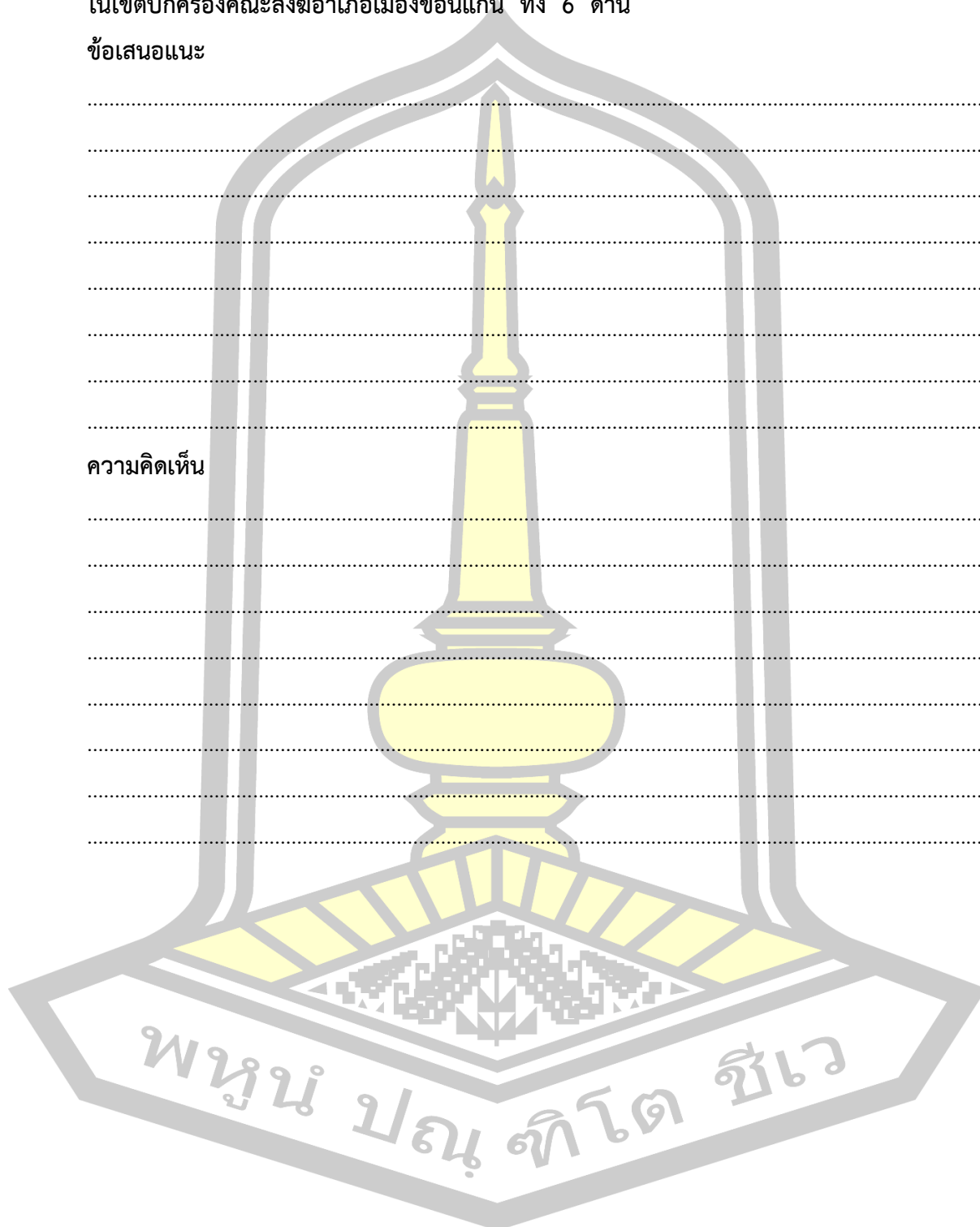
.....

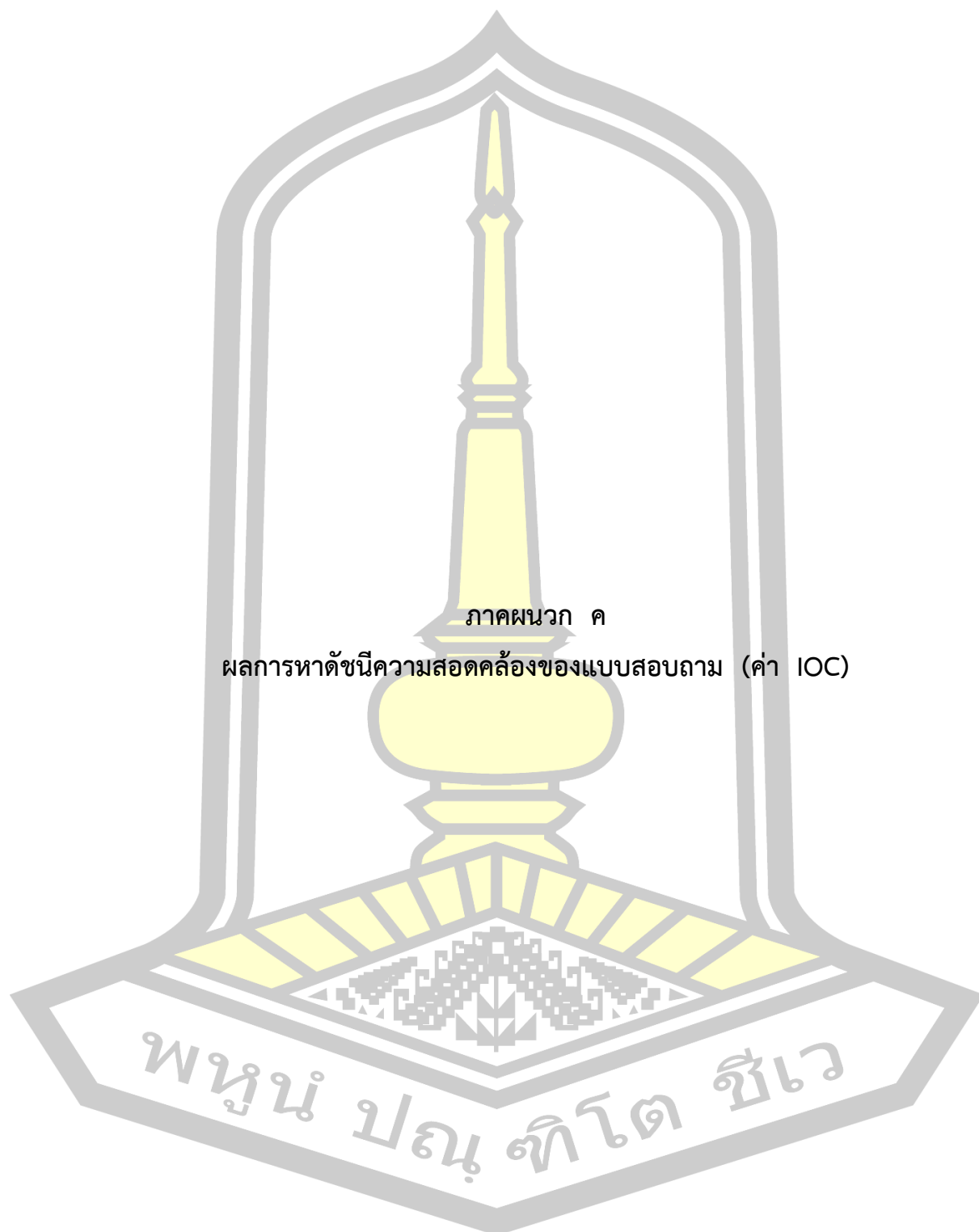
.....

.....

.....

.....

ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (ค่า IOC)
 ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
 ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

ตารางที่ 1 เกี่ยวกับข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อ	ข้อมูลคุณลักษณะส่วนบุคคลผู้ตอบแบบสอบถาม	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า IOC	แปลผล
1	สถานภาพ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2	อายุ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
3	จำนวนพรรษา	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4	วุฒิการศึกษาสามัญ	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
5	วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกบาลี	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6	วุฒิการศึกษาทางธรรมแผนกนักธรรม	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้

พหุ ประทีป ชีวะ

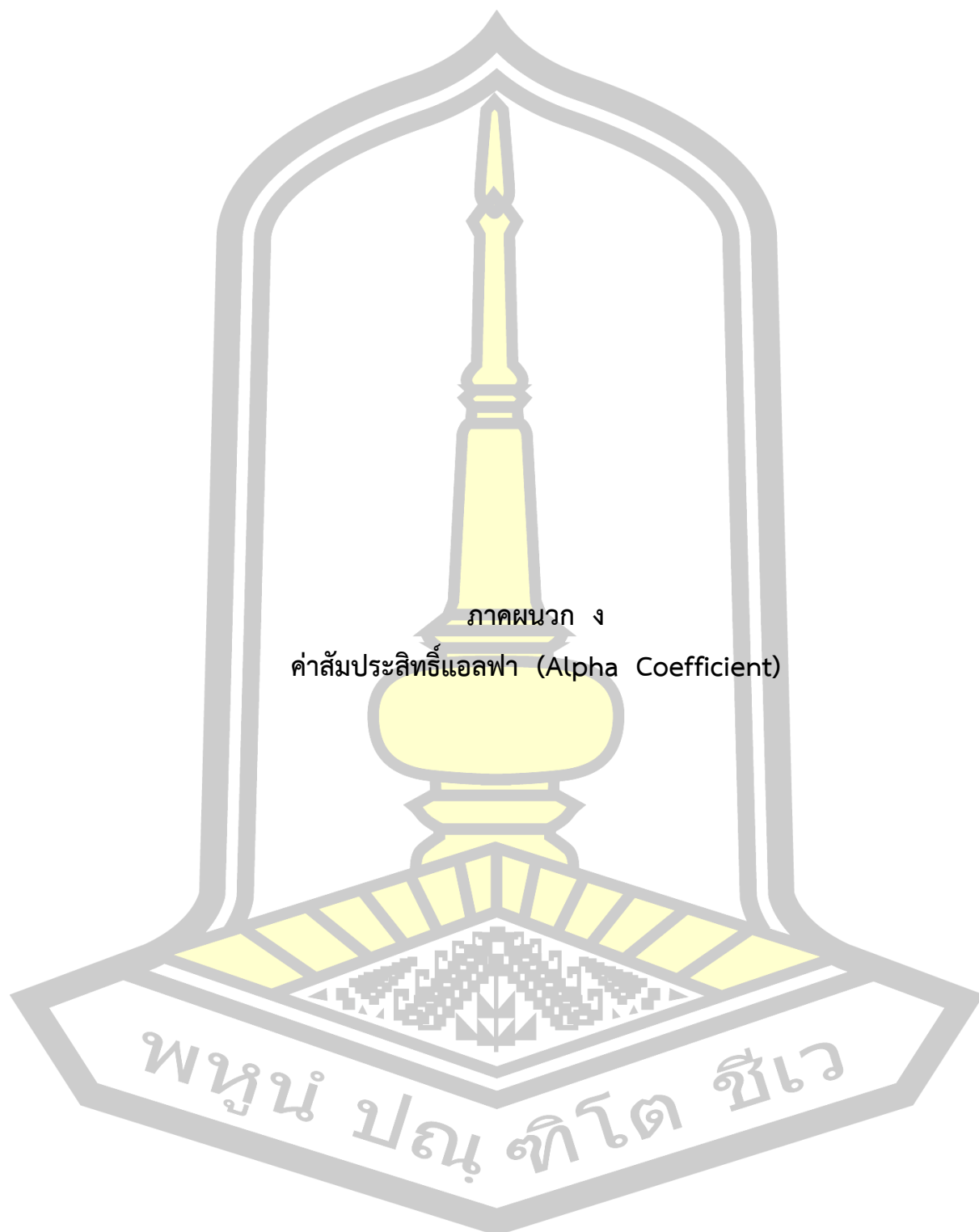
ผลการหาค่าดัชนีความสอดคล้องตามวัตถุประสงค์ (ค่า IOC)
ของแบบสอบถามเกี่ยวกับงานวิจัยเรื่องการบริหารกิจการคณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการ
ในเขตปกครองคณะสงฆ์อำเภอเมืองขอนแก่น

ตารางที่ 2 เกี่ยวกับคำถามด้านการดำเนินการการบริหารกิจการคณะสงฆ์ภายในอำเภอเมืองขอนแก่น

ข้อ	การดำเนินการการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอเมืองขอนแก่น	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
		1	2	3	รวม	ค่า IOC	แปลผล
1	ด้านการปกครอง						
1.1	มีการควบคุมดูแลพระภิกษุในการ ปกครองให้สงบเรียบร้อย	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.2	มีการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่อ อบรมสั่งสอนด้านข้อวัตรปฏิบัติตาม หลักพระธรรม	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.3	มีการออกกฎระเบียบในการอยู่ร่วมกัน เป็น หมู่คณะ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.4	มีการการระงับอธิกรณ์การวินิจฉัย ปัญหาเพื่อยุติความขัดแย้ง	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
1.5	มีการออกกฎระเบียบข้อบังคับแก่ พุทธศาสนิกชน	1	-1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2	ด้านการศึกษา						
2.1	มีการสอนพระปริยัติธรรมแผนกบาลี และนักธรรมชั้นภายในวัด	1	-1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
2.2	มีการควบคุมดูแลและส่งเสริมให้มีการ เรียน การสอนนักธรรมและบาลีแก่ พระภิกษุ สามเณรอย่างทั่วถึง	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้

ข้อ	การดำเนินการการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอเมืองขอนแก่น	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
2.3	มีการสรรหาและพัฒนาครูสอน นักธรรมและบาลีที่มีความรู้ ความสามารถเพื่อสอนพระภิกษุและ สามเณร	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2.4	มีการจัดหาทุนการศึกษาให้แก่ พระภิกษุ สามเณรที่สอบนักธรรมและ สอบบาลีได้	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
2.5	มีการส่งเสริมให้พระภิกษุเรียน มหาวิทยาลัยสงฆ์เพื่อนำความรู้กลับมา พัฒนาวัด	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
3	ด้านการศึกษาสงเคราะห์						
3.1	มีการทำการเรียนการสอนพุทธศาสนา วันอาทิตย์	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
3.2	มีการส่งเสริมให้พระภิกษุและสามเณร ไปเรียนที่โรงเรียนพระปริยัติธรรมหรือ มหาวิทยาลัยสงฆ์	1	-1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
3.3	มีการจัดตั้งศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
3.4	มีการจัดตั้งโรงเรียนการกุศล	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
3.5	มีการจัดหาเงินอุดหนุนและมอบ ทุนการศึกษาแก่พระภิกษุและสามเณร	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4	ด้านการเผยแผ่						
4.1	มีการจัดโครงการธรรมสัญจร	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.2	มีคลื่นวิทยุพระพุทธศาสนา	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.3	มีรายการธรรมะประจำวัด	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.4	มีการจัดอบรมคุณธรรมจริยธรรม	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
4.5	มีการปฏิบัติธรรมในพรรษา	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้

ข้อ	การดำเนินการการบริหารกิจการ คณะสงฆ์ของพระสังฆาธิการใน อำเภอเมืองขอนแก่น	ผู้เชี่ยวชาญคนที่			สรุปและแปลผล		
5	ด้านการสาธารณูปการ						
5.1	มีการดูแลสถานที่และก่อสร้าง ถาวรวัตถุภายในวัดและที่ธรณีสงฆ์ให้ เรียบร้อย	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
5.2	มีการการควบคุมดูแลและปฏิสังขรณ์ ถาวรวัตถุภายในวัด	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
5.3	มีการจัดพระภิกษุสามเณรให้มีหน้าที่ ดูแลเสนาสนะให้เรียบร้อยพร้อมใช้งาน	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
5.4	มีการจัดทำบัญชีพัสดุ ครุภัณฑ์ ไว้เป็น หมวดหมู่เพื่อความเป็นระเบียบง่ายต่อ การรื้อค้นและจัดการงานเป็นระบบ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
5.5	มีการซ่อมแซมสิ่งก่อสร้างศาสนสมบัติ ให้พร้อมใช้เสมอ	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6	ด้านการสาธารณสงเคราะห์						
6.1	มีการร่วมกับชุมชนในการสร้าง สาธารณะประโยชน์	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
6.2	มีการจัดทำถนนภายในวัดให้สะดวกแก่ การสัญจรไปมา	1	-1	1	2	0.67	นำไปใช้ได้
6.3	มีการช่วยเหลือเกื้อกูลกิจการของ ชุมชน	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6.4	มีการบรรเทาช่วยเหลือผู้ประสบภัย ธรรมชาติ เช่น อุทกภัยอัคคีภัยธรณี พิบัติภัย เป็นต้น	1	1	1	3	1	นำไปใช้ได้
6.5	มีการจัดตั้งสถานสงเคราะห์คนชรา และเด็กถูกทอดทิ้ง เป็นต้น	1	0	1	2	0.67	นำไปใช้ได้

Case Processing Summary

	N	%
Cases Valid	30	96.8
Excluded ^a	1	3.2
Total	31	100.0

a. Listwise deletion based on all variables in the procedure.

Reliability Statistics

Cronbach's Alpha	Cronbach's Alpha Based on Standardized Items	N of Items
.624	.599	30

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
ด้านa	3.8333	.37905	30
a2	3.8667	.34575	30
a3	3.7000	.46609	30
a4	3.7000	.46609	30
a5	3.6333	.55605	30
ด้านb	3.7333	.44978	30
b2	3.8000	.40684	30
b3	3.6667	.47946	30
b4	3.7667	.43018	30
b5	3.8000	.40684	30
ด้านc	3.8667	.43417	30
c2	3.7667	.43018	30
c3	3.8333	.37905	30
c4	3.7667	.43018	30
c5	3.7000	.46609	30
ด้านd	3.8667	.34575	30

Item Statistics

	Mean	Std. Deviation	N
d2	3.7667	.43018	30
d3	3.8667	.34575	30
d4	3.8000	.40684	30
d5	3.8333	.37905	30
ด้านe	3.8000	.40684	30
e2	3.7667	.43018	30
e3	3.8000	.40684	30
e4	3.7000	.46609	30
e5	3.7333	.52083	30
ด้านf	3.7333	.44978	30
f2	3.7333	.44978	30
f3	3.7667	.43018	30
f4	3.8000	.40684	30

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	พระมหาชุตีพงศ์ คงกาจธัญกรณ์
วันเกิด	วันที่ 29 กรกฎาคม 2537
สถานที่เกิด	อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	วัดธาตุ พระอารามหลวง เลขที่ 237 ถนนกลางเมือง อำเภอเมืองขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น 40000
ตำแหน่งหน้าที่การงาน	-
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	-
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2564 รัฐศาสตรมหาบัณฑิต (ร.ม.) สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาสารคาม พ.ศ. 2561 ปริญญาตรีพุทธศาสตรบัณฑิต (พธ.บ.) สาขาการเมืองการปกครอง มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตขอนแก่น พ.ศ. 2556 มัธยมศึกษาตอนปลาย โรงเรียนวิเวกธรรมประสิทธิ์วิทยา พ.ศ. 2553 มัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนจระเข้วิทยายน
ทุนวิจัย	-
ผลงานวิจัย	-

พณฺณ ปณฺ ฅิโต ฅิเว